

OCENA INSTRUMENTÓW ZWIĘKSZANIA ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

**NARODOWA
STRATEGIA SPÓJNOŚCI**

**MINISTERSTWO
ROZWOJU
REGIONALNEGO**

**UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO**

Projekt realizowany w ramach konkursu dotacji organizowanego przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna

Lublin 2009

Autorzy:

Bartosz Jóźwik

(Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II)

Mariusz Sagan

(Szkoła Główna Handlowa)

Piotr Zalewa

(Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej)

Oleg Gorbaniuk

(Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II)

**NARODOWA
STRATEGIA SPÓJNOŚCI**

**MINISTERSTWO
ROZWOJU
REGIONALNEGO**

**UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO**

Projekt realizowany w ramach konkursu dotacji organizowanego przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna

Egzemplarz bezpłatny

Wstęp	5
I. Metoda badawcza.....	7
II. Przedsiębiorstwa w województwie lubelskim	22
III. Wybrane instrumenty zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej województwa lubelskiego	26
a. Wybrane instrumenty Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki	26
b. Wybrane instrumenty Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego	32
i. Instrumenty stosowane w ramach priorytetu I i II realizowanych przez Lubelską Agencję Wspierania Przedsiębiorczości	33
ii. Instrumenty stosowane w ramach priorytetów III-VIII	40
IV. Ocena atrakcyjności inwestycyjnej województwa lubelskiego w dotychczasowych opracowaniach	46
V. Ocena instrumentów zwiększania pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw oraz atrakcyjności inwestycyjnej województwa lubelskiego na podstawie przeprowadzonych badań	57
a. Ocena wybranych instrumentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki	57
b. Ocena wybranych instrumentów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego	72
VI. Aneks (tabele i wykresy)	109
VII. Załączniki (kwestionariusz)	133

Wstęp

Wstępna diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa lubelskiego wskazuje, że panujący w regionie klimat inwestycyjny jest czynnikiem zniechęcającym zarówno przedsiębiorstwa lokalne, jak i zagraniczne do podejmowania działalności inwestycyjnej, a instytucje otoczenia biznesu charakteryzują się niską sprawnością we wspieraniu przedsiębiorstw. Przeciwdziałając tym zjawiskom w regionalnej polityce gospodarczej przewidziano szereg działań, związanych bezpośrednio z rozszerzeniem zakresu działalności przedsiębiorstw, poprawą jakości funkcjonowania instytucji „około-biznesowych” oraz podnoszeniem jakości funkcjonowania sfery badawczo-rozwojowej.

Badanie oceny instrumentów zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej województwa lubelskiego oraz ich wyniki przedstawione w raporcie mogą zostać wykorzystane w procesie zarządzania, wdrażania, monitorowania, oceny i kontroli Narodowej Strategii Spójności na lata 2007-2013, realizowanej na szczeblu regionalnym za pomocą Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego oraz regionalnego komponentu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Innowacyjny charakter przedsięwzięcia polega na przeprowadzeniu oceny instrumentów podnoszenia konkurencyjności inwestycyjnej województwa lubelskiego, w tym przede wszystkim działalności instytucji otoczenia biznesu, na podstawie oceny przedsiębiorców, a nie statystycznego ich opisu. Na realizację celu głównego projektu złożyły się: dokonanie przez przedsiębiorców oceny instrumentów podnoszenia konkurencyjności inwestycyjnej województwa lubelskiego w obszarze otoczenia ekonomicznego, otoczenia społecznego, otoczenia administracyjnego oraz otoczenia badawczo-rozwojowego, oraz diagnoza potrzeb w zakresie instrumentów/usług świadczonych przez instytucje otoczenia biznesu.

Niniejszy raport został stworzony na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w 443 przedsiębiorstwach województwa lubelskiego. Rozdział pierwszy raportu zawiera szczegółowy opis wykorzystanych metod badawczych, tj. m.in. przebieg i wnioski z konsultacji dotyczących podejmowanej w badaniach tematyki. przeprowadzonych w ramach

indywidualnych wywiadów pogłębionych z przedstawicielami Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego i Departamentu Strategii i Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego, Lubelskiej Agencji Wspierania Przedsiębiorczości w Lublinie, Lubelskiego Parku Naukowo-Technologicznego SA w Lublinie, Regionalnego Parku Przemysłowego Sp. z o.o. w Świdniku, Odlewni Żeliwa Lublin Sp. z o.o. w Lublinie, Perła – Browary Lubelskie SA w Lublinie, Przedsiębiorstwa Renowacji i Konserwacji Budowli s.c. w Lublinie. W rozdziale tym zreferowano także opis procedury badań oraz szczegółowy opis próby badawczej.

W rozdziale drugim zawarto skrócony opis struktury przedsiębiorstw działających w województwie lubelskim według poziomu zatrudnienia (w rozbiciu na mikro-, małe-, średnie- i duże podmioty), głównych obszarów inwestycyjnych i źródeł ich finansowania, oraz stopnia ich innowacyjności,

Rozdział trzeci zawiera opis wybranych instrumentów zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej województwa lubelskiego, podejmowanych przez Departament Europejskiego Funduszu Społecznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego w Lublinie oraz Lubelską Agencję Wspierania Przedsiębiorczości, mających wpływ na otoczenie przedsiębiorstwa w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego. Część „a” dotyczy wybranych instrumentów dostępnych w ramach priorytetu VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich oraz priorytetu VIII Regionalne kadry gospodarki POKL. Natomiast część „b” zawiera opis wybranych działań podejmowanych w ramach ośmiu osi priorytetowych RPO województwa lubelskiego.

Rozdział czwarty zawiera ocenę atrakcyjności inwestycyjnej województwa lubelskiego w dotychczasowych opracowaniach zawartą m.in. badaniach Instytutu Przedsiębiorstwa Szkoły Głównej Handlowej oraz Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową. W rozdziale tym znajduje się także zarys analizy sytuacji województwa lubelskiego na tle regionów Unii Europejskiej

Rozdział piąty zawiera analizę wyników badań ankietowych oraz wynikające z niej rekomendacje dla instytucji publicznych z szeroko rozumianego otoczenia biznesowego.

Projekt realizowany był w ramach konkursu dotacji organizowanego przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna.

Rozdział I

Metoda badawcza

a. Kwestionariusz

Kwestionariusz został przygotowany na podstawie dokumentów programowych, realizacji Narodowej Strategii Spójności: regionalnego komponentu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (POKL). Przy konstruowaniu problemów badawczych oraz pytań do kwestionariusza uwzględniono działania podejmowane w wymienionych programach opisane w Rozdziale III. Wybrane instrumenty zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej województwa lubelskiego. Na tej podstawie sformułowano 62 pytania. Pytania konsultowano dodatkowo w ramach przeprowadzanych indywidualnych wywiadów pogłębionych z przedstawicielami: Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego i Departamentu Strategii i Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego, Lubelskiej Agencji Wspierania Przedsiębiorczości w Lublinie, Lubelskiego Parku Naukowo-Technologicznego SA w Lublinie, Regionalnego Parku Przemysłowego Sp. z o.o. w Świdniku, Odlewni Żeliwa Lublin Sp. z o.o. w Lublinie, Perła – Browary Lubelskie SA w Lublinie, Przedsiębiorstwa Renowacji i Konserwacji Budowli s.c. w Lublinie.

▪ Odlewnia Żeliwa Lublin Sp. z o.o. w Lublinie

Dyrektor Handlowy Odlewni Żeliwa w Lublinie zwrócił uwagę, że firmy korzystające ze środków UE mogą mieć w najbliższej przyszłości problemy z uzyskaniem kredytów pomostowych (zmiana warunków umowy przez banki). Pojawiają się potrzeby dofinansowania doradztwa prawnego i prawno-finansowego, zwłaszcza w bardzo trudnych i zawiłych sprawach gospodarczych i administracyjnych; istnieją „kruczki prawne”, które mogą „położyć” biznes – a brak jest innych kanałów doradztwa niż płatne usługi korporacji prawniczych.

Respondent zwrócił uwagę, że ekspansja na rynki zagraniczne jest utrudniona, z uwagi na brak informacji o tych rynkach i potencjalnych partnerach/kontrahentach. Zaproponowano podjęcie działań, zmierzających do stworzenia, na potrzeby firm z regionu lubelskiego, bazy danych obejmujących informacje o partnerach zagranicznych w poszczególnych branżach, jak

i o rynkach/klientach zagranicznych. Wskazał, że bardzo ważnym wsparciem dla funkcjonowania firm w regionie lubelskim byłoby istnienie kompleksowego portalu z informacją gospodarczą (szczegółowe informacje o dostawcach i odbiorcach dla wszystkich branż i sektorów). Dzięki takiemu systemowi każda firma byłaby w stanie w dotrzeć do informacji np. o wszystkich dostawcach w branży części samochodowych w regionie (porównać ceny i ofertę), informacji o potencjalnych klientach itp.

Respondent zasugerował, że istotnym wsparciem dla działalności przedsiębiorstwa może być przynależność do klastra jako instytucji w otoczeniu biznesu.

Omawiając zakres podejmowanych w ramach EFS działań, mających poprawić konkurencyjność lubelskich przedsiębiorstw, respondent wskazał na znaczenie i potrzebę rozwijania współpracy firmy z nauką poprzez realizację wspólnych projektów badawczych z MNiSW/uczelniami. Zasygnalizował, że jego przedsiębiorstwo nie korzysta i nie zamierza korzystać z analiz trendów rozwojowych i prognoz zmian gospodarczych zachodzących w regionie. O wiele bardziej potrzebne (użyteczne) dla przedsiębiorstwa byłyby prognozy finansowe oraz prognozy dotyczące kształtowania się kursu walutowego.

Przy omawianiu form zatrudniania osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy respondent oświadczył, że nie posiada wiedzy na temat możliwości zatrudniania w przedsiębiorstwach wolontariuszy. Zasugerował chęć zatrudniania więźniów, co obecnie wiąże się jednak z dużymi barierami formalnymi. Wskazał także na brak wykształconej kadry zawodowej oraz brak systemu praktyk zawodowych dla uczniów.

Omawiając zagadnienia komunikacji, w tym usług w zakresie transportu publicznego drogowego i kolejowego, respondent sugerował zbadanie czasu dojazdu pracowników do pracy. Wskazał, że koszt usług internetowych nie stanowi praktycznie żadnego obciążenia dla przedsiębiorstwa, natomiast zdecydowanie bardziej liczy się niezawodność Internetu i szybkość transferu danych.

Respondent zwrócił uwagę, że z punktu widzenia przedsiębiorstwa szeroko rozumiana jakość i dostępność do usług medycznych nie jest istotna. Najważniejsze w tym zakresie są: dostępność do usług medycznych, związanych z badaniami okresowymi pracowników (z zakresu medycyny pracy), szczepieniami ochronnymi, sferą BHP oraz możliwości zawierania dla pracowników dodatkowych, prywatnych ubezpieczeń medycznych.

Odnosząc się do pytań dotyczących sądownictwa w Polsce respondent zasugerował, by oceniać szybkość postępowania organów sądowych w rozbiciu na dwie grupy przedsiębiorstw: firm, które były pozwane i firm pozywających.

▪ **Perła – Browary Lubelskie SA w Lublinie**

(przedsiębiorstwo korzysta z marki „Lubelskie”)

W kontekście promowania marki „Lubelskie” członek zarządu Spółki zwrócił uwagę, że wciąż bardzo ograniczona liczba produktów i usług korzysta z narzędzi marketingu gospodarczego prowadzonego na poziomie regionalnym.

Respondent wskazał, że przy podejmowaniu zagadnień związanych z refundacją wydatków inwestycyjnych należy brać pod uwagę kryzys gospodarczy i związane z tym ograniczenia płynące między innymi ze strony banków. Podkreślił przy tym, że sporządzanie wniosków o dofinansowanie z funduszy unijnych jest skomplikowane i pracochłonne, stąd przedsiębiorstwa często nie są w stanie skorzystać z dofinansowania.

Respondent wskazał, że nakłady na odnawialne źródła energii są obiecującym i brany pod uwagę kierunkiem inwestycyjnym, niestety jest to obszar inwestycyjny trudny i ryzykowny – zwłaszcza w kontekście współpracy z przedsiębiorstwami odbierającymi energię.

Respondent stwierdził, że nie zauważa żadnych problemów z dostępem do Internetu i jego niezawodnością, a także z zasięgiem telefonii komórkowej. Wyraził jednak wątpliwość, czy instytucje publiczne są odpowiednio przygotowane do wprowadzenia elektronicznego obiegu dokumentów. Natomiast wskazane byłoby sprawdzenie czy przedsiębiorstwa dysponują, a jeżeli tak, to w jakim zakresie wykorzystują, podpis elektroniczny (częściej w kontaktach z kontrahentami, czy instytucjami publicznymi).

Respondent zdecydowanie podkreślił, że występują istotne braki w zasobach ludzkich w regionie wśród osób z wykształceniem technicznym, gotowych pracować lub nadzorować pracę bezpośrednio produkcyjną. Zwrócił też uwagę na trudności ze znalezieniem osób z odpowiednimi kwalifikacjami do pracy w księgowości.

Respondent podkreślił, że coraz częściej w jego odczuciu przedsiębiorstwa zwracają uwagę na możliwości redukcji absencji chorobowej np. poprzez tworzenie zachęt finansowych dla pracowników do korzystania ze szczepień ochronnych.

Respondent zauważył, że odpowiedzi na pytanie dotyczące wspierania zmiany profilu działalności przedsiębiorstwa niesie mało informacji poznawczych, gdyż, jego zdaniem, niewiele jest podmiotów gotowych całkowicie przeprofilować swoją działalność. Zasugerował zatem zastąpienie sformułowania „zmiana profilu działalności” sformułowaniem „zmiana i/lub rozszerzenie”. Zasugerował także rozwinięcie pytania: „Jakie dodatkowe

instrumenty zewnętrznego wsparcia aktywności eksportowej uważa pan za wskazane?” poprzez danie ankietowanemu możliwości wyboru z kilku/kilkunastu propozycji.

▪ **Lubelska Agencja Wspierania Przedsiębiorczości w Lublinie (LAWP)**

(powołana do wykonywania zadań związanych z realizacją Osi Priorytetowych I i II Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013)

Omawiając działania podejmowane przez LAWP, zasugerowano uwzględnienie w pytaniach dotyczących dotacji dla przedsiębiorstw kryteriów merytorycznych oceny strategicznej projektów, m.in.: doświadczenie i wykształcenie specjalistyczne kadry związane z realizacją projektu oraz znajomość branży i potrzeb klientów; wprowadzenie do oferty nowych lub ulepszonych produktów/usług; wzmocnienie lub osiągnięcie konkurencyjności na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym; innowacyjność projektu (działalności): produktowa, procesowa (technologiczna), organizacyjna i marketingowa.

Ponadto pomocne, z punktu widzenia działalności LAWP, byłoby odniesienie pytań do głównych sektorów gospodarki, uznanych za priorytetowe w rozwoju województwa, do których należą: sektor budowlany, sektor energii elektrycznej, sektor rolno-spożywczy; wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, usługi outsourcingowe, usługi informatyczne, usługi doradczo-biznesowe; przemysł kultury, technologie medyczne w aspekcie produkcyjnym, produkcja i usługi eksportowe poza województwo, logistyka (centra logistyczne i terminale przeładunkowe na przecięciu głównych szlaków tranzytowych).

Ważne byłoby uzyskanie odpowiedzi na pytanie czy przedsiębiorcy chcą produkować energię ze źródeł odnawialnych tylko na własne potrzeby, czy też na sprzedaż, z rozróżnieniem na energię słoneczną, wiatrową, wodną i pozyskiwaną z biomasy. Zaproponowano zawarcie w ankiecie pytania: czy przedsiębiorcy dostrzegają inicjatywy lokalnego samorządu wspierające działalność ich przedsiębiorstwa?

Ostateczna wersja ankiety została skonsultowana z LAWP: poproszono Agencję o dokonanie wyboru najistotniejszych pytań z 62 zaproponowanych przez Zespół badawczy. Po przeprowadzeniu wszystkich konsultacji w ankiecie umieszczono 44 pytania.

▪ **Departament Europejskiego Funduszu Społecznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego (DEFS)**

(pełni rolę Instytucji Pośredniczącej dla części regionalnej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL); jest też komórką organizacyjną podporządkowaną bezpośrednio

Zarządowi Województwa Lubelskiego, nadzorowaną merytorycznie przez jednego z Członków Zarządu; zajmuje się wdrażaniem Priorytetu VIII „Regionalne kadry gospodarki” PO KL, wdrażaniem Priorytetu IX „Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach” PO KL oraz pełni obowiązki Instytucji Pośredniczącej (IP) PO KL)

Wskazano, że w ramach promowania elastycznych form zatrudnienia prowadzone są akcje promocyjne, zwracając uwagę jednak na skuteczność akcji promocyjnych i wątpliwości czy te informacje docierają do przedsiębiorców. Podkreślano bowiem małe zainteresowanie zatrudnieniem w formie wolontariatu, co prawdopodobnie wynika z braku wiedzy czym jest wolontariat i z jakimi prawnymi skutkami się wiąże. Wskazano, że konkurencyjną formą zatrudnienia w stosunku do wolontariatu jest staż: spośród form wsparcia osób poszukujących pracy najbardziej wykorzystywane są (najwięcej kierowanych środków) szkolenia i staże. Omawiając zakres usług firm oferujących szkolenia dla pracowników, zwrócono uwagę na typ usług szkoleniowych finansowanych przez DEFS, które są bardziej ogólne niż specjalistyczne. Specjalistyczne szkolenia są ukierunkowane na konkretny zawód i potrzeby konkretnego przedsiębiorstwa. Wyniki badania dotyczące preferencji przedsiębiorstw w ww. zakresie mogłyby być przydatne w alokacji funduszy. Zwrócono uwagę na kwalifikacje pracowników, które mogą być barierą w rozwoju przedsiębiorstwa.

Zaproponowano trzy dodatkowe formy wsparcia, które zostały wymienione w Szczegółowym opisie PO KL: subsydiowanie zatrudnienia, doradztwo oraz pośrednictwo, które jednak wnioskodawcy rzadko proponują je w swoich wnioskach. W 2010 roku będą one wyraźnie preferowane (poprzez wymóg kompleksowości wsparcia – kilka form wobec 1 uczestnika).

Zwrócono uwagę na trudną formę partnerstwa publiczno-prawnego, co może wynikać z trudnych ustawowych wymogów dla przedsiębiorstw.

Zaproponowano nie uwzględniać w ankiecie, w pytaniu o potrzeby szkoleniowe, zarządzania BHP, ze względu na „przymusowy” ustawowy obowiązek; przydatne byłoby natomiast w pytaniu o jakość szkoleń rozróżnienie na szkolenia finansowane z EFS oraz szkolenia komercyjne. W zakresie zapotrzebowania przedsiębiorstw na szkolenia zaproponowano określenie priorytetów (3 priorytetowe).

W pytaniu o wykorzystanie w strategii przedsiębiorstwa trendów rozwojowych i prognoz zmian gospodarczych zachodzących w regionie zwrócono uwagę na konieczność zapytania o zgodność stopnia szczegółowości opracowania z oczekiwaniami przedsiębiorców.

Do omówienia szczegółów działania 8.2. Transfer wiedzy polecono kontakt z Parkiem Naukowo-Technologicznym w Lublinie.

Ostateczna wersja ankiety została skonsultowana z DEFS: poproszono Departament o dokonanie wyboru najistotniejszych pytań z 62 zaproponowanych przez Zespół badawczy. Po przeprowadzeniu wszystkich konsultacji w ankiecie umieszczono 44 pytania.

▪ **Lubelski Park Naukowo-Technologiczny SA w Lublinie (LPN-T)**

(świadczy usługi dla przedsiębiorstw w zakresie: wynajmu powierzchni dla firm z sektora High-Tech oraz instytucji świadczących wyspecjalizowane usługi certyfikacyjne (laboratoria); wynajmem sal szkoleniowych i konferencyjnych, głównie na potrzeby szkoleń finansowanych z funduszy UE; realizacji projektów miękkich finansowanych z funduszy UE (dla pracowników na uczelni, studentów i osób pracujących); inicjowanie współpracy uczelni z przedsiębiorstwami i realizacja prac naukowo-badawczych. Do końca 2010 roku ma zostać ukończona budowa nowego segmentu parku naukowo-technologicznego, w którym zostanie umieszczony inkubator przedsiębiorczości)

Prezes Zarządu LPN-T zwrócił uwagę, że uzasadnione są działania wspierające transfer technologii (wiedzy) w formie wymiany pracowników z przedsiębiorstw i jednostek naukowo-badawczych. Jednak ze względu na niewielki potencjał, MSP w województwie lubelskim wykazują przede wszystkim zainteresowanie podstawowymi usługami świadczonymi przez środowisko naukowe, m.in. takimi jak pomoc montażu skomplikowanych maszyn i urządzeń, obsługa programów komputerowych oraz podstawowe doradztwo biznesowe. Współpraca na większą skalę w zakresie bardziej zaawansowanych technologii może powstać dopiero po pewnym okresie, w sytuacji rozwoju MSP.

W badaniu przedsiębiorców uwzględniono pytania dotyczące zapotrzebowania na specjalistyczne usługi badawcze i certyfikacyjne świadczone przez laboratoria zlokalizowane na terenie LPN-T (infrastrukturę B+R, wyposażenie laboratoriów). Pytania zawarte w badaniu mają na celu ustalenie preferencji i potrzeb przedsiębiorstw w zakresie wsparcia ich rozwoju (szkolenia, marketing gospodarczy. Zaproponowana przez Zespół badawczy klasyfikacja źródeł i kanałów transferu wiedzy i technologii jest właściwa i użyteczna na potrzeby LPN-T. Respondent zwrócił natomiast uwagę na potrzebę przeprowadzenia badań w zakresie diagnozy potrzeb przedsiębiorstw z regionu lubelskiego na szkolenia.

▪ **Regionalny Park Przemysłowy Sp. z o.o. w Świdniku (RPP)**

(został utworzony w wyniku restrukturyzacji majątkowej i podmiotowej PZL-Świdnik SA, na bazie istniejącej infrastruktury produkcyjno-technologicznej, która została wydzielona i wyłączona z procesu produkcyjnego; obejmuje teren wschodni przedsiębiorstwa o powierzchni ok. 50 ha, na którym znajdują się obiekty produkcyjne, pomocnicze, biurowe, magazynowe oraz tereny przeznaczone na składowiska lub budowę nowych obiektów produkcyjnych. Utworzenie RPP ma na celu przyciągnięcie do Świdnika dużych i małych inwestorów, którzy pragną uruchomić działalność gospodarczą w tym regionie Polski; większość nieruchomości i obiektów przemysłowych jest już użytkowana przez podmioty gospodarcze nowoutworzone lub przeniesione do obszaru RPP – obecnie funkcjonują tam 33 firmy, zatrudniające około 1100 pracowników)

Prezes Zarządu RPP wskazał, że firmy zlokalizowane w RPP to przede wszystkim firmy, które poszukiwały gotowych hal i budynków (bez ponoszenia początkowych kosztów budowy od podstaw – inwestycje typu greenfield), w których mogłyby natychmiast rozpocząć działalność gospodarczą bez konieczności ubiegania się o szereg pozwoleń, których uzyskanie jest czasochłonne. Dodatkowym czynnikiem, który przyciąga inwestorów do parku są media. RPP przy WSK PZL Świdnik jest ich właścicielem i zapewnia przedsiębiorcom dostęp do wszystkich mediów. Ponadto RPP przy zainteresowaniu inwestorów zagranicznych zadeklarował objęcie gruntów przyszłych inwestycji podstrefą SSE. Istotnym elementem decydującym o sukcesie RPP (ponad 30 inwestorów i ponad 1000 miejsc pracy) jest także dobra współpraca firm z operatorem RPP. Wskazano, że RPP realizuje duży projekt inwestycyjny z Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej: po zakończeniu pierwszego etapu realizacji projektu w 2010 roku w RPP będą mogły być lokalizowane przedsiębiorstwa innowacyjne, w tym zwłaszcza w sektorze lotniczym.

Respondent zasugerował, by w pytaniach badawczych przedsiębiorstwa określiły swoje preferencje co do lokalizacji swoich inwestycji (greenfield, brownfield, SSE, itd.), wskazując jednocześnie na kluczowe czynniki lokalizacji swoich inwestycji i preferencje odnośnie operatorów Parków i Specjalnych stref ekonomicznych.

▪ **Przedsiębiorstwo Renowacji i Konserwacji Budowli s.c.**

(przedsiębiorstwo zostało założone w 1991 r. przez mgr. inż. G. Zubilewicza, firma specjalizuje się w zakresie kompleksowej renowacji i ochrony antykorozyjnej budynków i obiektów budowlanych, realizuje specjalistyczne prace typu: realizacja napraw, reprofilacji

i zabezpieczeń antykorozyjnych konstrukcji budowlanych betonowych, żelbetowych i murowanych; wzmocnianie i scalanie pękniętych elementów metodami iniekcji i klejenia taśm węglanowych, uszczelnienia i naprawy zbiorników i budowli hydrotechnicznych, w tym obiektów oczyszczalni ścieków i zbiorników na wodę pitną, renowacja obiektów zabytkowych i starego budownictwa; kompleksowe odwilgacanie, odgrzybianie i osuszanie budynków z wykonywaniem tynków renowacyjnych i odtworzeniem izolacji przeciwwilgociowych, w tym izolacji poziomej wykonywanej metodą iniekcji ciśnieniowej, remonty i modernizacje budynków oraz realizacja nowych obiektów łącznie z występowaniem w roli generalnego wykonawcy w zakresie prac budowlanych i instalacyjnych, wykonywanie projektów i ekspertyz technicznych oraz orzeczeń mykologiczno - budowlanych ze szczególnym uwzględnieniem zabezpieczania budynków przed korozją biologiczną i chemiczną. Firma posiada certyfikaty Niemieckiego Związku Konserwatorów Budownictwa, w tym TÜV Rheinland i ÜBU, licencje wykonawcze i specjalistyczne szkolenia takich firm jak: Schomburg, Deitermann, Remmers, STO, Sika, MC-Bauchemie, PCI, Koester, Webac, Kerasal)

Podczas rozmowy respondent wskazał, że chociaż w przedsiębiorstwie stosuje najnowocześniejsze technologie, to są to przede wszystkim technologie niemieckie. Podkreślił także, że pomimo istnienia w regionie kilku wyższych uczelni, w tym uczelni technicznej, praktycznie nie jest możliwe zatrudnienie pracownika bezpośrednio po studiach bez opłacenia mu dodatkowych, często kosztownych szkoleń w zakresie stosowania tychże technologii.

Respondent trafnie zauważył, że jeśli ankieta będzie kierowana także do przedsiębiorstw usługowych, to warto zastanowić się głębiej nad pytaniami związanymi z eksportem. Cechą konstytutywną usługi jest jej nierozdzielność, tj. niemal w tym samym czasie ma miejsce jej świadczenie przez usługodawcę i konsumowanie przez klienta, klient współtworzy usługę. Stąd dla usługodawcy, zwłaszcza z sektora MŚP bardziej opłacalne jest świadczenie usługi w pobliżu miejsca prowadzenia działalności. Eksport usług w branży budowlanej jest związany z kosztownym transportem maszyn (lub ich wynajmowaniem na miejscu), opłacaniem noclegu dla pracowników.

b. Procedura badań

Jako metodę gromadzenia danych wybrano ankietę internetową, w związku z tym ostatecznie ograniczono liczbę pytań w kwestionariuszu do 44. W tym celu kwestionariusz został niezależnie oceniony przez pracowników Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego oraz Lubelskiej Agencji

Wspierania Przedsiębiorczości w Lublinie (każde pytanie oceniano w skali od 1 do 5 pod względem ich wartości informacyjnej z punktu widzenia reprezentowanych przez nich departamentów). Przy selekcji pytań uwzględniono także ich trudność z perspektywy respondenta, w szczególności w zakresie znajomości terminologii, dostępności niezbędnych informacji dla udzielenia odpowiedzi, trudności skali ocen, potencjalny efekt aprobaty społecznej, efekt zniechęcenia do udziału w badaniach z powodu niewygodnych pytań itd. Wyselekcjonowane 44 pytania zostały następnie ułożone w logicznej kolejności i w taki sposób, aby na początku znalazły się pytania prostsze, wprowadzające w proces wypełnienia kwestionariusza. Z uwagi na to, że część pytań została pogrupowana w bloki, właściwa liczba odpowiedzi wymaganych od respondenta wyniosła min. 85 (kliknięć).

Sposób gromadzenia danych pierwotnych metodą ankiety internetowej posiada szereg zalet, m.in. względna anonimowość respondenta, respondent wypełnia kwestionariusz w dogodnych dla siebie warunkach i czasie, brak presji ze strony ankietera, brak wpływu cech ankietera na odpowiedzi respondenta (w porównaniu np. do wywiadu), uczestnictwo w badaniach wynika z woli respondenta przy minimalnej presji ze strony badacza, szybkie jednoczesne rozprawienie i zwrot kwestionariusza, możliwość monitorowania czasu wypełniania kwestionariusza, względnie niski koszt badań, brak błędów wynikających z wadliwego wprowadzenia danych do arkuszy kalkulacyjnych, możliwość kontroli kompletności wypełnienia (w szczególności w przypadku pytań kluczowych dla badań).

Uwzględniona w badaniach lista adresów e-mailowych przedsiębiorców działających w regionie lubelskim zawierała 2.282 adresów przedsiębiorców. Wśród nich byli przede wszystkim przedsiębiorcy, którzy składali wniosek o dofinansowanie ze środków funduszy Unii Europejskiej w ramach konkursów ogłaszanych przez LAWP i Departament Europejskiego Funduszu Społecznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego.

W badaniach wykorzystano serwer www.surveymonkey.com, który umożliwia zaprojektowanie graficzne kwestionariusza ankiety internetowej, automatyczne generowanie listów wyjaśniających cel i instrukcję wypełnienia kwestionariusza na podstawie listy adresowej, kontroluje kompletność wypełnienia kwestionariusza w zakresie przewidzianym przez badacza oraz gromadzi odpowiedzi respondentów w ramach wspólnej bazy danych.

Badania właściwe zostały poprzedzone badaniami pilotażowymi na ok. 50-osobowej próbie. Z uwagi na osiągnięty ok. 20-procentowy zwrot kwestionariuszy w ramach dwóch kontaktów z respondentami (pierwsza wysyłka i przypomnienie po 5 dniach) 19 września

2009 roku rozpoczęto badania właściwe na próbie ok. 2.230¹ przedsiębiorców metodą ankiety internetowej. W ramach pierwszego kontaktu respondent otrzymywał list zapraszający do udziału w badaniach, podpisany przez członka Zespołu badawczego oraz Dyrektora LAWP. W ciągu pierwszych 6 dni spłynęło ok. 200 wypełnionych kwestionariuszy. 26 września 2009 roku rozesłano przypomnienie do ok. 1.950 przedsiębiorców, w wyniku czego spłynęło ok. 180 wypełnionych kwestionariuszy. 4 października 2009 roku do ok. 1.770 przedsiębiorców, którzy dotychczas nie odpowiedzieli, wysłano informację o zbliżającym się zakończeniu badań oraz dotychczasowych postępach badań. To pozwoliło uzyskać ok. 70 kolejnych wypełnionych kwestionariuszy. Całkowita liczba nadesłanych przez przedsiębiorców wypełnionych kwestionariuszy wyniosła 451, co oznacza stopień zwrotu na poziomie 19,8%.

Nadesłane przez przedsiębiorców kwestionariusze zostały przeanalizowane pod względem kompletności wypełnienia, czasu poświęconego na wypełnienie całego kwestionariusza i w przeliczeniu na jedną udzieloną odpowiedź (kliknięcie) oraz poprawności odpowiedzi na pytania, które uznano za diagnostyczne. Na podstawie tych kryteriów odrzucono 8 kwestionariuszy, a do dalszych analiz zakwalifikowano 443 kwestionariusze. Ostatecznie efektywny stopień zwrotu kwestionariuszy wyniósł 19,4%. Biorąc pod uwagę obszerność kwestionariusza, obejmującą faktycznie co najmniej 85 pytań, uzyskany stopień zwrotu w ankiecie internetowej należy uznać za satysfakcjonujący.

c. Opis próby

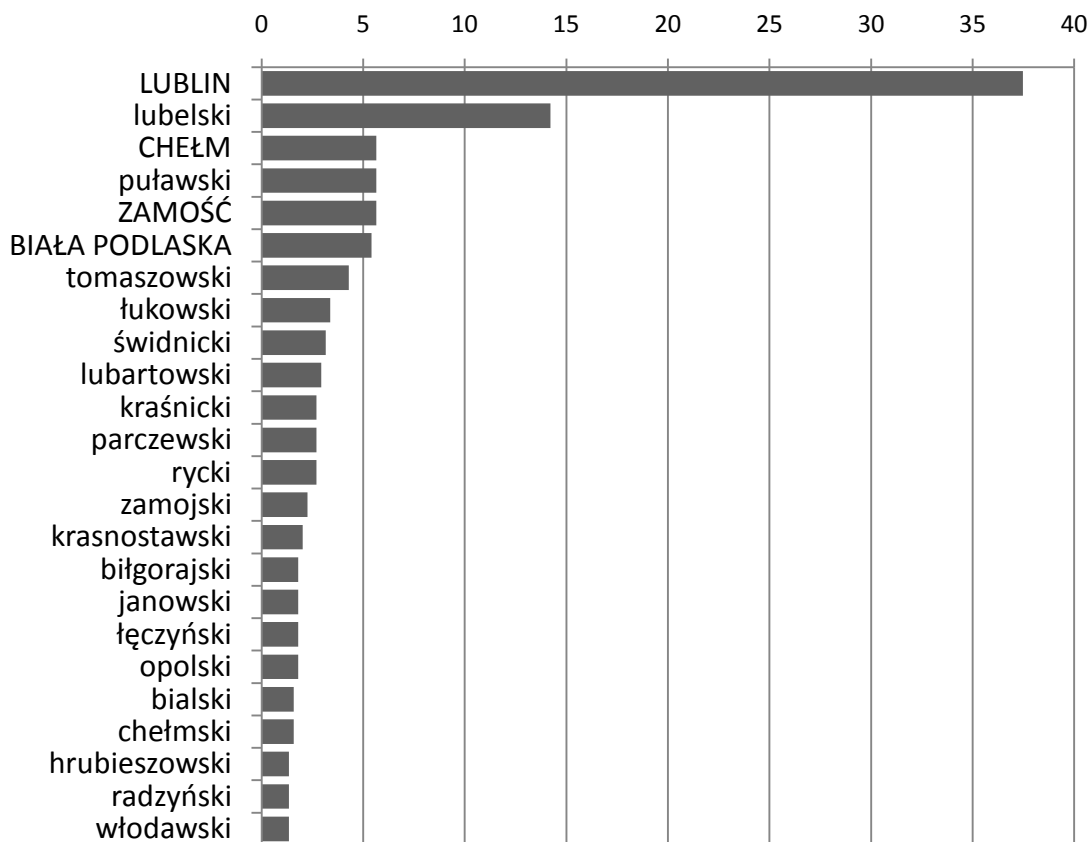
Spośród 443 zbadanych przedsiębiorstw najwięcej, bo 37,5% ma swoją siedzibę (lub siedzibę filii) w Lublinie, dalszych 14,2% ma ją w powiecie lubelskim. Na dalszych miejscach uplasowały się były miasta wojewódzkie Zamość (5,6%), Chełm (5,6%), Biała Podlaska (5,42%). Porównywalna liczba zbadanych przedsiębiorstw ma swoją siedzibę w powiecie puławskim (5,6%). Udział przedsiębiorstw z pozostałych powiatów województwa lubelskiego nie przekraczał 5% w przypadku pojedynczej jednostki administracyjnej.

---

¹ Liczby podawane są w przybliżeniu ze względu na problemy techniczne i konieczność wielokrotnego wysyłania kwestionariuszy do niektórych przedsiębiorców.

Wykres 1. Struktura udziałowa zbadanych przedsiębiorstw według miejsca prowadzenia działalności gospodarczej

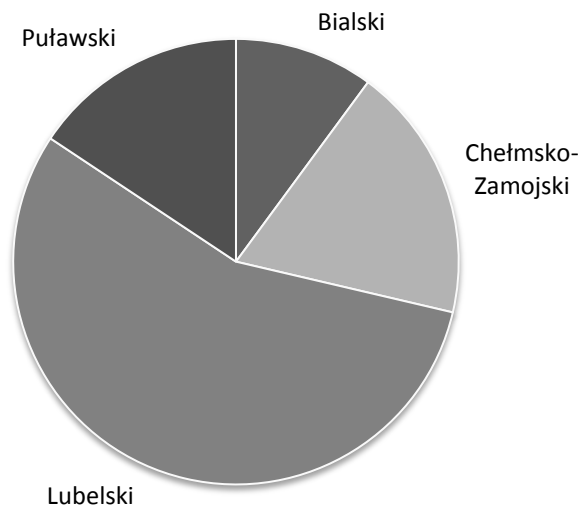

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Filie poza województwem lubelskim ma tylko 15,12% zbadanych przedsiębiorstw. Nie jest to jednak związane z sektorem prowadzonej działalności (np. produkcja, usługi, handel, budownictwo itd.), lecz z wielkością przedsiębiorstwa: przedsiębiorstwa posiadające filie poza województwem lubelskim zatrudniają więcej pracowników. Wynikająca z przeprowadzonych badań proporcja przedsiębiorstw posiadających filie w innych województwach Polski lub za granicą jest porównywalna w poszczególnych regionach według klasyfikacji NUTS3 (*Nomenclature of Units for Territorial Statistics*) z wyjątkiem regionu puławskiego, gdzie ten wskaźnik wyniósł 23,7%.

Lokalizację zbadanych przedsiębiorstw według klasyfikacji NUTS3 przedstawia wykres nr 2. Najliczniej reprezentowany jest region lubelski (61,0%), na drugim miejscu chełmsko-zamojski (20,3%), dalej puławski (17,2%), a najmniejszy udział przedsiębiorstw zarejestrowanych w regionie białskim (11,1%).

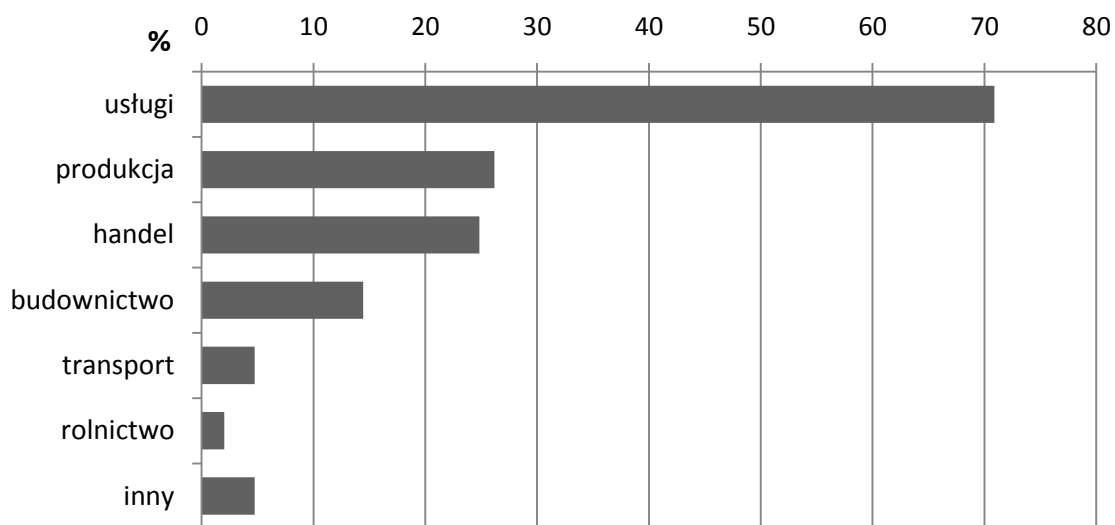
Wykres 2. Lokalizacja zbadanych przedsiębiorstw w podregionach województwa lubelskiego (klasyfikacja NUTS3)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Biorąc pod uwagę sektor działalności przedsiębiorstw największy jest udział przedsiębiorstw sfery usługowej (70,9%). Na drugim miejscu znalazły się przedsiębiorstwa produkcyjne (26,2%). Przedsiębiorstwa handlowe stanowiły 24,8%, budownictwo 14,4%, transport 4,74%, rolnictwo 2,0%. (Wykres 3.) Z uwagi na to, że część przedsiębiorstw lokalizowało swoją działalność w dwóch i więcej sektorach, suma wskaźników procentowych na wykresie przekracza 100%.

Wykres 3. Sektor działalności zbadanych przedsiębiorstw

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Struktura działalności zbadanych przedsiębiorstw w poszczególnych podregionach województwa lubelskiego jest zbliżona. Względnie niższy jest udział przedsiębiorstw produkcyjnych w regionie bialskim, a odpowiednio wyższy jest tam udział sektora budowlanego. W pozostałych sektorach nie stwierdzono istotnych statystycznie różnic (tabela 1).

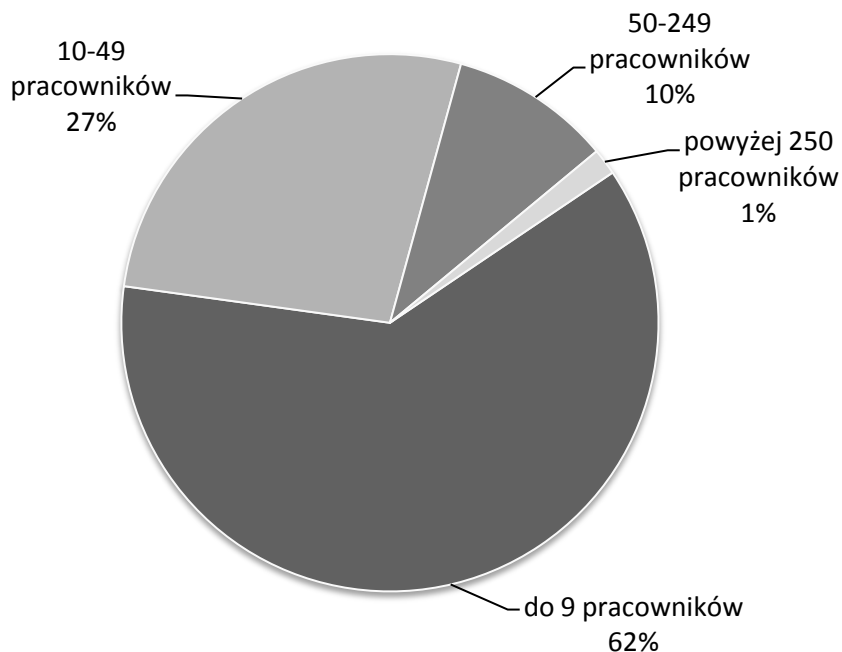
Tabela 1. Struktura działalności zbadanych przedsiębiorstw w poszczególnych podregionach województwa lubelskiego (według NUTS 3)

Sektor	Region wg NUTS 3			
	bialski	chełmsko-zamojski	lubelski	puławski
produkcja	14,3%	33,3%	25,2%	32,9%
usługi	28,6%	26,7%	24,1%	27,1%
handel	75,5%	72,2%	69,3%	67,1%
budownictwo	24,5%	16,7%	14,8%	10,5%
Razem liczba (%)	49 (100%)	90 (100%)	270 (100%)	76 (100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

W strukturze próby największy jest udział małych przedsiębiorstw (do 9 pracowników), który wyniósł 61,6%. Na drugim miejscu znalazły się średnie przedsiębiorstwa zatrudniające od 10 do 49 osób z udziałem 27,1%. Na trzecim miejscu uplasowały się duże przedsiębiorstwa liczące od 50 do 249 pracowników (9,7%). Najmniejszy jest natomiast udział przedsiębiorstw o liczbie pracowników przekraczającej 250 osób (1,6%) (wykres 4).

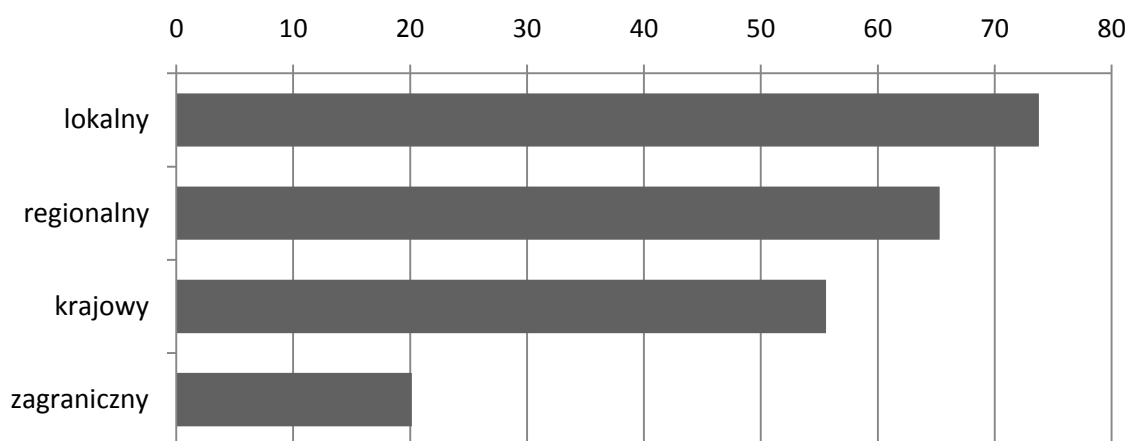
Wykres 4. Struktura udziałowa zbadanych przedsiębiorstw według liczby zatrudnionych pracowników

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Strukturę sprzedaży produktów i usług w zbadanych przedsiębiorstwach przedstawia wykres 5. Aż 73,8% spośród nich kieruje swoje produkty i usługi na rynek lokalny, 65,3% - na rynek regionalny, 55,6% - na krajowy, a 20,2% - na zagraniczny.

Wykres 5. Udział sprzedaży produktów i usług na poszczególnych rynkach w badanej grupie przedsiębiorstw

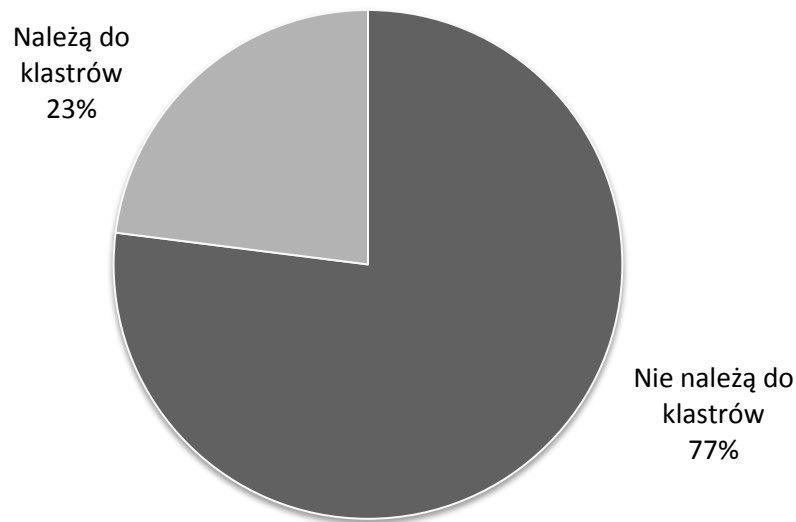

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Kwestionariusz obejmował także pytanie o przynależność do klastrów. Cechą charakterystyczną klastrów przemysłowych jest to, że przedsiębiorstwa w nich skupione

konkurują ze sobą, ale jednocześnie współpracują w tych obszarach, gdzie możliwe jest wyzwolenie efektów synergicznych wspólnych działań (np. wspólne prace badawczo-rozwojowe). Konkurencja nie wyklucza wzajemnych, korzystnych interakcji z innymi firmami, a może stać się motorem ich rozwoju. Przynależność zbadanych przedsiębiorstw do klastrów przedstawia wykres 6.

Wykres 6. Przynależność zbadanych przedsiębiorstw do klastrów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Tylko 23,0% zbadanych przedsiębiorców deklarowało przynależność do klastra. Jak z wynika z analizy kwestionariuszy, odsetek ten porównywalny jest w różnych sektorach działalności, nie zależy także od regionu, rynku zbytu ani wielkości przedsiębiorstwa.

Rozdział II

Przedsiębiorstwa w województwie lubelskim

Rozwój przedsiębiorczości i związanej z nią innowacyjności jest czynnikiem, który w sposób niezwykle istotny przyczynia się do wzmocnienia siły ekonomicznej regionów bezpośrednio wpływając na poprawę jakości życia ludzi je zamieszkujących.

Województwo lubelskie należy do najuboższych regionów Polski, w 2006 r. było też regionem o najniższym regionalnym PKB w Unii Europejskiej. Udział Lubelszczyzny w tworzeniu wartości dodanej w polskiej gospodarce zmniejszył się z 4,1% w 1999 r. do 3,9% w 2006 r.¹, co oznacza, że województwo lubelskie rozwijało się w tym okresie wolniej niż reszta kraju (w 2006 r. w woj. lubelskim mieszkało ponad 5,7% obywateli Polski).

W 2007 r. w systemie REGON było zarejestrowanych ponad 156 tys. przedsiębiorstw z Lubelszczyzny, czyli około 4% wszystkich zarejestrowanych w Polsce podmiotów (strukturę przedsiębiorstw zarejestrowanych w systemie REGON według liczby zatrudnionych w regionie lubelskim zawiera tabela 2.)

Tabela 2. Struktura przedsiębiorstw zarejestrowanych w systemie REGON według liczby zatrudnionych w regionie lubelskim.

Region lubelski	Ogółem	Liczba pracowników				
		0	0-9	10-49	50-249	>249
Liczba przedsiębiorstw	156 429	13 680	148 421	6 565	1 254	189
Udział regionu w Polsce (%)	4,12	4,65	4,12	4,12	4,14	3,45
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	12 295	294	12 147	129	13	6
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	4,78	5,52	4,80	3,85	2,65	4,92
Liczba przedsiębiorstw nowopowstałych	13 377	606	13 622	134	15	6
Nowo powstałe - udział w Polsce (%)	4,39	4,52	4,40	3,10	3,39	7,14

Źródło: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2007–2008, red. A. Żolnierski, <http://www.parp.gov.pl/files/74/81/305/5000.pdf>

¹ Analiza ekonomiczna potencjału gospodarczego Polski Wschodniej, Raport wykonany na zlecenie Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych S.A. pod red. B. Wyżnikiewicza, s.5.

Niestety, jedynie połowa podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON to przedsiębiorstwa aktywne gospodarczo (woj. lubelskie, podlaskie, podkarpackie i opolskie tworzyły w 2006 r. grupę województw o najniższej w Polsce liczbie przedsiębiorstw sektora MŚP aktywnych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców). Zdecydowaną większość stanowiły podmioty zatrudniające od 1 do 9 pracowników (ponad 86%). 4,2% przedsiębiorstw stanowiły podmioty małe, 0,8% - średnie, 0,1% - duże. 8,7% podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON stanowiły przedsiębiorstwa niezatrudniające pracowników.

W mikroprzedsiębiorstwach było zatrudnionych 47% ogółu zatrudnionych w woj. lubelskim, a w podmiotach średnich – 20%. 38% prywatnych przedsiębiorstw sektora MŚP zajmowało się handlem i naprawami, 12% obsługą nieruchomości, a 10% budownictwem. Prawie połowa przedsiębiorstw publicznych sektora MŚP świadczyła usługi edukacyjne, a 18% funkcjonowała w obszarze obsługi nieruchomości i firm.

W sektorze małych i średnich przedsiębiorstw województwo lubelskie jest regionem o jednym z najniższych wskaźników odzwierciedlających poziom przedsiębiorczości w Polsce. Na 1000 mieszkańców przypadały w regionie lubelskim jedynie 72 przedsiębiorstwa (przedostatnie miejsce w kraju), a liczba podmiotów nowopowstałych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wynosiła nieco ponad 6 (12 miejsce w kraju)².

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw regionu lubelskiego wyniosły w 2007 r, 3,3 mld zł (tabela 3). Ponad połowę tej sumy (52,6%) przypadło na inwestycje przedsiębiorstw dużych, średnie przedsiębiorstwa poczyniły inwestycje na kwotę 677 mln zł (20% nakładów inwestycyjnych), podmioty małe – 336,4%, natomiast mikroprzedsiębiorstwa – 16,3% ogółu nakładów inwestycyjnych³.

Tabela 3. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w woj. lubelskim.

Region lubelski	Ogółem	Liczba pracowników			
		0-9	10-49	50-249	>249
Nakłady inwestycyjne w tys. zł	3 262 144	532 882	336 394	677 072	1 715 796
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100	16,34	10,31	20,79	52,60

Źródło: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw..., op. cit.

² Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2007–2008, op. cit..

³ Ibidem.

Niemal $\frac{3}{4}$ zainwestowanych środków pochodziło ze środków własnych przedsiębiorstw. Duże przedsiębiorstwa w 78,7% finansowały inwestycje środkami własnymi, a jedynie 6% nakładów finansowały kredytami i pożyczkami. Podmioty średnie 70% nakładów inwestycyjnych pokrywały środkami własnymi, ale już 20,1% z kredytów i pożyczek. Natomiast w przypadku podmiotów zatrudniających nie więcej niż 249 osób niemal co czwarta złotówka (23,5%) pochodziła z kredytów i pożyczek, a środki własne zabezpieczyły 70,9% nakładów inwestycyjnych w tej grupie przedsiębiorstw. Strukturę nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw sektora MSP w regionie lubelskim w 2006 r. zawiera tabela 4.

Tabela 4. Struktura nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw MSP w 2006 r. (w %)

Wydatki inwestycyjne	Zatrudnienie	
	10-49	50-249
Działalność B+R	16,2	4,8
z tego nakłady wewnętrzne	13,3	2,2
zewnętrzne	2,9	2,6
Zakup gotowej technologii	0	0
Oprogramowanie	2,4	0,9
Budynki i budowle	21,5	36,7
Maszyny i urządzenia	57,6	57,3
Szkolenie personelu	1	0,1
Marketing	0,7	0,2
Inne	0,6	0,1

Źródło: E. Wojnicka, P. Klimczak, *Procesy innowacyjne w sektorze MSP w Polsce i regionach*, (w:) *Innowacyjność 2008*, red. A. Żołnierski, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2008, s. 14.

W 2006 r. przedsiębiorstwa sektora MŚP woj. lubelskiego wygenerowały 0,88 mln zł przychodów w przeliczeniu na jedną firmę (przy średniej dla Polski 0,90 mln zł)⁴. Gdyby w zestawieniu nie uwzględniać woj. mazowieckiego Lubelszczyzna była regionem o najwyższej wartości tego wskaźnika w Polsce. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku

⁴ Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2006–2007, red. A. Żołnierski, P. Zadura-Lichota, <http://www.parp.gov.pl/files/74/81/158/2637.pdf>

przychodów na jednego zatrudnionego – 0,26 mln zł dla woj. lubelskiego (przy średniej 0,257 dla Polski i 0,417 dla woj. mazowieckiego). Lubelszczyzna była ponadto regionem, w którym udział kosztów w przychodach przedsiębiorstw sektora MŚP był najniższy w kraju i wynosił 90,6% przy średniej dla Polski 92,3%.

W 2006 r. w województwie lubelskim 16,7% małych przedsiębiorstw było podmiotami innowacyjnymi, podczas gdy wśród przedsiębiorstw średnich odsetek ten wynosił 37,4%. W latach 2004 – 2006 6,5% podmiotów z grupy przedsiębiorstw małych prowadziło wewnętrzne prace badawczo rozwojowe (4,9% w sposób dorywczy, a jedynie 1,4% - w sposób ciągły) przy średniej krajowej wynoszącej 5,6%⁵. Wśród przedsiębiorstw średnich wskaźnik ten wynosił 11,2% (6,3% dorywczo, 4,9 w sposób ciągły) podczas gdy średnia wartość dla Polski wynosiła 13,3%.

Cytowany wcześniej raport Polskiej Agencji Wspierania Przedsiębiorczości o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2006–2007, pod redakcją A. Żołnierskiego i P. Zadury-Lichoty, zawiera wskaźnik syntetyczny obrazujący poziom rozwoju i efektywność tego sektora w poszczególnych regionach Polski. Wskaźnik ten uwzględnia m.in. takie zmienne jak liczba przedsiębiorstw aktywnych na 1000 mieszkańców, zatrudnienie, wynagrodzenie, przychody, koszty i nakłady inwestycyjne w sektorze MŚP (w rozbiciu na mikro, małe i średnie podmioty) Z raportu wynika, że w 2006 r. najbardziej rozwinięte i efektywne regiony to Mazowsze i województwa: pomorskie i wielkopolskie. Niestety, województwo lubelskie, znalazło się w rankingu na ostatnim miejscu w Polsce z poziomem wskaźnika ponad trzykrotnie niższym niż Mazowsze i o ponad 40% niższym od średniej krajowej.

---

⁵ E. Wojnicka, P. Klimczak, *Procesy innowacyjne w sektorze MSP w Polsce i regionach*, (w:) *Innowacyjność 2008*, red. A. Żołnierski, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2008, s. 7.

Rozdział III

Wybrane instrumenty zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej województwa lubelskiego

Atrakcyjność inwestycyjna województwa lubelskiego wspierana jest przez szereg działań realizowanych w ramach polityki spójności, polityki rolnej i polityki rybackiej obejmujących okres 2007-2013. W badaniu ograniczono się przede wszystkim do oceny instrumentów/działań mających wpływ na otoczenie przedsiębiorstwa, które są podejmowane przez Departament Europejskiego Funduszu Społecznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego¹ w Lublinie oraz Lubelską Agencję Wspierania Przedsiębiorczości. Departament Europejskiego Funduszu Społecznego realizuje na szczeblu regionalnym cztery priorytety Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, z których trzy mają silny wpływ na atrakcyjność inwestycyjną województwa lubelskiego: priorytet VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich; priorytet VIII Regionalne kadry gospodarki oraz priorytet IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach. Lubelska Agencja Wspierania Przedsiębiorczości realizuje dwie pierwsze osie priorytetowe Regionalnego Programu Operacyjnego: oś I Przedsiębiorczość i innowacje oraz oś II Infrastruktura ekonomiczna. Pozostałe działania realizowane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego opisano ogólnie, ale odnosząc się do nich w pytaniach badawczych zawartych w kwestionariuszu (załącznik nr 1). Działania podejmowane w ramach krajowych programów operacyjnych polityki spójności oraz polityki rolnej i rybackiej zwiększające atrakcyjność inwestycyjną województwa lubelskiego zostały pominięte w procesie formułowania pytań ze względu na ograniczoną liczbę pytań ankiety internetowej. Nie zostały one opisane w rozdziale.

a. Wybrane instrumenty Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki

Regionalny komponent PO Kapitał Ludzki składa się z czterech priorytetów, które realizowane są przez Departament Europejskiego Funduszu Społecznego (instytucja

---

¹ Departament Europejskiego Funduszu Społecznego UMWL jest instytucją pośredniczącą I stopnia. Część zadań/priorytetów wykonuje Wojewódzki Urząd Pracy, który pełni funkcję instytucji pośredniczącej II stopnia.

pośrednicząca I stopnia) oraz Wojewódzki Urząd Pracy (instytucja pośrednicząca II stopnia). W badaniu założono, że priorytety realizowane na szczeblu regionalnym najbardziej widoczne dla przedsiębiorców i wpływające na atrakcyjność inwestycyjną to: priorytet VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich oraz priorytet VIII Regionalne kadry gospodarki oraz priorytet.

▪ **Rynek pracy otwarty dla wszystkich**

W ramach priorytetu VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich realizowane są trzy działania, z których bezpośrednio w badaniu odniesiono się do jednego: działanie 6.1. poprawa dostępu do zatrudnienia oraz wspieranie aktywności zawodowej w regionie. Celem tego działania jest zwiększenie poziomu aktywności zawodowej oraz zdolności do zatrudnienia osób pozostających bez zatrudnienia oraz stworzenie warunków dla rozwoju aktywności zawodowej w regionie. W ramach działania sformułowano trzy poddziałania, z których dwa związane są bezpośrednio z działalnością przedsiębiorstw: poddziałanie 6.1.1. oraz poddziałanie 6.1.3.

Poddziałanie 6.1.1. Wsparcie osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy (projekty konkursowe). W roku 2009 w ramach poddziałania przewidziano m.in. takie typy projektów (operacji) jak²:

- wspieranie wolontariatu jako etapu przygotowującego do podjęcia zatrudnienia m.in. poprzez zapewnianie wsparcia szkoleniowego i doradczego dla wolontariusza;
- wspieranie inicjatyw na rzecz podnoszenia mobilności geograficznej (regionalnej i międzyregionalnej) osób pozostających bez zatrudnienia (w tym zwłaszcza osób zamieszkujących na obszarach wiejskich) m.in. poprzez dofinansowanie przejazdów z miejsca zamieszkania do miejsca pracy oraz zwrot kosztów zakwaterowania;
- upowszechnianie i promocja alternatywnych i elastycznych form zatrudnienia oraz metod organizacji pracy (w tym m.in. telepraca, praca w niepełnym wymiarze czasu pracy, praca rotacyjna);
- wsparcie doradczo - szkoleniowe pracownika, który uzyskał zatrudnienie w ramach projektu prowadzące do jego adaptacji w miejscu pracy (wsparcie pomostowe);

---

² Wyciąg z planu działania na rok 2009 Program Operacyjny Kapitał Ludzki dla Priorytetu VI „Rynek pracy otwarty dla wszystkich”, modyfikacja dokumentu przyjęta przez Zarząd Województwa Lubelskiego w dniu 7 lipca 2009 roku uchwałą nr CCXLV/3049/09, s. 2.

- jednorazowe dodatki relokacyjne (mobilnościowe) dla pracownika, który uzyskał zatrudnienie w wyniku wsparcia udzielonego w ramach projektu w odległości powyżej 50 km od miejsca zamieszkania;
- organizacja kampanii promocyjnych i akcji informacyjnych mających na celu zachęcenie pracodawców do zatrudniania osób z grup znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy;
- opracowanie i rozpowszechnianie informacji o ofertach pracy, możliwościach udziału w szkoleniach i stażach oraz innych oferowanych usługach i instrumentach aktywizacji zawodowej, w tym m.in. poprzez zastosowanie nowoczesnych i wielokanałowych technik informacyjnych i komunikacyjnych;
- rozwój dialogu, partnerstwa publiczno - społecznego i współpracy na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na poziomie regionalnym i lokalnym;
- prowadzenie, publikowanie i upowszechnianie badań i analiz dotyczących sytuacji na regionalnym i lokalnym rynku pracy, w tym m.in. tworzenie regionalnych obserwatoriów rynku pracy oraz monitoring migracji zarobkowych na terenie regionu;

Poddziałanie 6.1.3. Poprawa zdolności do zatrudnienia oraz podnoszenie poziomu aktywności zawodowej osób bezrobotnych (*projekty systemowy*), w ramach którego przewiduje się następujące formy wsparcia³: szkolenia, staże, przygotowanie zawodowe dorosłych, prace interwencyjne, wyposażenie i doposażenie stanowiska pracy, przyznanie jednorazowych środków na podjęcie działalności gospodarczej, w tym pomoc prawną, konsultacje i doradztwo związane z podjęciem działalności gospodarczej.

▪ **Regionalne kadry gospodarki**

Kwalifikacje pracowników należą do najważniejszych czynników rozwoju działalności przedsiębiorstw. Wsparcie w tym zakresie przewidziane jest w ramach osi priorytetowa VIII Regionalne kadry gospodarki. W ramach osi priorytetowej sformułowano dwa działania: 8.1 Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie oraz działanie 8.2 Transfer wiedzy.

Celem działania 8.1. jest zwiększenie i dostosowanie kwalifikacji i umiejętności osób pracujących do potrzeb regionalnej gospodarki. W ramach działania sformułowano cztery poddziałania:

---

³ Instrumenty i usługi wymienione w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. *o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy* (Dz. U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415, z późn. zm.).

- poddziałanie 8.1.1. Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw (*projekty konkursowe*)
- poddziałanie 8.1.2. Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie (*projekty konkursowe*)
- poddziałanie 8.1.3. Wzmacnianie lokalnego partnerstwa na rzecz adaptacyjności (*projekty konkursowe realizowane przez partnerów społecznych*)
- poddziałanie 8.1.4. Przewidywanie zmiany gospodarczej (*projekty systemowe*)

Poddziałanie 8.1.1. Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw (*projekty konkursowe*) obejmuje następujące typy operacji⁴:

- ogólne i specjalistyczne szkolenia oraz doradztwo związane ze szkoleniami dla kadr zarządzających i pracowników przedsiębiorstw w zakresie m.in.: zarządzania, identyfikacji potrzeb w zakresie kwalifikacji pracowników, organizacji pracy, zarządzania BHP, elastycznych form pracy, wdrażania technologii produkcyjnych przyjaznych środowisku, wykorzystania w prowadzonej działalności technologii informacyjnych i komunikacyjnych;
- doradztwo dla mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (MMŚP), w tym dla osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, w szczególności w zakresie ekonomii, finansów, zarządzania zasobami ludzkimi lub rachunkowości (z wyłączeniem doradztwa związanego z procesami inwestycyjnymi)
- szkolenia, kursy i poradnictwo zawodowe (jako działanie uzupełniające do szkoleń i kursów) skierowane do dorosłych osób pracujących, które z własnej inicjatywy są zainteresowane nabyciem nowych, uzupełnianiem lub podwyższaniem kwalifikacji i umiejętności (poza godzinami pracy), w szczególności dla osób zatrudnionych o niskich lub zdezaktualizowanych kwalifikacjach (z wyłączeniem kształcenia ustawicznego w formach szkolnych realizowanego w szkołach dla dorosłych)

Poddziałanie 8.1.2. Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie (*projekty konkursowe*) obejmuje m.in. następujące typy operacji wspierające działalność przedsiębiorstw⁵:

---

⁴ Wyciąg z planu działania na rok 2009, Program Operacyjny Kapitał Ludzki dla Priorytetu VIII „Regionalne kadry gospodarki”, modyfikacja dokumentu przyjęta przez Zarząd Województwa Lubelskiego w dniu 7 lipca uchwałą nr CCXLV/3049/09, s. 2.

- pomoc w tworzeniu partnerstw lokalnych z udziałem m.in. przedsiębiorstw, organizacji pracodawców, związków zawodowych, jednostek samorządu terytorialnego, urzędów pracy i innych środowisk, mających na celu opracowanie i wdrażanie strategii przewidywania i zarządzania zmianą gospodarczą na poziomie lokalnym i wojewódzkim;
- wsparcie dla osób zwolnionych przewidzianych do zwolnienia lub zagrożonych zwolnieniem z pracy z przyczyn nie dotyczących pracowników, zatrudnionych u pracodawców przechodzących procesy adaptacyjne i modernizacyjne, realizowane w formie tworzenia i wdrażania programów typu *outplacement*, w tym m.in: szkoleń i poradnictwa zawodowego; pomocy w zmianie miejsca pracy oraz pomocy w znalezieniu nowej pracy (np. jednorazowy dodatek motywacyjny dla osoby, która uzyskała zatrudnienie w nowym miejscu pracy za wynagrodzeniem niższym niż u dotychczasowego pracodawcy);
- podnoszenie świadomości pracowników i kadr zarządzających modernizowanych firm w zakresie możliwości i potrzeby realizacji projektów wspierających procesy zmian poprzez szkolenia i doradztwo;
- szkolenia i doradztwo dla przedsiębiorców wspomagające proces zmiany profilu działalności przedsiębiorstwa;
- badania i analizy dotyczące trendów rozwojowych i prognozowania zmian gospodarczych zachodzących w regionie, oraz formułowania właściwych mechanizmów zaradczych, upowszechnianie wyników tych badań i analiz oraz związana z nimi wymiana informacji.

Poddziałanie 8.1.4. realizowane w trybie systemowym. W roku 2009 obejmuje projekt pt. „Badania i analizy potencjału gospodarczego regionu w kontekście strategicznych dziedzin rozwoju województwa”. W ramach projektu przewidziano badania i analizy dotyczące aktualnej sytuacji, trendów rozwojowych i prognozowania zmian społeczno-gospodarczych zachodzących w regionie w kontekście rynku pracy (w szczególności tworzenia i likwidacji miejsc pracy) i struktury zatrudnienia oraz formułowania właściwych mechanizmów zaradczych w strategiach rozwoju województwa, upowszechnianie wyników tych badań i analiz oraz związana z nimi wymiana informacji.

---

⁵ Wyciąg z planu działania na rok 2009, Program Operacyjny Kapitał Ludzki dla Priorytetu VIII „Regionalne kadry gospodarki”, modyfikacja dokumentu przyjęta przez Zarząd Województwa Lubelskiego w dniu 7 lipca uchwałą nr CCXLV/3049/09, s. 4-3.

Działanie 8.2 Transfer wiedzy skierowane jest na zwiększenie transferu wiedzy i wzmocnienie powiązań sfery B+R z przedsiębiorstwami. W ramach działania przewidziano dwa poddziałania:

- poddziałanie 8.2.1. Wsparcie dla współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw (*projekty konkursowe*);
- poddziałanie 8.2.2. Regionalne Strategie Innowacji (*projekty systemowe*).

Poddziałanie 8.2.1. przewiduje działania obejmujące następujące typy projektów przewidzianych do realizacji w ramach konkursu⁶:

- staże i szkolenia praktyczne dla: pracowników przedsiębiorstw w jednostkach naukowych, pracowników naukowych jednostek naukowych oraz pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych uczelni w przedsiębiorstwach;
- tymczasowe zatrudnienie w MŚP wysoko wykwalifikowanego personelu;
- promocja idei przedsiębiorczości akademickiej, w celu komercjalizacji wiedzy i umiejętności zespołu działającego na uczelni lub w jednostce naukowej (firmy typu spin off lub spin out);
- szkolenia i doradztwo dla pracowników naukowych jednostek naukowych oraz pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych uczelni, doktorantów, studentów i absolwentów uczelni zamierzających rozpocząć własną działalność gospodarczą typu spin off lub spin out.

Poddziałanie 8.2.2. Regionalne Strategie Innowacji obejmuje następujące projekty realizowane w procedurze systemowej⁷:

- projekt pt. „Wsparcie RSI” obejmujący: tworzenie, rozwój i aktualizacja Regionalnych Strategii Innowacji (RSI) poprzez: studia, analizy, ekspertyzy; wsparcie szkoleniowo-doradcze dla podmiotów odpowiedzialnych za opracowanie i wdrażanie RSI; tworzenie i rozbudowę systemu monitorowania RSI.
- projekt pt. „Moduł portalu dotyczący zagadnień innowacji i transferu technologii w regionie”, w ramach którego przewidziano wsparcie tworzenia i rozwoju sieci współpracy i wymiany informacji między naukowcami a przedsiębiorcami w zakresie

---

⁶ Wyciąg z planu działania na rok 2009, Program Operacyjny Kapitał Ludzki dla Priorytetu VIII „Regionalne kadry gospodarki”, modyfikacja dokumentu przyjęta przez Zarząd Województwa Lubelskiego w dniu 7 lipca uchwałą nr CCXLV/3049/09, s. 10.

⁷ Wyciąg z planu działania na rok 2009, Program Operacyjny Kapitał Ludzki dla Priorytetu VIII „Regionalne kadry gospodarki”, modyfikacja dokumentu przyjęta przez Zarząd Województwa Lubelskiego w dniu 7 lipca uchwałą nr CCXLV/3049/09, s. 12-13.

innowacji i transferu technologii na poziomie regionalnym i lokalnym, w szczególności poprzez: kampanie informacyjne i imprezy służące kojarzeniu partnerów i promocji transferu wiedzy i innowacji; rozwój systemu komunikowania się i wymiany informacji.

- projekt pt. „Stypendia naukowe dla doktorantów”, który dotyczy stypendiów naukowych i wsparcia towarzyszącego (np. szkolenia z zakresu komercjalizacji wiedzy) dla doktorantów kształcących się na kierunkach uznanych za szczególnie istotne z punktu widzenia rozwoju województwa (określonych w RSI).
- projekt pt. „Foresight regionalny szansą ukierunkowanego rozwoju produkcji z sektora MŚP” obejmujący wsparcie tworzenia i rozwoju sieci współpracy i wymiany informacji między naukowcami a przedsiębiorcami w zakresie innowacji i transferu technologii na poziomie regionalnym i lokalnym, w szczególności poprzez: kampanie informacyjne i imprezy służące kojarzeniu partnerów i promocji transferu wiedzy i innowacji; rozwój systemu komunikowania się i wymiany informacji.

b. Wybrane instrumenty Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego

Zwiększenie (podniesienie) konkurencyjności Lubelszczyzny prowadzące jest głównym celem Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego. Realizacji celu głównego mają służyć trzy cele szczegółowe: zwiększenie konkurencyjności regionu poprzez wsparcie rozwoju sektorów nowoczesnej gospodarki oraz przez stymulowanie innowacyjności; poprawa warunków inwestowania w województwie z poszanowaniem zasady zrównoważonego rozwoju; zwiększenie atrakcyjności Lubelszczyzny jako miejsca do zamieszkania, pracy i wypoczynku. Cel główny RPO WL oraz cele szczegółowe mają być osiągnięte przez realizację działań określonych w ośmiu osiach priorytetowych:

- oś I Przedsiębiorczość i innowacje;
- oś II Infrastruktura ekonomiczna;
- oś III Atrakcyjność obszarów miejskich i tereny inwestycyjne;
- oś IV Społeczeństwo informacyjne;
- oś V Transport;
- oś VI Środowisko i czysta energia;
- oś VII Kultura, turystyka i współpraca międzyregionalna;
- oś VIII Infrastruktura społeczna

- oś IX Pomoc techniczna.

W ramach każdej osi priorytetowej Programu określono cel oraz zakres działań. Ze względu na zakres prowadzonych badań szczególną uwagę zwrócono na działania zwiększające atrakcyjność inwestycyjną województwa lubelskiego realizowane w przez Lubelską Agencję Wspierania Przedsiębiorczości w ramach osi I. Przedsiębiorczość i innowacje oraz osie II. Infrastruktura ekonomiczna.

i. Instrumenty stosowane w ramach priorytetów I i II, realizowanych przez Lubelską Agencję Wspierania Przedsiębiorczości

▪ Przedsiębiorczość i innowacje

Oś I. Przedsiębiorczość i innowacje skierowana jest na działania bezpośrednio podnoszące konkurencyjność samych przedsiębiorstw. Cel ten ma zostać zrealizowany poprzez: zwiększenie zdolności inwestycyjnej w początkowym okresie funkcjonowania mikroprzedsiębiorstw; wzrost innowacyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw; zwiększenie produkcji i wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych wraz z poprawą efektywności energetycznej przedsiębiorstw; dostosowanie przedsiębiorstw do wymogów ochrony środowiska; rozwój przedsiębiorstw realizujących na terenie województwa lubelskiego projekty z zakresu turystyki i rekreacji; wsparcie procesu opracowania i transferu nowoczesnych technologii do przedsiębiorstw; ułatwienie dostępu przedsiębiorstwom do specjalistycznej pomocy doradczej.

W ramach osi przewidziano następujące działania: Działanie 1.1. Dotacje dla nowopowstałych mikroprzedsiębiorstw, Działanie 1.2. Dotacje inwestycyjne dla mikroprzedsiębiorstw, Działanie 1.3. Dotacje inwestycyjne dla małych i średnich przedsiębiorstw, Działanie 1.4. Dotacje inwestycyjne w zakresie dostosowania przedsiębiorstw do wymogów ochrony środowiska oraz w zakresie odnawialnych źródeł energii, Działanie 1.5. Dotacje inwestycyjne w dziedzinie turystyki, Działanie 1.6. Badania i nowoczesne technologie w strategicznych dla regionu dziedzinach, Działanie 1.7. Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw przez doradztwo.

Działanie 1.1. Dotacje dla nowopowstałych mikroprzedsiębiorstw. Przykładowe rodzaje projektów:

- wyposażenie niezbędne do prowadzenia i rozwoju działalności gospodarczej lub modernizacji środków produkcji prowadzące do zwiększenia zdolności inwestycyjnej i innowacyjności przedsiębiorstwa;
- dywersyfikacja produkcji zakładu poprzez jego rozbudowę celem wprowadzenia nowych produktów/usług;
- zasadnicza zmiana dotycząca procesu produkcyjnego istniejącego zakładu, rozbudowa przedsiębiorstwa (produkcyjnego/usługowego).

Działanie 1.2. Dotacje inwestycyjne dla mikroprzedsiębiorstw. Przykładowe rodzaje projektów:

- wyposażenie niezbędne do prowadzenia i rozwoju działalności gospodarczej lub modernizacji środków produkcji prowadzące do zwiększenia zdolności inwestycyjnej i innowacyjności przedsiębiorstwa;
- zastosowanie i wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych w procesach zarządzania przedsiębiorstwem;
- dywersyfikacja produkcji zakładu poprzez jego rozbudowę celem wprowadzenia nowych
- produktów/usług;
- zasadnicza zmiana dotycząca procesu produkcyjnego istniejącego zakładu, rozbudowa przedsiębiorstwa (produkcyjnego/usługowego).

Działanie 1.3. Dotacje inwestycyjne dla małych i średnich przedsiębiorstw. W ramach działania wspierane będą inwestycje związane z przygotowaniem i uruchomieniem wytwarzania, a także przygotowaniem do sprzedaży nowych lub udoskonalonych produktów i usług (oferty) przeznaczonych do wprowadzenia na rynek lub innego praktycznego wykorzystania lub wprowadzenie unowocześnionego procesu dystrybucji. W szczególności wspierane będą następujące rodzaje projektów⁸:

- budowa, rozbudowa, przebudowa przedsiębiorstwa (produkcyjnego/usługowego);
- dywersyfikacja produkcji zakładu poprzez wprowadzenie nowych produktów/usług (rozszerzenie zakresu działalności gospodarczej);
- zasadnicza zmiana dotycząca procesu produkcyjnego istniejącego zakładu;
- wsparcie innowacyjności produktowej, procesowej i organizacyjnej;

---

⁸ Szczegółowy Opis Priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego, Zarząd Województwa Lubelskiego, s. 28.

- zastosowanie nowoczesnych technologii, w tym technologii informacyjnych (ICT).

Działanie 1.4. Dotacje inwestycyjne w zakresie dostosowania przedsiębiorstw do wymogów ochrony środowiska oraz w zakresie odnawialnych źródeł energii. W szczególności wspierane będą następujące rodzaje projektów⁹:

Schemat A: Wsparcie inwestycyjne dla przedsiębiorstw w zakresie:

- wdrażania systemów zarządzania środowiskowego;
- uzyskania lub utrzymania pozwolenia zintegrowanego;
- gospodarki wodno-ściekowej;
- ochrony powietrza;
- gospodarki odpadami przemysłowymi i niebezpiecznymi;
- budowy małych i średnich jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej w skojarzeniu;
- budowy i przebudowa istniejących sieci ciepłowniczych.

Schemat B: Inwestycje w zakresie produkcji i wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych:

- budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej do produkcji energii odnawialnej oraz umożliwiającej przyłączenie jednostek wytwarzania energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych;
- inwestycje wykorzystujące nowoczesne technologie oraz know-how w zakresie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych
- budowa i modernizacja sieci elektroenergetycznych umożliwiających przyłączenie jednostek wytwarzania energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych.

Działanie 1.5. Dotacje inwestycyjne w dziedzinie turystyki. W szczególności wspierane będą następujące rodzaje projektów¹⁰:

- projekty dotyczące opracowania i wdrożenia nowych produktów turystycznych o zasięgu regionalnym oraz projekty dotyczące rozbudowy istniejących produktów turystycznych;

---

⁹ Ibidem, s. 32.

¹⁰ Ibidem, s. 37.

- budowa i rozbudowa obiektów noclegowych, z wyłączeniem obiektów agroturystycznych i pokoi wynajmowanych przez rolników oraz miejsc na ustawianie namiotów w prowadzonych przez rolników gospodarstwach rolnych;
- inwestycje w poprawę bazy noclegowo gastronomicznej poprzez przystosowanie obiektów zabytkowych do celów turystycznych;
- budowa i przebudowa obiektów i infrastruktury uzdrowiskowej;
- budowa i przebudowa obiektów gastronomicznych;
- budowa i rozbudowa infrastruktury rekreacyjno-sportowej rozumianej jako kompleksowa oferta usług turystycznych (np. stacje narciarskie, pola golfowe, trasy turystyczne, aquaparki).

Działanie 1.6. Badania i nowoczesne technologie w strategicznych dla regionu dziedzinach.

Wspierane będą projekty inwestycyjne z zakresu B+R, w szczególności¹¹:

- inwestycje w środki trwałe, tj. infrastrukturę i urządzenia laboratoryjne, służące do prowadzenia działań badawczo-rozwojowych w przedsiębiorstwach (*własne projekty badawcze*),
- wspólne projekty inwestycyjne przedsiębiorców powiązanych kooperacyjnie polegające na zakupie
- środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych służących do prowadzenia działań badawczo-rozwojowych (*własne projekty badawcze*),
- zakup usług badawczych od jednostek naukowych

Działanie 1.7. Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw przez doradztwo. W szczególności wspierane będą następujące rodzaje projektów¹²:

- doradztwo w zakresie zasad prowadzenia przedsiębiorstwa na terytorium unii europejskiej;
- doradztwo w zakresie jakości;
- doradztwo w zakresie innowacji i nowych technologii;
- doradztwo w zakresie wprowadzania przez przedsiębiorcę produktów na nowe rynki zagraniczne;
- doradztwo w zakresie tworzenia sieci kooperacyjnych przedsiębiorstw;
- doradztwo w zakresie łączenia się przedsiębiorstw;

---

¹¹ Ibidem, s. 42.

¹² Ibidem, s. 46.

- doradztwo w zakresie pozyskiwania zewnętrznego finansowania na rozwój działalności przedsiębiorstw.

▪ **Infrastruktura ekonomiczna**

W ramach rozwoju infrastruktury ekonomicznej został postawiony następujący cel: Stworzenie przyjaznego otoczenia dla prowadzenia działalności gospodarczej na Lubelszczyźnie. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez: ułatwienie dostępu przedsiębiorstwom do zewnętrznych źródeł finansowania; zwiększenie wykorzystania potencjału regionalnych uczelni i jednostek naukowych poprzez wsparcie dla rozwoju infrastruktury badawczo – rozwojowej; wsparcie jakości funkcjonowania oraz infrastruktury instytucji otoczenia biznesu i transferu wiedzy; promocję gospodarczą przedsiębiorstw województwa lubelskiego, w tym ułatwianie nawiązywania kontaktów i współpracy z innymi podmiotami.

W ramach osi przewidziano następujące działania: Działanie 2.1. Instrumenty pożyczkowe i poręczeniowe dla przedsiębiorstw, Działanie 2.2. Regionalna infrastruktura B+R, Działanie 2.3. Wsparcie instytucji otoczenia biznesu i transferu wiedzy, Działanie 2.4. Marketing gospodarczy.

Działanie 2.1. Instrumenty pożyczkowe i poręczeniowe dla przedsiębiorstw. Przykładowe rodzaje projektów¹³:

- tworzenie nowych i dokapitalizowanie istniejących regionalnych i lokalnych funduszy pożyczkowych, wyodrębnionych księgowo.

Docelowo fundusze pożyczkowe, które uzyskają dofinansowanie, będą udzielać pożyczek przedsiębiorcom z sektora MSP realizującym przedsięwzięcia na terenie województwa lubelskiego, przy czym:

- przedsiębiorstwa te muszą się znajdować w tzw. wczesnej fazie rozwoju lub fazie ekspansji,
- przedsiębiorstwa te nie mogą spełniać kryteriów tzw. przedsiębiorstwa zagrożonego,
- projekty przedsiębiorstw finansowane przez fundusze muszą być – w ocenie osób zarządzających funduszem – ekonomicznie uzasadnione,
- pożyczki są udzielane po ustanowieniu zabezpieczeń

---

¹³ Ibidem, s. 50.

Poddziałanie 2.1.2. Dokapitalizowanie i tworzenie funduszy poręczeń kredytowych. Przykładowe rodzaje projektów¹⁴:

- tworzenie nowych i dokapitalizowanie istniejących regionalnych i lokalnych funduszy poręczeń kredytowych, wyodrębnionych księgowo.

Docelowo fundusze poręczeń kredytowych, które uzyskają dofinansowanie, będą udzielać poręczeń kredytowych przedsiębiorcom z sektora MSP realizującym przedsięwzięcia na terenie województwa lubelskiego, przy czym:

- przedsiębiorstwa te muszą się znajdować w tzw. wczesnej fazie rozwoju lub fazie ekspansji,
- przedsiębiorstwa te nie mogą spełniać kryteriów tzw. przedsiębiorstwa zagrożonego,
- projekty przedsiębiorstw finansowane (poręczane) przez fundusze muszą być – w ocenie
- osób zarządzających funduszem – ekonomicznie uzasadnione,
- poręczenia (gwarancje) są związane z określoną transakcją finansową, mają ustaloną kwotę maksymalną, nie obejmują więcej niż 80 % kwoty każdego zaciąganego kredytu lub innego zobowiązania finansowego i nie są nieograniczone.

Działanie 2.2. Regionalna infrastruktura B+R. W ramach działania wsparcie udzielone zostanie następującym rodzajom projektów¹⁵:

- zakup aparatury naukowo badawczej zaliczanej do środków trwałych;
- roboty budowlane w zakresie infrastruktury badawczo - rozwojowej uczelni wyższych i jednostek naukowych.

W ramach działania realizowane będą projekty dotyczące specjalistycznych laboratoriów badawczych, w szczególności przy zagwarantowaniu wykorzystania bazy laboratoryjnej do badań prowadzonych na rzecz przedsiębiorstw zainteresowanych pozyskaniem nowych rozwiązań technologicznych oraz do świadczenia usług specjalistycznych o udokumentowanym popycie rynkowym.

Działanie 2.3. Wsparcie instytucji otoczenia biznesu i transferu wiedzy.

Przykładowe rodzaje projektów¹⁶:

---

¹⁴ Ibidem, s. 53.

¹⁵ Ibidem, s. 55.

¹⁶ Ibidem, s. 59.

Schemat A:

Roboty budowlane w zakresie tworzenia i rozwoju parków przemysłowych, technologicznych, naukowych, naukowo – technologicznych oraz inkubatorów przedsiębiorczości, inicjatyw klastrowych, centra doskonałości, centra zaawansowanych technologii szczególnie w dziedzinach wysokich technologii oraz zakup wyposażenia niezbędnego do funkcjonowania ww. obiektów. W ramach działania możliwe do realizacji będą projekty polegające na uzbrojeniu terenu należącego do jednego z wyżej wymienionych podmiotów z przeznaczeniem na jego statutową działalność.

Schemat B:

1. Projekty doradcze dla beneficjentów działania:

- doradztwo w zakresie przygotowania strategii rozwoju ośrodka, uwzględniającej potrzeby przedsiębiorstw, kształtowanie postaw proinnowacyjnych
- doradztwo wynikające z realizacji strategii rozwoju ośrodka (prowadzenie baz danych, *coaching*, kojarzenie partnerów, wyszukiwanie projektów do wsparcia, poszukiwanie grup docelowych dla usług oferowanych przez ośrodek)

2. Projekty promocyjne wynikające z realizacji strategii ośrodka w zakresie promocji usług świadczonych przez IOB na rzecz przedsiębiorców w środowisku lokalnym i regionalnym m.in poprzez przygotowywanie materiałów audiowizualnych oraz organizowanie seminariów i konferencji.

Działanie 2.4. Marketing gospodarczy . Przykładowe rodzaje projektów¹⁷:

Udział przedsiębiorstw z sektora MŚP w wystawach, targach(w tym zagranicznych) i misjach gospodarczych za granicą.

Schemat B:

- organizacja kampanii promocyjnych mających na celu:
  - stworzenie i promocję marki regionu oraz marek lokalnych i promocję województwa w kraju i za granicą,
  - stworzenie i rozwój regionalnych oraz lokalnych systemów obsługi inwestora.
  - rozwój systemów poprawiających przedsiębiorcom, inwestorom dostęp do informacji m.in. poprzez tworzenie elektronicznych portali biznesu oraz baz danych, np. banków informacji gospodarczej, baz eksporterów, baz danych o dostępnych terenach i obiektach inwestycyjnych

---

¹⁷ Ibidem, s. 62.

ii. Instrumenty stosowane w ramach priorytetów III-VIII

▪ Atrakcyjność obszarów miejskich i tereny inwestycyjne

Zwiększenie atrakcyjności obszarów miejskich i terenów inwestycyjnych, zgodnie z założonym celem „Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez wsparcie dla obszarów rewitalizowanych i terenów inwestycyjnych” zostanie osiągnięte poprzez: zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez wyposażenie terenów inwestycyjnych w infrastrukturę umożliwiającą podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej; rewitalizację przestrzeni zdegradowanych i zaniedbanych, zwłaszcza w miastach regionu, co przyczyni się do ożywienia społeczno-gospodarczego. W realizacji celów i działań przewiduje się m.in. następujące formy wsparcia:

1. projekty infrastrukturalne dotyczące kompleksowego zagospodarowania terenów inwestycyjnych typu „greenfield” i „brownfield” z preferencją dla tych ostatnich w ramach rewitalizacji obszarów zdegradowanych, powojсковych i przemysłowych;
2. projekty polegające na wyposażeniu terenów inwestycyjnych w podstawową infrastrukturę techniczną, na obszarze których jako element dodatkowy wprowadzono ulgi w podatkach lokalnych dla przedsiębiorstw lokalizujących swoją działalność na udostępnionych terenach inwestycyjnych. Wsparcie w zakresie przygotowania terenów inwestycyjnych oraz wyposażenia ich w odpowiednią infrastrukturę techniczną będzie uwarunkowane odpowiednim stanem prawnym i własnościowym tych obszarów;
3. finansowanie projektów mających na celu przywrócenie zdegradowanym obszarom miejskim (w tym przemysłowym i powojсковym) funkcji gospodarczych, edukacyjnych, turystycznych, społecznych i kulturalnych, a także uporządkowanie przestrzeni publicznej oraz poprawę stanu tkanki architektoniczno-urbanistycznej.

▪ Społeczeństwo informacyjne

Rozwój społeczeństwa informacyjnego związany jest z osiągnięciem celu „Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój lokalnej i regionalnej infrastruktury oraz usług społeczeństwa informacyjnego”. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez zwiększenie dostępu do szerokopasmowego Internetu oraz wykorzystania technik informacyjnych.

W ramach realizacji celu przewiduje się następujące formy wsparcia:

1. projekty z zakresu infrastruktury teleinformatycznej, w tym lokalnych i regionalnych sieci szerokopasmowych, współdziałających ze szkieletowymi sieciami regionalnymi lub

krajowymi oraz centrów zarządzania sieciami regionalnymi lub lokalnymi. Preferowane będą projekty zlokalizowane na terenach małych miast i na terenach wiejskich – gdzie nie operują komercyjni dostawcy Internetu.

2. finansowanie systemu usług na poziomie regionalnym i lokalnym, w tym:
  - a. systemy wspierające realizację zadań publicznych w zakresie administracji, ochron zdrowia, edukacji, kultury i sportu;
  - b. przygotowanie instytucji publicznych do elektronicznego obiegu dokumentów, elektronicznej archiwizacji dokumentów, rozwoju systemów baz danych oraz rozwoju elektronicznych usług dla ludności z wykorzystaniem podpisu elektronicznego;
  - c. tworzenie Publicznych Punktów Dostępu do Internetu – PIAP;
  - d. tworzenie interaktywnych systemów informacji (np. kulturalnej i turystycznej, biznesowej, naukowej, itp.) w połączeniu z tworzeniem PIAP-ow;
  - e. systemy wspomagające digitalizację zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów bibliotecznych i archiwalnych, zasoby wirtualne muzeów;
  - f. tworzenie Systemów Informacji Przestrzennej (SIP).

Preferowane będą projekty zlokalizowane na terenach małych miast i na terenach wiejskich dotyczące lokalnej infrastruktury społeczeństwa informacyjnego i lokalnych usług w tym zakresie.

▪ **Transport**

Rozwój transportu ma nastąpić poprzez realizację celu „Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej Lubelszczyzny”. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez: usprawnienie powiązań komunikacyjnych o znaczeniu regionalnym; poprawę jakości wewnątrzregionalnych połączeń komunikacyjnych o znaczeniu lokalnym; poprawę jakości funkcjonowania systemów transportu publicznego oraz zwiększenie mobilności mieszkańców; zwiększenie udziału transportu kolejowego w przewozach pasażerskich i towarowych; poprawę lotniczej dostępności komunikacyjnej regionu oraz zwiększenie mobilności mieszkańców. Przewiduje się następujące formy wsparcia:

1. projekty z zakresu robot budowlanych i modernizacji dróg: wojewódzkich, powiatowych oraz gminnych w tym mostów, wiaduktów, tuneli, obwodnic i innych obiektów inżynierskich w ciągach tych dróg wraz z infrastrukturą towarzyszącą; Priorytetowo traktowane będą zadania przyczyniające się do poprawy dostępu do

głównych powiązań krajowych i regionalnych – główne szlaki komunikacyjne w województwie; inwestycje poprawiające dostęp do ośrodków regionalnych, ponadregionalnych i o znaczeniu europejskim, planowanych obiektów przemysłowych oraz portu lotniczego i obszarów atrakcyjnych turystycznie. Wspierane będą inwestycje w ramach infrastruktury drogowej o znaczeniu lokalnym stanowiące kluczowe dla danego obszaru powiązania z drogami krajowymi i regionalnymi.

2. projekty z zakresu robot budowlanych i modernizacji dróg krajowych, jedynie w miastach na prawach powiatu (Lublin, Chełm, Biała Podlaska, Zamość).
3. wsparcie finansowe dla podniesienia jakości funkcjonowania publicznego transportu miejskiego (tzn. zbiorowego, zorganizowanego systemu transportu pasażerskiego w miastach i na obszarach funkcjonalnie z nimi związanym, w ramach którego świadczone są usługi komunikacyjne) w zakresie modernizacji sieci trolejbusowych i autobusowych, w tym modernizacja i zakup taboru, zwłaszcza o napędzie przyjaznym dla środowiska; modernizacja przystanków, stacji i węzłów przesiadkowych zintegrowanych z różnymi rodzajami systemów transportu w tym parkingów dla samochodów „Parkuj i Jedź” oraz dla rowerów przy krańcowych przystankach komunikacji zbiorowej wraz z towarzyszącą infrastrukturą służącą obsłudze pasażerów.
4. finansowanie zadań służących poprawie bezpieczeństwa ruchu drogowego polegające na budowie infrastruktury takiej jak: skrzyżowania bezkolizyjne, segregacja ruchu pieszego od kołowego, wydłużanie pasów lewoskrętów itp.).
5. dotacje na unowocześnianie linii kolejowych wraz z zakupem szynobusów do obsługi transportu publicznego o charakterze regionalnym; Priorytetowo będą traktowane linie kolejowe obsługujące ruch międzynarodowy, przebiegające przez teren województwa lubelskiego. Są to linie: E20 Berlin – Warszawa -Mińsk – Moskwa, linia nr 7 Gdańsk – Warszawa – Piława – Dęblin – Lublin – Chełm - Dorohusk, nr 69 Rejowiec - Hrebenne, odcinek międzynarodowej linii warszawa – Rawa Ruska (Lwow) oraz nr 65 Sędziszów – Zamość – Hrubieszów - granica państwa (Włodzimierz Wołyński, Kowel) tzw. Linia Hutnicza Szerokotorowa.
6. wsparcie rozbudowy lotniska w Świdniku i przystosowanie go do kategorii lotniska regionalnego o charakterze międzynarodowym.

▪ **Środowisko i czysta energia**

Obszar wsparcia określony jako „Środowisko i czysta energia” wiąże się z celem” Poprawa stanu, zachowanie bioróżnorodności oraz zapobieganie degradacji środowiska naturalnego”. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez: poprawę jakości środowiska, która nastąpi w wyniku ograniczenia zanieczyszczeń wód i gleby oraz ochronę naturalnych ekosystemów, a także poprzez zwiększenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych. Dla osiągnięcia celu przewiduje się m.in. następujące formy wsparcia:

1. dotacje na oczyszczanie ścieków oraz zaopatrzenie w wodę, w ramach przedsięwzięć wskazanych w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych oraz zgodnych z Programem Gospodarki Wodnej Województwa Lubelskiego (przy czym preferowane będą zadania z zakresu gospodarki ściekowej na terenach wiejskich, obszarach atrakcyjnych turystycznie, obszarach chronionych i w ich bliskim sąsiedztwie - w tym obszarach sieci Natura 2000);
2. wsparcie dla przedsięwzięć w zakresie zastępowania tradycyjnych źródeł ciepła alternatywnymi OZE w obiektach użyteczności publicznej (np. szpitale, szkoły) nie uwzględniające produkcji energii na rynek oraz zgodne z Wojewódzkim Programem Rozwoju Alternatywnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego oraz Krajową Strategią Energetyczną do roku 2025.

▪ **Kultura, turystyka i współpraca międzyregionalna**

W ramach obszaru wsparcia „Kultura, turystyka i współpraca międzyregionalna” został postawiony następujący cel „Zwiększenie udziału sektorów kultury i turystyki w gospodarce województwa lubelskiego oraz wzmocnienie powiązań międzynarodowych regionu”. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez: zwiększenie dostępności do dóbr kultury i infrastruktury turystycznej; wypromowanie wizerunku Lubelszczyzny jako regionu o dużej atrakcyjności kulturalnej i turystycznej; stworzenie efektywnych powiązań partnerskich w ramach współpracy międzyregionalnej (w układzie sieciowym i dwustronnym). W ramach Osi Priorytetowej VII przewiduje się następujące formy wsparcia:

1. wsparcie projektów poprawiających dostępność do obiektów i dóbr kultury oraz miejsc atrakcyjnych turystycznie, a także służących rozwojowi aktywnych form turystyki;

2. dotacje na przystosowanie zabytków do potrzeb turystyki i kultury oraz rozwijanie i wspieranie infrastruktury kultury o znaczeniu lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym;
3. wsparcie finansowe projektów polegających na łączeniu funkcji turystycznych z rekreacyjnymi, edukacyjnymi, ekologicznymi i kulturalnymi;
4. finansowanie tworzenia i rozwijania kompleksowego systemu informacji i promocji turystycznej i kulturalnej;
5. wsparcie tworzenia efektywnych powiązań międzyregionalnych w układzie bilateralnym i sieciowym w różnych obszarach życia społecznego i gospodarczego. Instytucja Zarządzająca zamierza uczestniczyć w inicjatywie „Regions for Economic Change”, której celem jest stworzenie i zorganizowanie sieci współpracy i wymiany doświadczeń i dobrych praktyk wokół problematyki modernizacji gospodarczej.

Przedmiotem projektów realizowanych w ramach wsparcia sektora kultury i turystyki będą obiekty przeznaczone na cele publiczne, związane wyłącznie z funkcją kulturalną lub turystyczną.

▪ **Infrastruktura społeczna**

W ramach rozwoju infrastruktury społecznej w Regionalnym Programie Województwa Lubelskiego został postawiony następujący cel „Poprawa warunków kształcenia oraz dostępu do wiedzy, usług medycznych i pomocy społecznej”. Cel Osi Priorytetowej VIII zostanie osiągnięty poprzez: zwiększenie poziomu kształcenia na wszystkich szczeblach nauczania (z wyłączeniem przedszkoli) oraz zwiększenie dostępu mieszkańców regionu do infrastruktury edukacyjnej i sportowej; poprawę jakości i dostępności świadczeń medycznych i pomocy społecznej. Przewiduje się następujące formy wsparcia:

1. dotacje na inwestycje z zakresu infrastruktury edukacyjnej wszystkich szczebli nauczania (z wyłączeniem przedszkoli) - roboty budowlane, modernizacja, wyposażenie, w szczególności wspierające kierunki kształcenia przyczyniające się do rozwoju gospodarczego województwa. Wsparcie obejmuje zarówno inwestycje ukierunkowane na rozwój potencjału dydaktycznego szkół wyższych, jak również inwestycje z zakresu podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego poziomu nauczania oraz kształcenia ustawicznego, praktycznego i zawodowego;

2. dotacje na inwestycje z zakresu infrastruktury sportowej – podnoszące jakość i dostępność obiektów sportowych poprzez roboty budowlane, modernizację, wyposażenie ww. obiektów;
3. dotacje na inwestycje z zakresu infrastruktury ochrony zdrowia niezbędnej do funkcjonowania usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym (w zakresie objętym umową z Narodowym Funduszem Zdrowia), a także zakup i modernizacja sprzętu medycznego;
4. dotacje na inwestycje z zakresu pomocy społecznej, zwłaszcza roboty budowlane, modernizacja, termomodernizacja oraz zakup wyposażenia domów pomocy społecznej.

Rozdział IV

Ocena atrakcyjności inwestycyjnej województwa lubelskiego w dotychczasowych opracowaniach

Badania nad atrakcyjnością regionów są prowadzone od wielu lat w krajach rozwiniętych. W Polsce zostały zainicjowane na początku lat dziewięćdziesiątych, obejmując analizę potencjału ówczesnych 49 województw. Po reformie administracyjnej i utworzeniu w 1999 roku 16 dużych regionów raporty o atrakcyjności stały się istotnym źródłem informacji dla potencjalnych inwestorów, samorządowców oraz polityków. Jednocześnie instytuty badawcze modyfikowały i uaktualniały metodykę badań nad atrakcyjnością, przez co możliwe stały się pewne porównania z innymi regionami np. w Unii Europejskiej. Z drugiej strony podbudowa teoretyczna i merytoryczna części analiz wciąż pozostaje niewystarczająca. Pomimo powyższej zasygnalizowanych mankamentów, w Polsce przyjęło się, że raporty dotyczące atrakcyjności inwestycyjnych regionów mogą stanowić podstawę do podejmowania właściwych decyzji inwestycyjnych.

Poniżej zaprezentowano kilka wybranych sposobów analizy potencjału inwestycyjnego regionów w Polsce i ukazano pozycję województwa lubelskiego na tle innych województw. W opracowaniu pominięto „gazetowe” i medialne, pseudonaukowe rankingi, które najczęściej mijają się z rzeczywistością bazując na arbitralnie i celowo odgórnie przyjętych parametrach. Ich celem jest najczęściej zmanipulowanie informacji o rzeczywistym poziomie atrakcyjności miast i regionów (dzięki takim celowym działaniom część regionów i miast otrzymuje wsparcie marketingowe, natomiast inne tzw. „czarny” PR)

▪ **Badania Instytutu Przedsiębiorstwa Szkoły Głównej Handlowej**

Kompleksową i bardzo solidnie podbudowaną naukowo metodę badania atrakcyjności inwestycyjnej regionów opracowano w Instytucie Przedsiębiorstwa SGH w Warszawie pod kierunkiem Prof. H. Godlewskiej-Majkowskiej.¹ Na podstawie tej metody (korelacyjno-wagowej) przygotowano ranking regionów i podregionów Polski (dla szczebli NUTS 2 i 3) za lata 2000 i 2005. W badaniu zaproponowano podział atrakcyjności inwestycyjnej na potencjalną i rzeczywistą. **Potencjalna** atrakcyjność inwestycyjna (PAI) jest w niniejszym

---

¹ *Atrakcyjność inwestycyjna polskich regionów. W poszukiwaniu nowych miar*, redakcja naukowa H. Godlewska-Majkowska, Studia i Analizy Instytutu Przedsiębiorstwa, SGH, Warszawa 2008

ujęciu odnoszona do walorów lokalizacyjnych. Adekwatny dla niej wskaźnik ten został zbudowany w oparciu o 22 zmienne cząstkowe pogrupowane w sześciu tzw. mikroklimatach (uwarunkowania demograficzne, infrastruktura techniczna, infrastruktura społeczna, rynek zbytu, kapitał ludzki, B+R).² **Rzeczywista** atrakcyjność inwestycyjna (RAI) jest rozpatrywana przez pryzmat zaangażowanego w regionie kapitału (rzeczowego, ludzkiego i przyrodniczego). Przyjęty dla RAI wskaźnik obejmuje pięć tzw. mikroklimatów (produktywność majątkowa, produktywność pracy, wskaźnik samofinansowania, rentowność majątku, kapitał przyrodniczy).³ W celu łatwiejszego porównywania obliczonych zmiennych syntetycznych, zostały one przyporządkowane do 6 klas od klasy A do klasy F (A – najbardziej atrakcyjna, F – najmniej atrakcyjna).

W tabeli 1 zamieszczono wyniki analizy atrakcyjności potencjalnej województwa lubelskiego na tle pozostałych regionów Polski, natomiast w tabeli 5. – wyniki analizy atrakcyjności rzeczywistej w analogicznym ujęciu (za 2005 rok).

Tabela 5.
Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna województwa lubelskiego na tle Polski w 2005 roku

Klasa A	Śląskie, Mazowieckie
Klasa B	Małopolskie, Wielkopolskie, Dolnośląskie
Klasa C	Łódzkie, Pomorskie
Klasa D	Opolskie, Kujawsko-pomorskie, Podkarpackie
Klasa E	Zachodniopomorskie, Lubuskie, Świętokrzyskie, Lubelskie , Warmińsko-mazurskie
Klasa F	Podlaskie

Źródło: na podstawie Atrakcyjność inwestycyjna..., s. 54

Potencjalna atrakcyjność województwa lubelskiego na tle innych regionów, w tym zwłaszcza województw Polski centralnej i zachodniej jest niska. Jest to uwarunkowane m. in. problemami demograficznymi, słabą dostępnością transportową oraz małą chłonnością regionalnego rynku zbytu. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku pozostałych regionów Polski Wschodniej, które w większości zostały zakwalifikowane do klasy E. Najniższym

² *Ibidem*, s. 34-35

³ *Ibidem*, s. 36

potencjałem lokalizacyjnym w kraju (według cytowanego badania) charakteryzowało się województwo Podlaskie.

Rzeczywista atrakcyjność Lubelszczyzny jest odzwierciedleniem potencjału lokalizacyjnego regionu. Wskaźnik RAI – podobnie jak PAI sytuuje region lubelski w klasie E. Spośród województw Polski Wschodniej, jedynie Warmińsko-Mazurskie zostało zakwalifikowane do klasy D, natomiast pozostałe regiony (Podkarpackie, Podlaskie i Świętokrzyskie) znalazły się o jedną klasę niżej w porównaniu do regionu lubelskiego, zamykając wspomniany ranking.

Tabela 6.

Rzeczywista atrakcyjność inwestycyjna województwa lubelskiego na tle Polski w 2005 roku

Klasa A	Dolnośląskie, Mazowieckie
Klasa B	Pomorskie, Śląskie
Klasa C	Zachodniopomorskie, Kujawsko-pomorskie, Lubuskie, Łódzkie, Opolskie
Klasa D	Małopolskie, Warmińsko-mazurskie, Wielkopolskie
Klasa E	Lubelskie
Klasa F	Podkarpackie, Podlaskie, Świętokrzyskie

Źródło: na podstawie Atrakcyjność inwestycyjna..., s. 79

Na podstawie metody zaproponowanej przez zespół Prof. H. Godlewskiej-Majkowskiej obliczona także atrakcyjność inwestycyjną podregionów w Polsce. Znamienne jest, że w przypadku atrakcyjności potencjalnej, na istniejących w 2005 roku 45 podregionów, najwyższą w rankingu pozycję w Polsce Wschodniej (23) zajął podregion lubelski (klasa D). Świadczy to o istotnych możliwościach rozwojowych zwłaszcza Lublina i aglomeracji lubelskiej, większych, niż pozostałe ośrodki wojewódzkie w Polsce Wschodniej. W przypadku tzw. mikroklimatu infrastruktury społecznej, podregion lubelski został zakwalifikowany do najwyższej klasy A. Niestety, pozostałe podregiony województwa lubelskiego legitymują się istotnie gorszymi wskaźnikami, zamykając stawkę potencjalnie najbardziej atrakcyjnych podregionów w kraju (podregion białkopodlaski 43 miejsce, chełmsko-zamojski 40 miejsce, obydwa podregiony w klasie E).⁴

---

⁴ *Ibidem*, s. 157-158

▪ **Analiza atrakcyjności inwestycyjnej Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową**

Badania nad atrakcyjnością inwestycyjną polskich województw i ich podregionów prowadzi od 1993 roku Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową z Gdańska. Istotnym ich walorem jest prowadzenie analiz w dłuższym przekroju czasowym. W literaturze podkreśla się jednakże szereg niedoskonałości, jakie charakteryzują ujęcie IBnGR. Część z nich dotyczy celowego dyskryminowania województw Polski Wschodniej dzięki przyjmowaniu wybiórczych zmiennych w poszczególnych mikroklimatach inwestycyjnych. H. Godlewska-Majkowska zwraca ponadto uwagę na szereg niedoskonałości metodycznych badań prowadzonych przez gdański instytut.⁵ Nieporozumieniem jest m. in. przyjęcie do analizy infrastruktury społecznej suchych liczb dotyczących np. instytucji kultury, bez głębszej analizy jakości ich pracy i oddziaływania na otoczenie w regionie i w kraju. W związku z powyższym zaprezentowana poniżej ocena atrakcyjności województwa lubelskiego przez IBnGR nie może być w pełni miarodajna.

W najnowszym rankingu IBnGR atrakcyjności województw z 2008 roku region lubelski został sklasyfikowany na przedostatnim, 15 miejscu w kraju.⁶ W województwie lubelskim najwyżej oceniono poziom bezpieczeństwa (drugie miejsce w kraju), najgorzej natomiast stan infrastruktury społecznej (ostatnie miejsce w kraju). Symptomatyczne jest także to, że ostatnie pięć miejsc w klasyfikacji zajęły województwa Polski Wschodniej (ostatnią pozycję, podobnie jak w rankingu Instytutu Przedsiębiorstwa SGH zajęło województwo Podlaskie). Największą atrakcyjnością inwestycyjną legitymują się województwa Śląskie i Mazowieckie.

Należy podkreślić, że pomimo niskich not, jakie otrzymało w cytowanym rankingu całe województwo lubelskie, istotnie korzystniej przedstawia się sytuacja w przypadku podregionu lubelskiego (jednego z czterech obecnie delimitowanych podregionów województwa lubelskiego). W badaniu atrakcyjności inwestycyjnej podregionów dla działalności przemysłowej, podregion lubelski (obejmujący przede wszystkim Lublin i tzw. aglomerację lubelską) został uznany za obszar o **wysokiej** atrakcyjności. Spośród wszystkich 16 podregionów Polski Wschodniej zajął miejsce trzecie (najwyższą pozycję uzyskał podregion tarnobrzeski).⁷ Podregion lubelski został także uznany za jeden z trzech podregionów Polski Wschodniej (obok podregionu kieleckiego i rzeszowskiego), jako wysoce

---

⁵ *Ibidem*, s. 28-31

⁶ *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski w 2008 roku*, opracowanie pod redakcją T. Kalinowskiego, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2008, s. 6

⁷ *Ibidem*, s. 17

atrakcyjny dla działalności zaawansowanej technologicznie.⁸ Niestety, pozostałe podregiony Lubelszczyzny, w tym zwłaszcza bialski i chełmsko-zamojski cechują się według IBnGR najniższą atrakcyjnością inwestycyjną w Polsce.

▪ **Atrakcyjność województwa lubelskiego w pozostałych raportach i analizach**

Zagadnienie atrakcyjności inwestycyjnej polskich regionów, samorządów oraz miast można także rozpatrywać przez pryzmat szczegółowych cech i zmiennych społeczno-gospodarczych, które wpływają na możliwości pozyskania kapitału zewnętrznego (zarówno kapitału rzeczowego jak też kapitału intelektualnego). W Polsce przygotowywanych jest szereg raportów i analiz, które w pośredni sposób odzwierciedlają atrakcyjność inwestycyjną poszczególnych jednostek regionalnych, lecz nie aspirują do bycia syntetycznymi, jak uprzednio zaprezentowane (w podpunktach 1 i 2), badaniami. Do najbardziej znanych z nich można zaliczyć rankingi aktywności samorządów oraz sektorowe rankingi atrakcyjności kraju dla inwestycji zagranicznych. W pierwszej grupie do najbardziej miarodajnego rankingu samorządów jest zaliczany raport Rzeczpospolitej. Z kolei najbardziej profesjonalne rankingi sektorowe są przygotowywane na zlecenie Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych.

Pozycja samorządów z Lubelszczyzny w rankingu „Rzeczpospolitej”

Aktywność samorządów ucieleśniona w polityce inwestycyjnej oraz informacyjno-promocyjnej jest istotnym elementem przyciągania inwestycji z zewnątrz do danej gminy, miasta czy też regionu. Samorządy z województwa lubelskiego, podobnie jak z innych regionów Polski Wschodniej bardzo słabo wypadają w zestawieniach uwzględniających starania o środki z Unii Europejskiej, podejmowania działań innowacyjnych oraz działalność inwestycyjną. Jedynym miastem, które znalazło się w czołówce rankingu za 2008 roku były Puławy, przy czym jest to jedno z dwóch miasto z Polski Wschodniej (poza Krosnem) które osiągnęły tak wysoką pozycję w zestawieniu Rzeczpospolitej.⁹ W pod-rankingu uwzględniającym wyłącznie pozyskiwanie funduszy unijnych, wysoką pozycję zajęły także: Janów Lubelski i Krasnystaw. Należy jednakże zaznaczyć, że sytuacja w zakresie wykorzystania przez samorządy środków z UE jest dynamiczna i uzależniona w bardzo dużym stopniu od sprawności instytucji wdrażających i alokacji środków na poszczególne konkursy w danym roku. Niepokojąca jest natomiast sytuacja w zakresie dochodów własnych

---

⁸ *Ibidem*, s. 29

⁹ *Ranking samorządów 2009*, Rzeczpospolita z 11-12 lipca 2009

samorządów w regionie lubelskim, co ogranicza proinwestycyjne działania mające na celu przyciąganie kapitału z zewnątrz.

Lublin jako atrakcyjne miasto dla lokalizacji usług BPO.

Ważnym czynnikiem określającym zdolność regionu do konkurowania o zasoby zewnętrzne, jest możliwość pozyskania inwestycji z nowoczesnego sektora usług, jakim jest sektor BPO (Business Process Outsourcing). Z uwagi na posiadanie wykwalifikowanej i stosunkowo taniej kadry, Polska jest uznawana za jeden z najbardziej atrakcyjnych krajów do lokalizacji tego typu przedsięwzięć. KPMG na zlecenie PAIiZ przygotował raport o potencjale lokalizacyjnym polskich miast pod kątem możliwości absorpcji inwestycji BPO. Wysoko oceniono pozycję Lublina, jako jednego z ośmiu polskich miast, będącego najlepszą lokalizacją dla tego typu firm (oprócz Krakowa, Łodzi, Poznania, Szczecina, Trójmiasta, Warszawy i Wrocławia).¹⁰ Warto podkreślić, że Lublin jest jedynym miastem z Polski Wschodniej, które znalazło się w tym zestawieniu.

Na podstawie zaprezentowanych, wybranych danych dotyczących atrakcyjności inwestycyjnej całego regionu lubelskiego można stwierdzić, że jest ona niska i zarazem jest jedną z najniższych w kraju. Z drugiej strony w województwie lubelskim można zaobserwować bardzo dużą polaryzację atrakcyjności, co jest ściśle związane z niewielką spójnością społeczno-ekonomiczną Lubelszczyzny. Trzy jej podregiony: puławski, biański, chełmsko-zamojski charakteryzują się wyjątkowo niską atrakcyjnością dla inwestorów. Na drugim biegunie znajduje się Lublin i tzw. aglomeracja lubelska oraz powiat Łęczyński. Obszar ten jest uznawany w różnych badaniach za atrakcyjny, a w niektórych raportach (np. KPMG) nawet bardzo atrakcyjny dla inwestorów z zewnątrz. Podregion lubelski jest także jednym z najbardziej perspektywicznych obszarów do zainwestowania w Polsce Wschodniej. Wymagać to będzie przede wszystkim poprawy jego dostępności komunikacyjnej oraz doinwestowania przedsięwzięć, oddziałujących pozytywnie na jakość życia mieszkańców.

▪ **Województwo lubelskie na tle regionów Unii Europejskiej**

Podstawowym kryterium podziału Unii Europejskiej na regiony jest w założeniu liczba zamieszkujących je ludzi. Przyjęto, że wielkość ta winna mieścić się pomiędzy 800 tysięcy, a 3 milionami. Jednak ze względów geograficznych, kulturowych, ekonomicznych, czy też z konieczności uwzględniania podziału administracyjnego krajów sprzed przystąpienia

---

¹⁰ *Poland as the destination for Shared Services Centers*, KPMG In Poland, Warsaw 2008

do wspólnoty, poszczególne regiony pozostają bardzo zróżnicowane. W klasyfikacji NUTS 2 pojedynczymi regionami są m.in. całe państwa (Cypr, Dania, Estonia, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Malta i Słowenia), duże aglomeracje miejskie (np. Wiedeń, Berlin, Praga), a także wyspy (np. Korsyka, Wyspy Alandzkie). Stąd też regionem jest np. hiszpańska Katalonia, którą zamieszkuje ponad 7 milionów ludzi, a także Gujana Francuska, gdzie żyje około 200 tysięcy osób. Przeciętnie w jednym regionie UE mieszkało w 2006 r. 1,8 miliona ludzi. Pod względem liczby mieszkańców region lubelski z 2,2 miliona mieszkańców w 2006 r. znalazł się na 75 miejscu w Unii. Zbliżona liczba ludności zamieszkiwała angielski West Yorkshire niemieckie regiony Hannover i Freiburg oraz województwo pomorskie.

Jednym z głównych celów Strategii Lizbońskiej jest uczynienie Unii Europejskiej najbardziej konkurencyjną gospodarką na świecie do roku 2010. W UE są już dziś regiony, których zamożność mierzona wielkością wytwarzanego w nich PKB, czyni je jednymi z najbogatszych miejsc świata. Regionalny PKB per capita z uwzględnieniem parytetu siły nabywczej wynosił w 2006 r. w regionie Inner London ponad 79 tys. euro, a kolejnych pięciu przekraczał 40 tys. euro (Luxembourg, région de Bruxelles, Hamburg, Groningen, Île de France)¹¹. W tym czasie w województwie lubelskim wypracowano PKB w wysokości 8400 euro, co w zestawieniu regionów sklasyfikowanych pod względem wielkości regionalnego PKB pozwoliło Lubelszczyźnie zająć 261 miejsce (na 271 regionów). 29 najuboższych pod tym względem regionów znajdowało się w państwach byłego bloku socjalistycznego i tylko uwzględnienie w klasyfikacji Bułgarii i Rumunii (regiony z tych państw zajmowały 9 ostatnich miejsc na liście) spowodowało, że Lubelszczyzna nie była na miejscu ostatnim. Średnia wartość regionalnego PKB wyniosła w 2006 r. 22849 euro i była ponad 2,7 razy większa od PKB Lubelszczyzny.

Jednym z czynników wpływających na poziom konkurencyjności regionu są dochody jego mieszkańców. Wyższe dochody pozwalają na zgłaszanie popytu na dobra zaspokajające potrzeby wyższego rzędu, co jest szczególnie istotne w przypadku usług, które w większości muszą zostać wytworzone w miejscu ich świadczenia. Na liście regionów uszeregowanej pod względem wysokości dochodów pierwotnych gospodarstw domowych w przeliczeniu na mieszkańca Lubelszczyzna znalazła się w 2006 r. na 245 pozycji z wysokością dochodu 5481 euro¹². Gdyby w zestawieniu nie uwzględniono regionów rumuńskich (6 ostatnich miejsc na liście) region lubelski znalazłby się na przedostatnim, przed Podkarpaciem, miejscu. Średnia

---

¹¹ Obliczenia podano za B. Józwik, P. Zalewa, Województwo lubelskie na tle regionów Unii Europejskiej. Perspektywa rozwoju na lata 2007-2015, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2009, s. 8-29.

¹² Brak danych dla Bułgarii, Estonii, Cypru, Luksemburga, Malty, oraz francuskich terytoriów zamorskich: Gujany, Reunion, Martyniki i Gwadelupy.

wartość tego wskaźnika wynosiła w 2006 r. prawie 16 tys. euro, była więc w porównaniu z województwem lubelskim niemal trzykrotnie wyższa.

Na niskie dochody mieszkańców ma wpływ m. in. poziom bezrobocia. W 2006 r. 12,8% mieszkańców Lubelszczyzny było zarejestrowanych jako bezrobotni, lubelskie bezrobocie przekraczało o ponad 50% średnią unijną. Zbliżony do lubelskiego poziom bezrobocia występował we włoskich Kalabrii (12,9%), Kampanii (12,9%), Puglii (12,8%), oraz czeskim Severozápad (12,8%). Jednak dochody pierwotne gospodarstw domowych w przeliczeniu na mieszkańca z uwzględnieniem parytetu siły nabywczej w tych regionach był niemal dwukrotnie wyższy niż na Lubelszczyźnie.

Nie bez wpływu na poziom dochodów regionu lubelskiego jest niska aktywność zawodowa jego mieszkańców. Wśród 249 regionów sklasyfikowanych pod względem aktywności zawodowej Lubelszczyzna znalazła się na 207 miejscu, ludzi aktywnych zawodowo było w 2006 r. 56,9%¹³. Podobny poziom wskaźnika zanotowano w greckim regionie Dytiki Ellada (56,8%), belgijskim Liège (56,8%), francuskim Languedoc-Roussillon (56,9%), oraz w województwie podlaskim (57%). Warto podkreślić, że w 2006 r. najwyższy poziom tego wskaźnika był w angielskich regionach North Eastern Scotland (79,2%), Berkshire, Bucks and Oxfordshire (78,7%), oraz holenderskim Utrechcie (77,6%), a wartość przeciętna dla wszystkich regionów Unii Europejskiej wyniosła w 2006 r. 64,5%.

Od kilkudziesięciu lat obserwujemy postępujące wydłużanie życia przede wszystkim mieszkańców państw rozwiniętych. Ludzie starsi w tych krajach, ze względu na bogate doświadczenie są cennymi pracownikami, a wraz z emerytami stanowią także ważną grupą docelową dla przedsiębiorstw wielu branż.

Niestety, w 2006 r. najgorsza sytuacja pod względem poziomu aktywności zawodowej osób w wieku 55-64 lat w Unii Europejskiej była w Polsce¹⁴. Na liście regionów sklasyfikowanych według tego wskaźnika pięć ostatnich miejsc zajmowały województwa; pomorskie (25,2%), kujawsko-pomorskie (24,4%), lubuskie (23,9), zachodniopomorskie (23,6%) i śląskie (20,1%). Województwo lubelskie znajdowało się na 178 miejscu listy. Co prawda Lubelszczyzna była regionem o najwyższym poziomie wskaźnika w Polsce (36%), ale mimo tego aktywność zawodowa osób starszych była tu poniżej średniej unijnej (43,2%). Warto dodać, że w 2006 r. najwyższy poziom wskaźnika zanotowano w fińskim regionie Åland (67,6%), ale liderem w obszarze aktywności zawodowej osób w wieku 55-64 lat była Wielka Brytania, na liście 249 regionów sklasyfikowanych malejąco według tego wskaźnika

---

¹³ Brak danych dla Danii, Rumunii, Szwecji i niemieckiego Sachsen-Anhalt.

¹⁴ Brak danych dla Danii, Rumunii i Szwecji.

miejsca od drugiego do dziesiątego zajmowały właśnie regiony brytyjskie, a w pierwszej dwudziestce było ich 16.

Konkurencyjność to także aktywność w tworzeniu innowacyjnej, opartej na wiedzy gospodarki. Zmiany w funkcjonowaniu współczesnej gospodarki wywoływane między innymi przez postęp techniczny, procesy globalizacyjne, w tym przenoszenie przez transnarodowe korporacje przedsiębiorstw produkcyjnych do państw o niskim koszcie siły roboczej czynią zagadnienie innowacyjności jednym z najważniejszych.

Jednym ze wskaźników obrazujących stan innowacyjności regionu jest liczba wniosków patentowych związanych z nowoczesnymi technologiami składanych w urzędach patentowych w przeliczeniu na milion mieszkańców. Średnia wartość wskaźnika obliczona dla regionów publikujących tę informację wyniosła w 2005 r. 13,08¹⁵. Niestety, wśród 180 sklasyfikowanych regionów Lubelszczyzna zajęła ostatnie miejsce, ze wskaźnikiem 0,064 wniosku patentowego związanego z nowoczesnymi technologiami na milion mieszkańców. Podobny poziom wskaźnika zanotowano jeszcze w rumuńskim Nord-Est (0,067) i w województwie śląskim (0,07). Dla porównania, regionami, w których złożono najwięcej tego typu wniosków w 2005 r. były niemiecki Oberbayern (102,7), holenderski Noord-Brabant (93,8) i szwedzki Sydsverige (80,4).

Niewiele lepsza sytuacja miała miejsce na Lubelszczyźnie w 2006 r. w obszarze zatrudnienia w sektorach związanych z nowoczesnymi technologiami¹⁶. Relacja zatrudnionych w tych sektorach w stosunku do zatrudnionych ogółem wyniosła w regionie lubelskim 1,74%, co na liście sklasyfikowanej malejąco według tego wskaźnika pozwoliło jej zająć miejsce 215 na 233 regiony (najlepsze pod tym względem regiony w UE to brytyjski Berkshire, Bucks and Oxfordshire - 11,47%, szwedzki Sztokholm - 9,28% i francuski Île de France - 8,78%).

Na tle regionów UE źle wypada także potencjał technologiczny Lubelszczyzny mierzony udziałem zasobów ludzkich w obszarze nauki i technologii w stosunku do ogółu ludzi aktywnych ekonomicznie¹⁷. W 2006 r. jego poziom dla regionu lubelskiego wynosił 25,1%, co dało Lubelszczyźnie 231 pozycję na 259 regionów podających dane. Wartość

---

¹⁵ Brak danych dla Cypru, Danii, Malty, Słowenii i Wielkiej Brytanii. Ponadto, ponieważ nie we wszystkich regionach znajdują się urzędy patentowe, porównania dokonano w oparciu o 180 regionów.

¹⁶ Brak danych dla Danii, francuskich terytoriów zamorskich i Korsyki, niemieckich regionach Niederbayern, Oberfranken, Brandenburg – Südwest, Bremen, Gießen, Kassel, Trier, greckich Anatoliki Makedonia, Thraki, Dytiki Makedonia, Ipeiros, Ionia Nisia, Sterea Ellada, Voreio Aigaio, Notio Aigaio, hiszpańskich La Rioja, Ceuta, Melilla, włoskich Valle d'Aosta, Molise, holenderskiego Zeeland, portugalskich Algarve, Alentejo, Açores, Madeira, fińskiego Åland i brytyjskich Cumbria, Cornwall and Isles of Scilly, North Eastern Scotland.

¹⁷ Brak danych dla Danii, francuskich terytoriów zamorskich i brytyjskich regionach South Western Scotland, North Eastern Scotland, Highlands and Islands.

średnia tego wskaźnika wynosiła 34,9%, a największy potencjał ludzki w obszarze nowych technologii zmierzono w belgijskim regionie Brabant Wallon (58,9%), brytyjskim Inner London (57,7%) oraz szwedzkim Sztokholmie (56,7%).

Jednym z ważnych obszarów kluczowych w strategii rozwoju województwa lubelskiego na lata 2007-2013 jest turystyka. Rozwój usług turystycznych jest jednym z priorytetowych celów zapisanych w tym dokumencie. Wskaźnikiem pomagającym mierzyć zainteresowanie regionem wśród osób spoza regionu jest liczba dób hotelowych spędzanych w hotelach i podobnych miejscach. Na liście regionów sklasyfikowanych malejąco według tego wskaźnika Lubelszczyzna znalazła się na 248 pozycji (131 tys. dób)¹⁸. Średnia wartość wskaźnika obliczona dla 267 regionów Unii Europejskiej wyniosła w 2006 r. 2444 tys. dób).

Region lubelski nie jest oczywiście potęgą turystyczną (dla porównania: najczęściej odwiedzanymi przez turystów regionami w 2006 r. były hiszpańskie Baleary 44645 tys. dób, Wyspy Kanaryjskie 37208 tys. dób oraz francuski region Île de France 33432 tys. dób), ale bez wątplenia godnym odnotowania jest fakt, że w województwie lubelskim poziom tego wskaźnika wzrósł dwukrotnie w 2006 r. w porównaniu z 2002 r. (średni dla UE wzrost wyniósł 120,9%)¹⁹. Fakt ten spowodował, że na liście 256 regionów europejskich sklasyfikowanych malejąco pod względem tego wskaźnika województwo lubelskie znalazło się na wysokim, ósmym miejscu, a poziom zbliżony do Lubelszczyzny zmierzono w portugalskim regionie Açores (197,9%), brytyjskim Derbyshire and Nottinghamshire (199,2%) oraz na Litwie (201,9%) i Łotwie (204,6%).

Wartym zauważenia jest także to, że na wyżej wspomnianej liście w pierwszej dziesiątce regionów znalazły się trzy polskie województwa: śląskie (256,2%, miejsce czwarte), Zachodniopomorskie (207,3%, miejsce piąte) i właśnie lubelskie. Ponadto spośród szesnastu polskich regionów w aż piętnastu zanotowano wzrost zainteresowania spędzaniem tam czasu, a w czternastu wzrost był wyższy niż średnia unijna. Niewielki spadek miał miejsce jedynie w regionie świętokrzyskim (97,9%).

Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku liczby dostępnych łóżek hotelowych. Co prawda Lubelszczyzna dysponowała w 2006 r. 5,6 tys. łóżek hotelowych, co na liście 271 regionów sklasyfikowanych malejąco według liczby łóżek hotelowych pozwoliło jej zająć dopiero 255 miejsce (średnia dla regionu UE wyniosła 42,6 tys. łóżek), ale wzrost liczby łóżek był w regionie lubelskim jednym z najwyższych w całej Unii i wyniósł 274% w 2006 r.

---

¹⁸ Brak danych dla brytyjskich regionów Border, Midlands and Western, Southern and Eastern, Inner London, Outer London.

¹⁹ Brak danych dla Irlandii, Słowacji, brytyjskich regionów Inner London, Outer London, francuskich terytoriów zamorskich oraz niemieckich regionów Koblenz, Trier, Rheinhessen-Pfalz.

w stosunku do 2002 r.²⁰. Na liście 267 regionów sklasyfikowanych malejąco Lubelszczyzna znalazła się na 7 miejscu (przy średniej unijnej 111,3%).

Przedstawione w tej części raportu wskaźniki nie obejmują oczywiście wszystkich obszarów wpływających na konkurencyjność regionu lubelskiego na tle pozostałych regionów Unii Europejskiej. Często i w sposób zasadny podkreślany jest brak autostrad, dróg ekspresowych, lotniska, czy też planów zagospodarowania przestrzennego. Jednak wiele wskazuje na to, że w perspektywie roku 2013 część z tych niewątpliwie istotnych przeszkód w podnoszeniu konkurencyjności regionu zostanie częściowo lub całkowicie wyeliminowanych. Natomiast w związku z deklaracjami zawartymi m.in. w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Lubelskiego i przyznanymi na ich realizację środkami finansowymi przed Lubelszczyzną pojawia się realna szansa usunięcia lub istotnego zmniejszenia negatywnego wpływu przynajmniej niektórych z wymienionych w tej części czynników pogarszających konkurencyjność regionu lubelskiego.

---

²⁰ Brak danych dla Słowacji.

Rozdział V

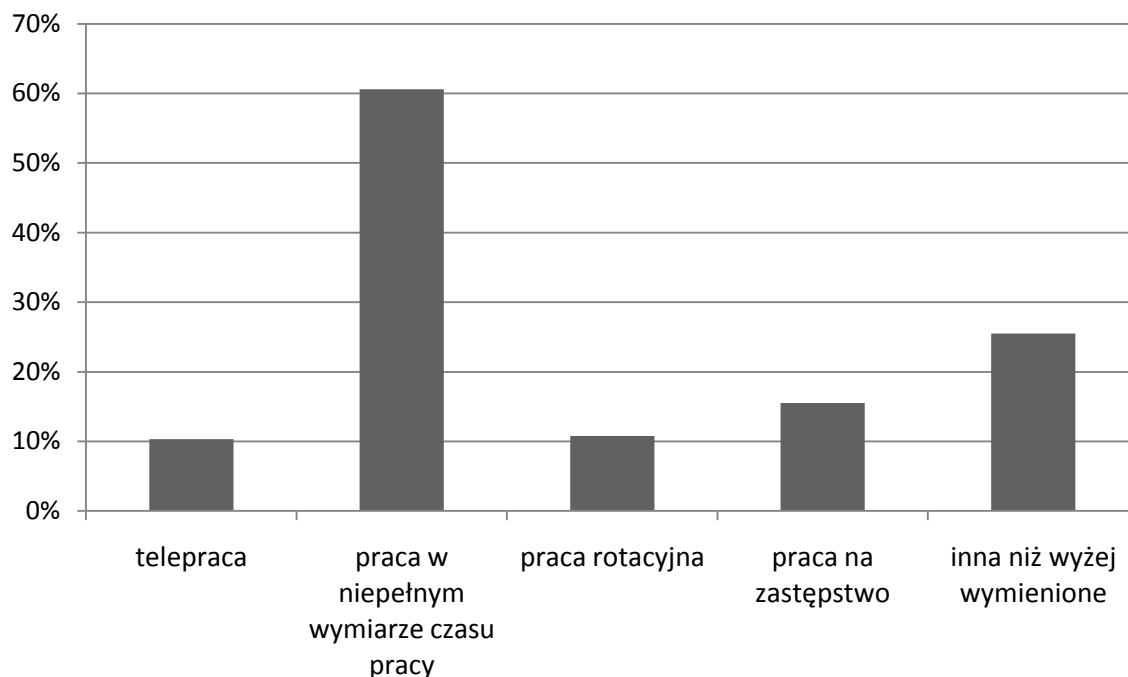
Ocena instrumentów zwiększania pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstw oraz atrakcyjności inwestycyjnej województwa lubelskiego na podstawie przeprowadzonych badań

a. Ocena wybranych instrumentów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki

PO KL VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich
Działanie 6.1. Poprawa dostępu do zatrudnienia oraz wspieranie aktywności zawodowej w regionie
Poddziałanie 6.1.1. Wsparcie osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy

Jednym z instrumentów, mających skłaniać przedsiębiorców do zwiększania zatrudnienia, jest stworzenie ram prawnych dla elastycznych, alternatywnych form zatrudnienia (wykres 7., zob. również wykres 11. w aneksie). Obszar ten jest wspierany przez Unię Europejską kilkoma projektami konkursowymi w ramach poddziałania 6.1.1. Wsparcie osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy.

Wykres 7. Alternatywne/elastyczne formy zatrudnienia rozważane w przedsiębiorstwie

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Wśród pięciu form wymienionych w ankiecie zdecydowanie największym zainteresowaniem cieszy się funkcjonująca w Polsce od dawna możliwość zatrudniania pracowników w niepełnym wymiarze czasu pracy (60,4%). Pracę na zastępstwo stosowano lub rozważano prawie w co siódmym przedsiębiorstwie spośród 391 podmiotów, które odpowiedziały na to pytanie (15,3%), a niewiele ponad 10% respondentów wskazało na telepracę (10,2%) i pracę rotacyjną (10,7%). Co czwarte przedsiębiorstwo rozważało bądź stosowało inną niż wymienione formę zatrudniania (25,8%).

Analiza statystyczna odpowiedzi pokazuje, że telepraca była częściej w obszarze zainteresowania przedsiębiorstw mających filie poza województwem lubelskim (17,9% vs. 7,4%; $\chi^2=7,58$, $df=1$, $p<0,001$). Rzadziej w porównaniu z innymi sektorami działalności zainteresowanie tą formą zatrudnienia zgłaszały podmioty produkcyjne (4,3% vs. 10,7%; $\chi^2=4,26$, $df=1$, $p<0,05$). Przedsiębiorstwa handlowe były częściej w porównaniu z innymi sektorami zainteresowane zatrudnieniem w ramach zastępstwa (19,1% vs. 11,7%; $\chi^2=3,85$, $df=1$, $p<0,05$), a jednocześnie względnie rzadziej zatrudnianiem w niepełnym wymiarze pracy (44,5% vs. 55,6%; $\chi^2=4,02$, $df=1$, $p<0,05$).

Wydaje się, że w sytuacji gdy rynek pracy jest rynkiem pracodawcy, a bezrobocie wciąż pozostaje istotnym czynnikiem systemowym, wskazane jest systematyczne rozwijanie i dostosowywanie do potrzeb pracodawców elastycznych form zatrudnienia poprzez dalszą zmianę przepisów Kodeksu pracy.

PO KL VI Rynek pracy otwarty dla wszystkich

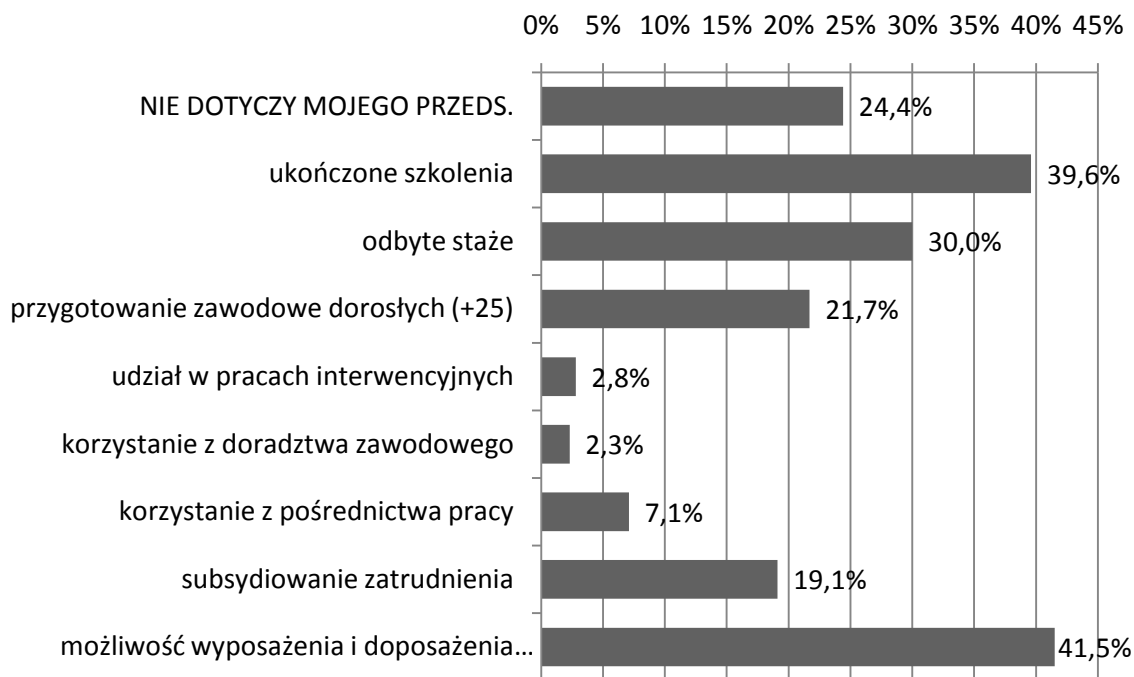
Działanie 6.1. Poprawa dostępu do zatrudnienia oraz wspieranie aktywności zawodowej w regionie

Poddziałanie 6.1.3. Poprawa zdolności do zatrudnienia oraz podnoszenie poziomu aktywności zawodowej osób bezrobotnych

Kilka projektów realizowanych w ramach poddziałania 6.1.1. Wsparcie osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy oraz poddziałania 6.1.3. Poprawa zdolności do zatrudnienia oraz podnoszenie poziomu aktywności zawodowej osób bezrobotnych wspiera w sposób systemowy rozwiązywanie problemów występujących na lubelskim rynku pracy. Podejmowane przez Polskę i wspierane w ramach polityki wewnętrznej Unii Europejskiej działania w obszarze rynku pracy mają na celu z jednej strony podniesienie kwalifikacji pracowników już zatrudnionych, jak i poszukujących pracy, a z drugiej – stworzenie systemu zachęt i ułatwień dla przedsiębiorstw gotowych powiększać zatrudnienie. Wyniki badań jednoznacznie wskazują, na to, że nie wszystkie tego typu inicjatywy spotykają się z takim

samym zainteresowaniem ze strony pracodawców (wykres 8., zob. również wykres 10. w aneksie).

Wykres 8. Formy wsparcia osób poszukujących pracy, które mają największy wpływ na decyzję o zatrudnieniu pracownika w przedsiębiorstwie

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

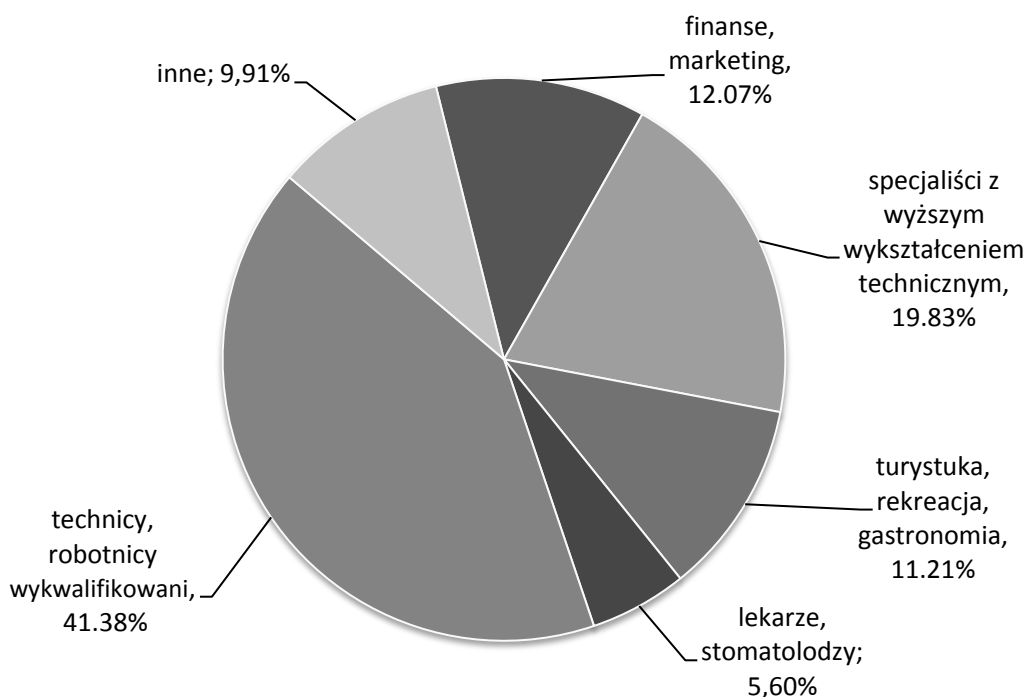
Respondenci, odpowiadając na pytanie, które z form wsparcia osób poszukujących pracy mają największy wpływ na zatrudnienie pracownika, wskazali trzy formy: możliwość wyposażenia i doposażenia stanowiska pracy (41,5%), ukończone przez kandydatów do pracy szkolenia (39,6%), oraz odbyte przez nich staże (30%). Natomiast w małym stopniu brane jest przez pracodawców po uwagę korzystanie z doradztwa zawodowego (2,3%), udział w pracach interwencyjnych (2,8%) i korzystanie z pośrednictwa pracy (7,1%). Przygotowanie zawodowe dorosłych jest częściej w porównaniu z innymi sektorami wskazywały przedsiębiorstwa produkcyjne (28,4% vs. 18,3%; $\chi^2=5,27$, $df=3$, $p<0,05$) oraz duże przedsiębiorstwa ($\chi^2=12,66$, $df=1$, $p<0,005$) bez względu na sektor działalności.

Z powyższej analizy wynika, że celowym byłoby zwiększanie puli środków na dofinansowanie wyposażenia stanowisk pracy dla nowozatrudnionych osób, istotna zmiana sposobu funkcjonowania ośrodków doradztwa zawodowego i urzędów pośrednictwa pracy oraz promocja zatrudnienia w ramach prac interwencyjnych

PO KL VIII Regionalne kadry gospodarki
Działanie 8.1. Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie

Celem działania 8.1. jest zwiększenie i dostosowanie kwalifikacji i umiejętności osób pracujących do potrzeb regionalnej gospodarki. Respondenci zostali poproszeni o wskazanie zawodów deficytowych na rynku pracy (wykres 9.).

Wykres 9. Specjalności deficytowe na lubelskim rynku pracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

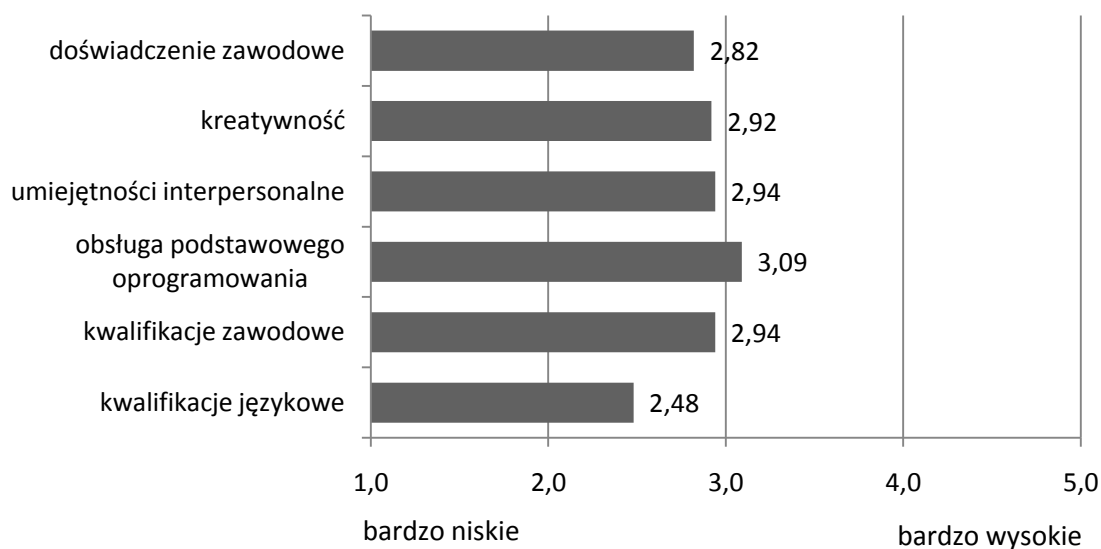
Zdecydowanie najbardziej brak jest wykwalifikowanego personelu średniego i niższego szczebla (robotników, operatorów różnego rodzaju maszyn, techników – 41,38% wskazań). Niemal co piąty respondent zgłasza problemy ze znalezieniem doświadczonych inżynierów (19,83%). 12,07% odpowiedzi dotyczy pracowników księgowości, finansów i specjalistów w zakresie marketingu. Przedsiębiorcy zgłaszają również zapotrzebowanie na lekarzy (5,6%) i pracowników branży turystycznej i gastronomicznej (11,21%).

Sytuację może częściowo poprawić ciągle monitorowanie sytuacji i dostosowywanie oferty szkół zawodowych, techników i liceów profilowanych do zmian na lokalnym rynku pracy, a także dofinansowywanie kształcenia, w tym podyplomowego, w zawodach, na które jest popyt.

PO KL VIII Regionalne kadry gospodarki
Działanie 8.1. Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie
Poddziałanie 8.1.1. Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw

Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych kadr zarządzających i pracowników przedsiębiorstw objęte jest wsparciem w ramach POKL poddziałanie 8.1.1. jest to istotny instrument zwiększania konkurencyjności przedsiębiorstw, ponieważ jednym z kluczowych czynników decydujących o sukcesie każdego przedsięwzięcia biznesowego jest jakość dostępnej na rynku pracy wykwalifikowanej siły roboczej. Respondenci zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi na pytanie jak w skali od 1 do 5 oceniają wybrane umiejętności i kwalifikacje osób pozyskiwanych na rynku pracy (wykres 10., zob. również tabela 8. w aneksie).

Wykres 10. Ocena umiejętności i kwalifikacji osób pozyskiwanych na rynku pracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

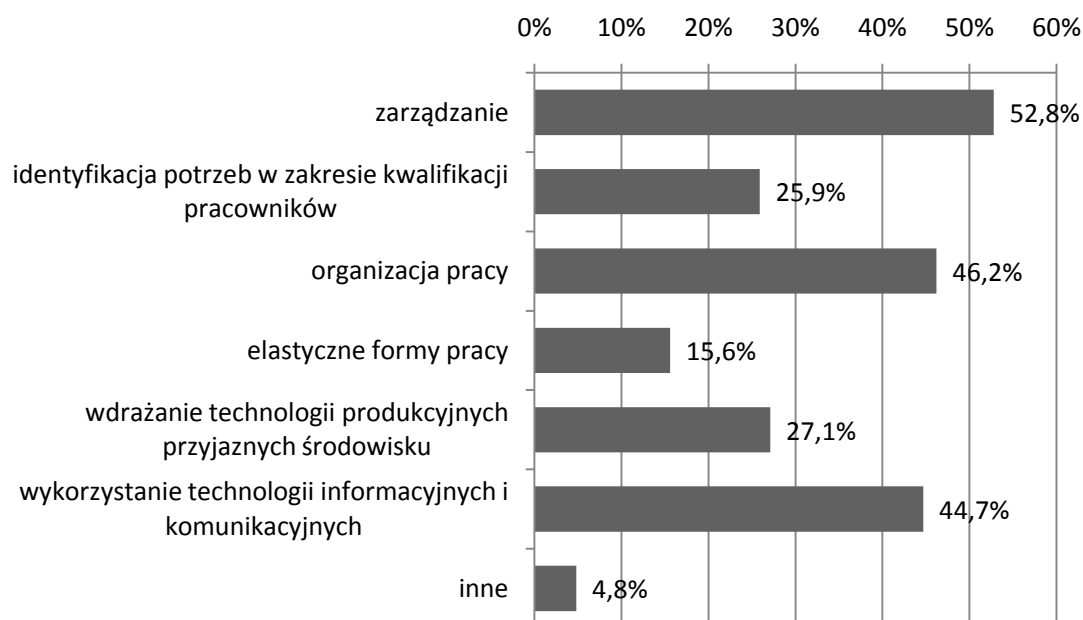
Względnie najwyżej, choć nadal nie satysfakcjonująco została oceniona umiejętność obsługi podstawowego oprogramowania używanego powszechnie w przedsiębiorstwach (3,09). Nieco niżej i w sposób zbliżony oceniono kwalifikacje bezpośrednio zawodowe (2,94), umiejętności interpersonalne (2,94), kreatywność (2,92), oraz doświadczenie zawodowe (2,82). Natomiast najgorzej w opinii potencjalnych pracodawców wypadły kwalifikacje językowe (2,48). Jest to o tyle zaskakujące, że oferta nauczania języków obcych jest w województwie lubelskim szeroka, a świadomość konieczności ich nauki jest zwłaszcza wśród młodzieży powszechna.

Stąd, koniecznym wydaje się położenie większego nacisku na uczenie języków obcych w szkołach powszechnych, zwiększenie kontroli jakości nauczania przedmiotów zawodowych oraz języków obcych, a także dofinansowanie wyposażenia szkół w nowoczesne pomoce edukacyjne.

Przedmiotem zainteresowania zespołu badawczego były także konkretne potrzeby szkoleniowe przedsiębiorstw na Lubelszczyźnie. Firmy te mogą zrealizować istotną część swoich szkoleń z dofinansowaniem z Unii Europejskiej.

Najwięcej – 52,8% ankietowanych firm wskazało na potrzebę dodatkowych szkoleń w zakresie zarządzania (zobacz wykres 11., zob. również wykres 7. w aneksie). Ponad 46% przedsiębiorców widzi potrzebę usprawnienia działalności swoich firm dzięki szkoleniom z zakresu organizacji pracy. Podane odpowiedzi świadczą, iż w regionie lubelskim istnieje bardzo duży deficyt wiedzy wśród podmiotów gospodarczych w zakresie nowoczesnych metod zarządzania firmą. Bardzo ważna dla przedsiębiorstw (prawie 45% odpowiedzi) jest także potrzeba przeprowadzenia szkoleń z zakresu wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacji marketingowej. Dużo mniejszym zainteresowaniem cieszą się szkolenia dotyczące elastycznych form pracy (15,6%).

Wykres 11. Dziedziny, w których istnieje zapotrzebowanie na szkolenia

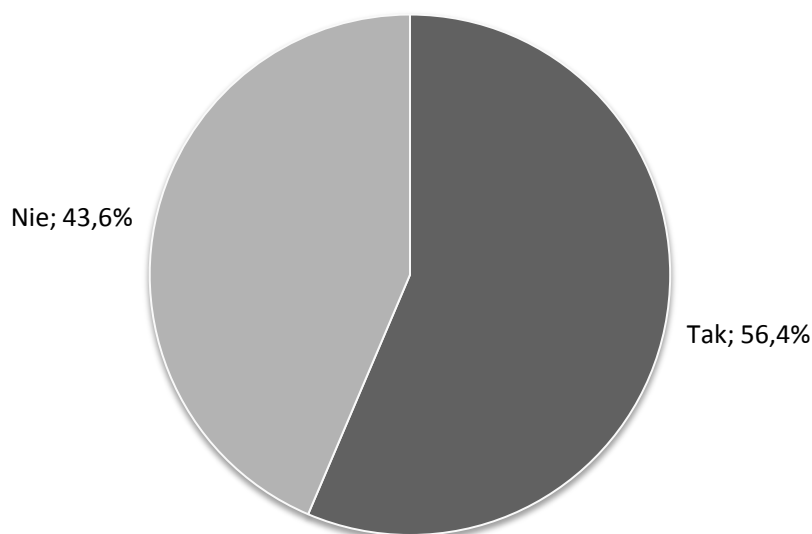
* Ankietowane przedsiębiorstwa mogły wskazać maksymalnie trzy obszary szkoleń, którymi były zainteresowane.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

W trakcie analizy potrzeb szkoleniowych przedsiębiorstw z województwa lubelskiego zaobserwowano także pewne zależności statystyczne. Szkoleniami z zakresu organizacji pracy w porównaniu do innych sektorów działalności najbardziej były zainteresowane firmy z sektora produkcji (51,7% vs. 37,6% pozostałe; $\chi^2=7,03$, $df=1$, $p<0,01$) oraz z branży handlowej (53,6% vs. 37,2% pozostałe; $\chi^2=9,17$, $df=1$, $p<0,01$). Częściej były to przedsiębiorstwa z podregionu puławskiego i zatrudniające 10 i więcej osób. Szkoleniami związanymi z wdrażaniem technologii produkcyjnych przyjaznych środowisku jest zainteresowany najbardziej, co rozumiałe, sektor produkcyjny, aczkolwiek zapotrzebowanie na tego typu rodzaj szkoleń zgłaszały także firmy usługowe (ponad 20% z nich). Podsumowując, warto zwrócić szczególną uwagę instytucjom wdrażającym na potrzebę wspierania projektów szkoleniowych dla przedsiębiorstw z zakresu zarządzania, IT oraz komunikacji marketingowej oraz rozwijania projektów szkoleniowych dla sektora produkcyjnego (najbardziej zainteresowanego szerokim spektrum wsparcia szkoleniowego).

Zwiększenie i dostosowanie kwalifikacji i umiejętności osób pracujących do potrzeb regionalnej gospodarki wspierane jest przez realizację projektu systemowego „Przewidywanie zmiany gospodarczej”. W ramach projektu przewidziano badania i analizy dotyczące aktualnej sytuacji, trendów rozwojowych i prognozowania zmian społeczno-gospodarczych zachodzących w regionie w kontekście rynku pracy (w szczególności tworzenia i likwidacji miejsc pracy) i struktury zatrudnienia oraz formułowania właściwych mechanizmów zaradczych w strategiach rozwoju województwa, upowszechnianie wyników tych badań i analiz oraz związana z nimi wymiana informacji. W związku z tymi działaniami zapytano przedsiębiorców czy w strategii przedsiębiorstwa uwzględniają badania, analizy lub prognozy zmian gospodarczych w regionie? Wśród zbadanych przeważają przedsiębiorstwa, które wykorzystują tego typu badania, analizy i prognozy, ale ich przewaga w całej grupie nie jest duża – stanowią około 56% (wykres 12.).

Wykres 12. Uwzględnianie badań, analiz i prognoz zmian gospodarczych w regionie w strategii przedsiębiorstw

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Wydaje się zatem, że wykorzystując podejmowane działania w ramach społeczeństwa informacyjnego (budowa portali gospodarczych) należy popularyzować wyniki badań i analizy dotyczące aktualnej sytuacji, trendów rozwojowych i prognozowania zmian społeczno-gospodarczych zachodzących w regionie, a w celu zwiększenia zainteresowania wynikami badań i analizami sytuacji gospodarczej regionu należy zwracać uwagę na zapotrzebowanie ze strony przedsiębiorców (klastrow, izb) na tego typu opracowania, ich rodzaj, szczegółowość i zakres.

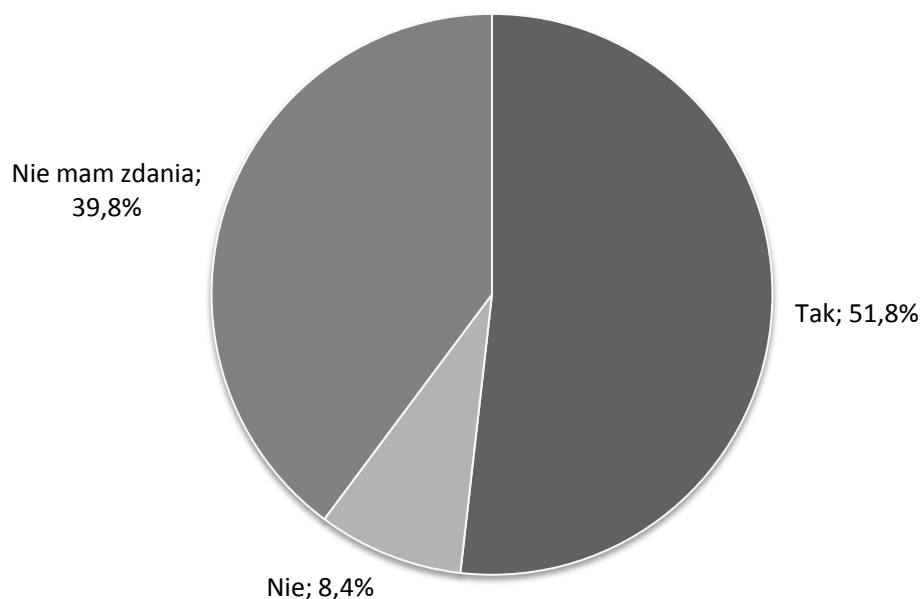
PO KL VIII Regionalne kadry gospodarki
Działanie 8.1. Rozwój Pracowników i przedsiębiorstw w regionie
Poddziałanie 8.1.2. Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie

W ramach poddziałania 8.1.2. Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie przewidziano pomoc w tworzeniu partnerstw lokalnych z udziałem m.in. przedsiębiorstw, organizacji pracodawców, związków zawodowych, jednostek samorządu terytorialnego, urzędów pracy i innych środowisk, mających na celu opracowanie i wdrażanie strategii przewidywania i zarządzania zmianą gospodarczą na poziomie lokalnym

i wojewódzkim. W kwestionariuszu zapytano Przedsiębiorców czy widzą potrzebę tworzenia takich partnerstw. Prawie 52% przedsiębiorców odpowiedziało, że tak (wykres 13.).

Wykres 13. Opinia w sprawie potrzeby tworzenia partnerstw lokalnych lub regionalnych w celu opracowania i wdrażania strategii przewidywania i zarządzania zmianą gospodarczą

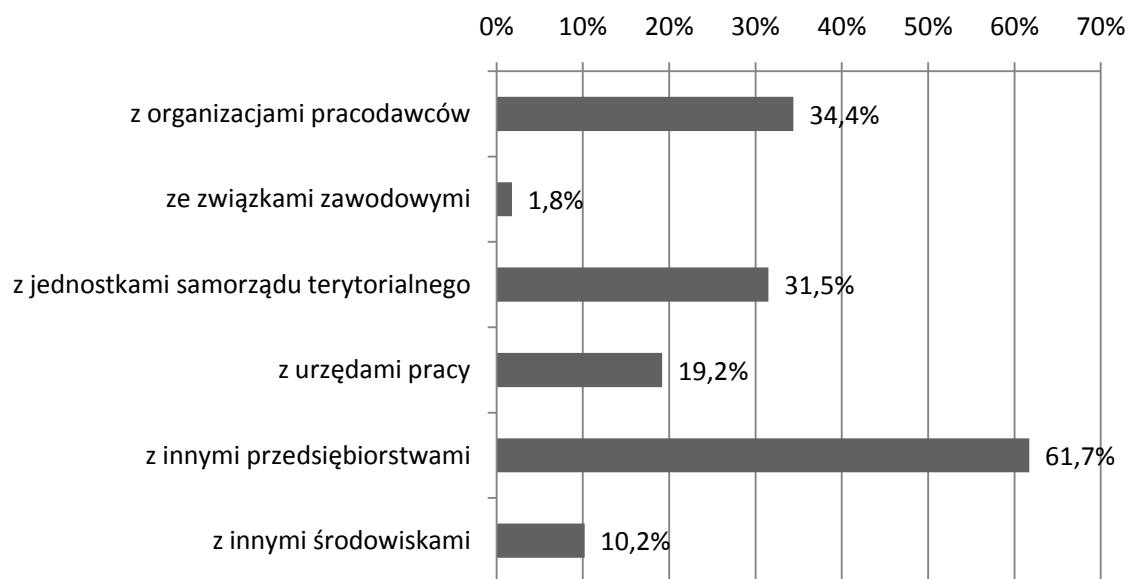

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Analiza statystyczna wskazała, że rzadziej odpowiadano „tak” w sektorze produkcyjnym (44,7% vs. 54,5%; $\chi^2=5,99$, $df=2$, $p<0,05$), w którym częściej niż w innych sektorach odpowiadano „nie mam zdania w tej kwestii” (49,1% vs. 36,0%). Częściej udzielano natomiast odpowiedzi twierdzącej w sektorze budowlanym (67,2% vs. 49,3%; $\chi^2=7,45$, $df=2$, $p<0,05$), w którym przedsiębiorcy są ogólnie bardziej zdecydowani w tej kwestii.

W kolejnym pytaniu kwestionariusza przedsiębiorcy odpowiadali, z którymi podmiotami chcieliby stworzyć partnerstwo. Najczęściej wskazywano partnerstwa z innymi przedsiębiorstwami (61,7%), następnie z organizacjami pracodawców (34,4%) i jednostkami samorządu terytorialnego (wykres 14., zob. również wykres 4. w aneksie).

Wykres 14. Podmioty z którymi przedsiębiorstwa zainteresowane są stworzyć partnerstwo

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

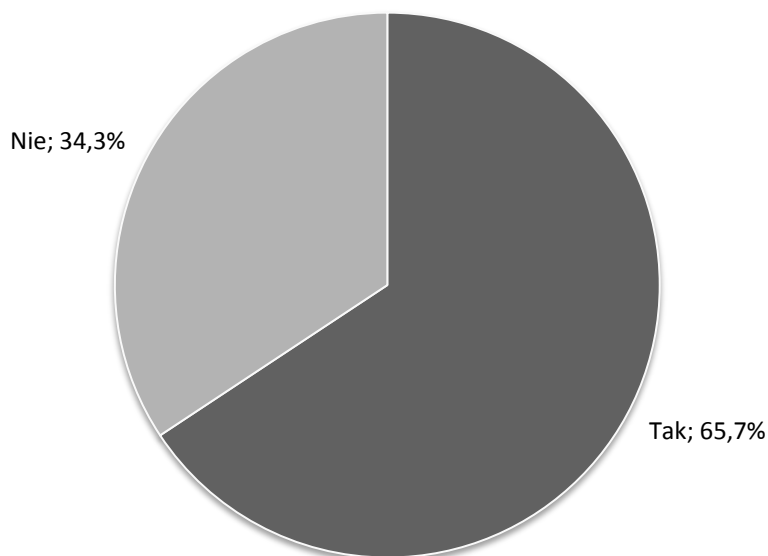
W grupie przedsiębiorców, którzy wskazywali chęć zawarcia partnerstwa z organizacjami pracodawców, częściej znajdowali się przedsiębiorcy posiadający filie poza regionem lubelskim (44,8% vs. 26,9%; $\chi^2=8,76$, $df=1$, $p<0,01$). W grupie przedsiębiorców, którzy wskazywali chęć zawarcia partnerstwa z jednostkami samorządu terytorialnego, częściej w porównaniu z innymi sektorami znajdowali się przedsiębiorcy z sektora budowlanego (37,5% vs. 25,3%; $\chi^2=4,11$, $df=1$, $p<0,05$). W porównaniu z innymi podregionami rzadziej zgłaszali chęć zawarcia partnerstwa z organizacjami pracodawców przedsiębiorcy z podregionu chełmsko-zamojskiego (17,8% vs. 29,5%; $\chi^2=4,96$, $df=1$, $p<0,05$).

Z badań wynika, że wsparcie ze strony władz samorządowych w tworzeniu różnego rodzaju partnerstw byłoby celowe. Ponad połowa ankietowanych wyraziła zainteresowanie problemem, a mimo tego przedsiębiorcy w większości nie przejawiają inicjatywy w ich tworzeniu. Zatem w obszarze tym możliwa jest cała gama działań, począwszy od zapewniania przez władze określonych zasobów (np. odpowiedniego lokalu wyposażonego w infrastrukturę techniczną), po stworzenie i wypromowanie platformy służącej kojarzeniu przedsiębiorstw i instytucji.

W ramach VIII osi priorytetowej POKL i poddziałania 8.1.2. przedsiębiorstwa z województwa lubelskiego mogą pozyskać środki finansowe na szkolenia i doradztwo

wspomagające rozszerzenie lub zmianę profilu działalności. Podjęciem takich działań jest zainteresowanym prawie 66% badanych przedsiębiorstw (patrz wykres 15.).

Wykres 15. Potrzeba szkolenia lub doradztwa wspomagającego rozszerzenie lub zmianę profilu działalności przedsiębiorstwa w województwie lubelskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

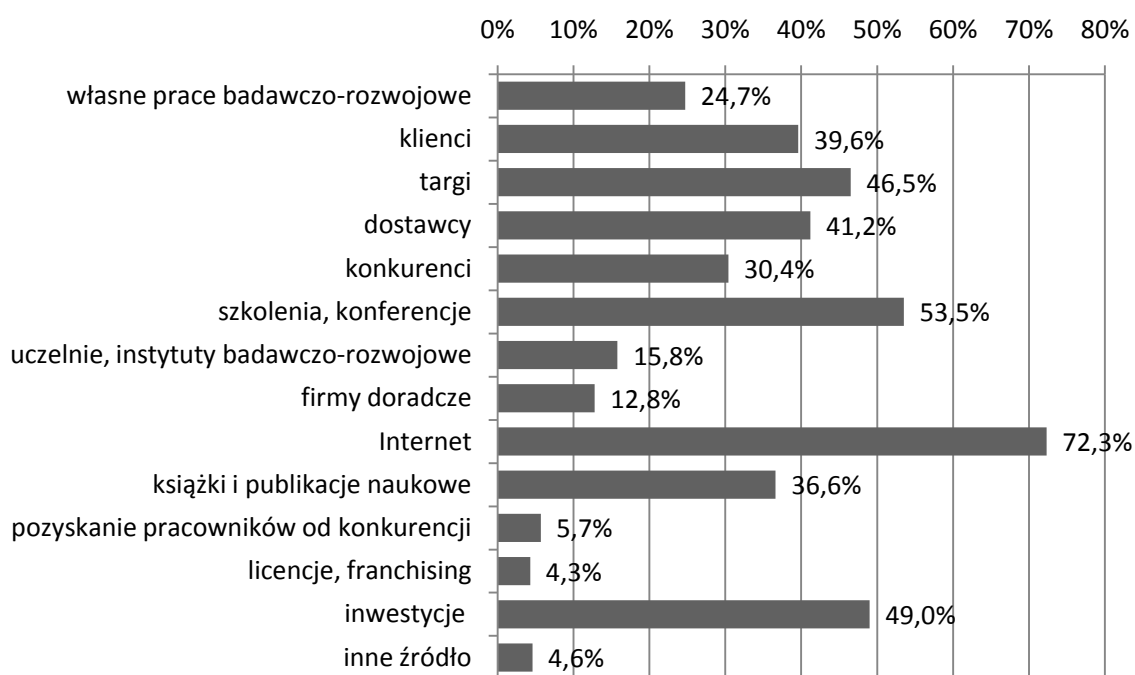
Taki wynik pozytywnie świadczy o kadrze zarządzającej i właścicielach ankietowanych firm (w kontekście ich zmierzeń strategicznych). Częściej niż pozostałe przedsiębiorstwa szkoleniami i doradztwem były zainteresowane podmioty gospodarcze z sektora handlu (73,6% vs. 62,9%; $\chi^2=4,21$, $df=1$, $p<0,05$), a najczęściej – z branży budowlanej (77,8% vs. 63,5%; $\chi^2=4,84$, $df=1$, $p<0,05$). Warto zatem zasugerować instytucjom wdrażającym wsparcie, zaś instytucjom edukacyjnym przygotowanie zindywidualizowanej oferty szkoleniowej i doradczej (w celu wsparcia procesu zmiany/rozszerzenia profilu) dla sektora handlu i branży budowlanej.

PO KL VIII Regionalne kadry gospodarki
Działanie 8.2. Transfer wiedzy
Poddziałanie 8.2.1. Wsparcie dla współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw

Jednym ze wspieranych przez Unię Europejską działań obszar związany z transferem wiedzy (Działanie 8.2. Poddziałanie 8.2.1.). Podstawowym źródłem transferu technologii i wiedzy dla badanych podmiotów jest Internet. Taką odpowiedź wskazało 72,3% spośród 443

respondentów (wykres 16., zob. również wykres 6. w aneksie). Istotne są także szkolenia i konferencje (53,5% wskazań), inwestycje, tj. zakup gotowych technologii, maszyn i urządzeń (49% wskazań), oraz uczestnictwo w targach (46,5% wskazań). Pewnym zaskoczeniem może być fakt, że niemal 40% przedsiębiorstw (39,3%) jak źródło transferu technologii i wiedzy wskazało klientów, a ponad 40% od dostawców (41,2%). Jedna czwarta badanych podmiotów (24,7%) rozwijała swój potencjał technologiczny własnymi pracami badawczo-rozwojowymi.

Wykres 16. Najważniejsze źródła transferu technologii/wiedzy

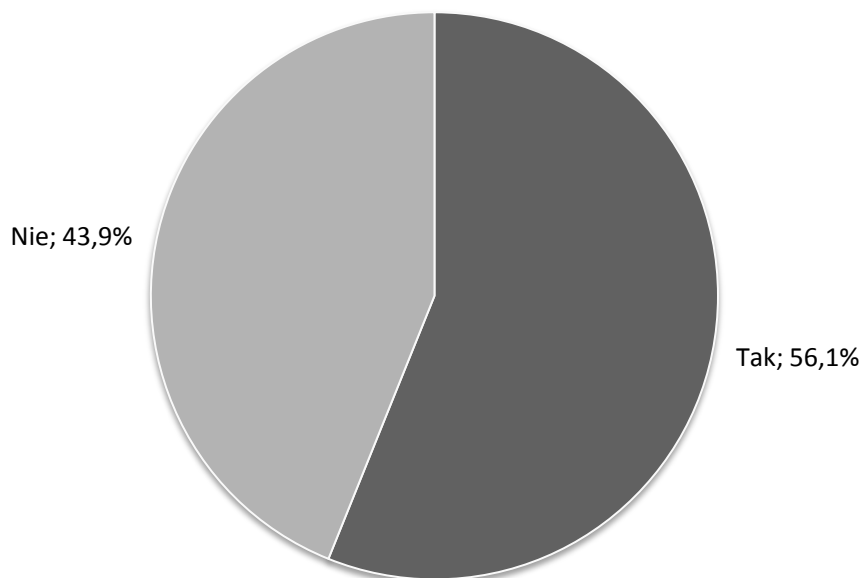
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Pogłębiona analiza statystyczna pokazuje, że prace badawczo-rozwojowe, a więc najcenniejsze obok imitacji źródło transferu technologii i wiedzy, prowadzą najczęściej przedsiębiorstwa produkcyjne (38,8% vs. 19,3%; $\chi^2=17,71$, $df=1$, $p<0,001$), a najrzadziej sektor budowlany (14,1% vs. 26,1%; $\chi^2=4,32$, $df=1$, $p<0,05$) w porównaniu z innymi sektorami działalności. Również na tle pozostałych sektorów działalności dla przedsiębiorstw handlowych częściej źródłem wiedzy są klienci (48,2% vs. 35,7%; $\chi^2=5,39$, $df=1$, $p<0,05$), dostawcy (63,6% vs. 32,7%; $\chi^2=32,80$, $df=1$, $p<0,001$) i konkurenci (39,1% vs. 26,7%; $\chi^2=6,04$, $df=1$, $p<0,05$). Z kolei przedsiębiorstwa budowlane najrzadziej wskazują na klientów (14,1% vs. 26,1%; $\chi^2=4,32$, $df=1$, $p<0,05$) i dostawców (51,6% vs. 38,5%; $\chi^2=3,87$, $df=1$, $p<0,05$) jako źródła transferu technologii.

Uczestnictwo w targach jest częściej źródłem wiedzy dla podmiotów produkcyjnych (56,9% vs. 41,6%; $\chi^2=8,09$, $df=1$, $p<0,01$) w porównaniu do innych sektorów działalności. Na szkolenia jako ważne źródło transferu technologii najczęściej wskazywał sektor usług (58,0% vs. 39,5%; $\chi^2=12,45$, $df=1$, $p<0,001$), a najrzadziej – przedsiębiorstwa produkcyjne (40,5% vs. 56,9%; $\chi^2=9,20$, $df=1$, $p<0,005$). Internet najczęściej wskazywały przedsiębiorstwa handlowe (80,9% vs. 67,9%; $\chi^2=6,85$, $df=1$, $p<0,01$), a także usługowe (74,2% vs. 63,6%; $df=1$, $p<0,05$), a najrzadziej – podmioty produkcyjne (60,3% vs. 74,9%; $\chi^2=8,86$, $df=1$, $p<0,005$).

Pomimo, że uczelnie i instytuty badawczo-rozwojowe nie były często wskazywane przez badanych przedsiębiorców jako źródło transferu technologii/wiedzy, to większość badanych przedsiębiorców zainteresowana jest nawiązaniem współpracy pomiędzy przedsiębiorstwem a ośrodkami naukowo-badawczymi. 245 spośród 440 respondentów odpowiedziało twierdząco (56,1%) na pytanie, czy przyjęliby na bezpłatny staż lub szkolenie pracownika naukowego z instytucji badawczej lub uczelni (wykres 17.).

Wykres 17. Zainteresowanie przyjęciem na bezpłatny staż lub szkolenie pracownika instytucji badawczej lub uczelni

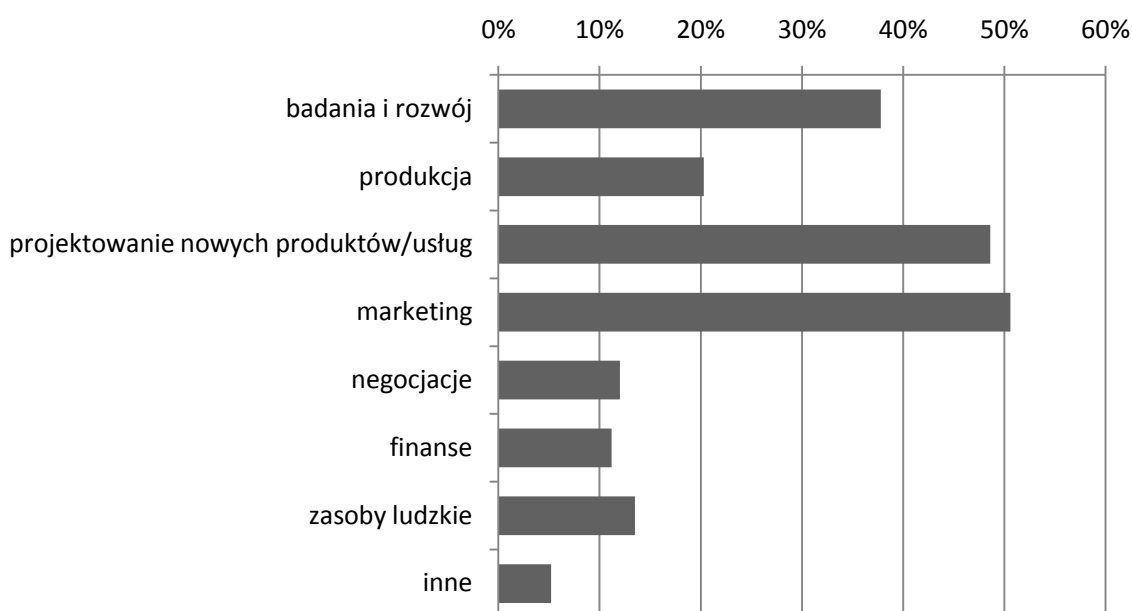

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Z analizy statystycznej wynika, że taką chęć względnie rzadziej wyrażają przedsiębiorstwa najmniejsze zatrudniające do 9 osób ($\chi^2=14,39$, $df=3$, $p<0,005$) oraz podmioty posiadające filie poza województwem lubelskim (69,2% vs. 53,7% $\chi^2=5,44$, $df=1$, $p<0,05$).

Respondenci, którzy odpowiedzieli twierdząco na poprzednie pytanie, jako zajęcie dla przyszłego stażysty z jednostki naukowo-badawczej (wykres 18., zob. również wykres 12. w aneksie) wskazali przede wszystkim trzy obszary: marketing (50,4%), projektowanie nowych produktów lub usług (48,4%) oraz badania i rozwój (37,7%). Natomiast najrzadziej wskazywane były odpowiedzi: dział zasobów ludzkich (13,9%), negocjacje (11,9%) oraz finanse (11,5%). Co piąta odpowiedź dotyczyła stażu lub szkolenia bezpośrednio przy produkcji (20,2%).

Wykres 18. Zadania/funkcje przewidywane dla potencjalnego stażysty z instytucji naukowo-badawczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

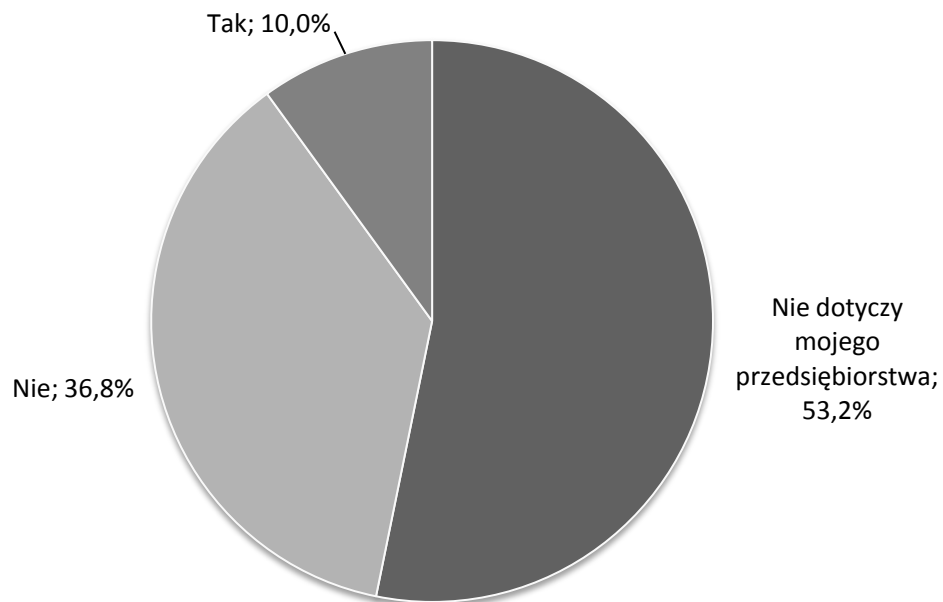
Analiza statystyczna pokazuje, że w obszarze B+R częściej umieściłyby stażystę przedsiębiorstwa produkcyjne (27,6% vs. 19,3%; $\chi^2=3,7$, $df=1$, $p<0,05$) oraz przedsiębiorstwa posiadające oddziały poza województwem lubelskim (35,8% vs. 18,9%; $\chi^2=9,69$, $df=1$, $p<0,005$). Natomiast najrzadziej – mikroprzedsiębiorstwa ($\chi^2=11,55$, $df=1$, $p<0,01$).

Przedsiębiorstwa budowlane w porównaniu z innymi sektorami najrzadziej jako miejsce staży wskazywały marketing (17,2% vs. 30,3%; $\chi^2=4,66$, $df=1$, $p<0,05$). Przedsiębiorstwa handlowe częściej niż pozostałe wyrażały zainteresowanie przyjęciem stażysty do służb marketingowych (38,2% vs. 25,2%; $\chi^2=6,82$, $df=1$, $p<0,01$) lub do

przygotowywania lub uczestnictwa w negocjacjach (10,9% vs. 5,4%; $\chi^2=3,97$, $df=1$, $p<0,05$).

Innym sposobem dokonywania transferu wiedzy i umiejętności pomiędzy przedsiębiorstwami a ośrodkami naukowo-badawczymi w celu poprawy stopnia innowacyjności gospodarki są staże i szkolenia pracowników przedsiębiorstw w instytucjach naukowych (wykres 19.). Taką formą wspierania rozwoju przedsiębiorstwa było zainteresowanych 43 respondentów (9,8%) spośród 437, którzy udzielili odpowiedzi na pytanie o zainteresowanie wysłaniem swojego pracownika na staż do instytucji naukowo-badawczej (160 ankietowanych wyraziło brak zainteresowania, a 234 odpowiedziało, że nie dotyczy to ich przedsiębiorstwa). Respondenci, którzy wyrazili zainteresowanie tego typu aktywnością, jako potencjalne miejsce stażu pracownika wskazywali przede wszystkim uczelnie medyczne (pytanie otwarte, można było wskazać kilka miejsc dla odbycia stażu) i techniczne (po 33,3% wskazań). 17,8% wskazań dotyczyło kierunków prowadzących badania w szeroko rozumianych zagadnieniach ekonomicznych, tj. finanse, marketing, zarządzanie.

Wykres 19. Zainteresowanie wysłaniem pracownika na staż do jednostki naukowo-badawczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Z pogłębionej analizy statystycznej wynika, że skierowaniem na staż swojego pracownika są bardziej zainteresowane przedsiębiorstwa mające filie poza województwem lubelskim (17,2%

vs. 8,7%; $\chi^2=6,00$, $df=2$, $p<0,05$), przedsiębiorstwa usługowe (11,2% vs. 7,2%; $\chi^2=6,45$, $df=1$, $p<0,05$), a także przedsiębiorstwa zatrudniające od 10 do 49 pracowników ($\chi^2=21,49$, $df=6$, $p<0,001$).

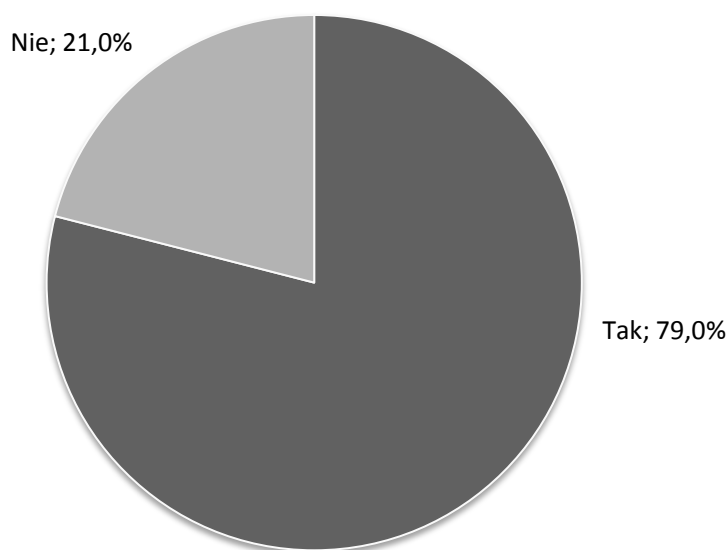
Wspieranie współpracy biznes-uczelnie, wspomaganie wzajemnego transferu wiedzy i umiejętności można wzmocnić m.in. poprzez przeprowadzenie cyklu szkoleń pokazujących, w jaki sposób ten proces odbywa się w krajach rozwiniętych i jakie przynosi korzyści obu stronom, stworzenie systemu zachęt premiujących staże pracowników przedsiębiorstw w jednostkach naukowo-badawczych oraz naukowców w przedsiębiorstwach zwłaszcza w obszarach, co do których przedsiębiorcy wyrazili zainteresowanie.

b. Ocena wybranych instrumentów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego

RPO I Przedsiębiorczość i innowacje
Działania 1.1. -1.5. Dotacje inwestycyjne

Gospodarka oparta na wiedzy w swoim założeniu ma jako jedno z zadań sprzyjanie powstawaniu i wdrażaniu innowacji. Ankietowani zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy wdrażają w swoich przedsiębiorstwach innowacje (wykres 20.).

Wykres 20. Wdrażanie innowacji w przedsiębiorstwach

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

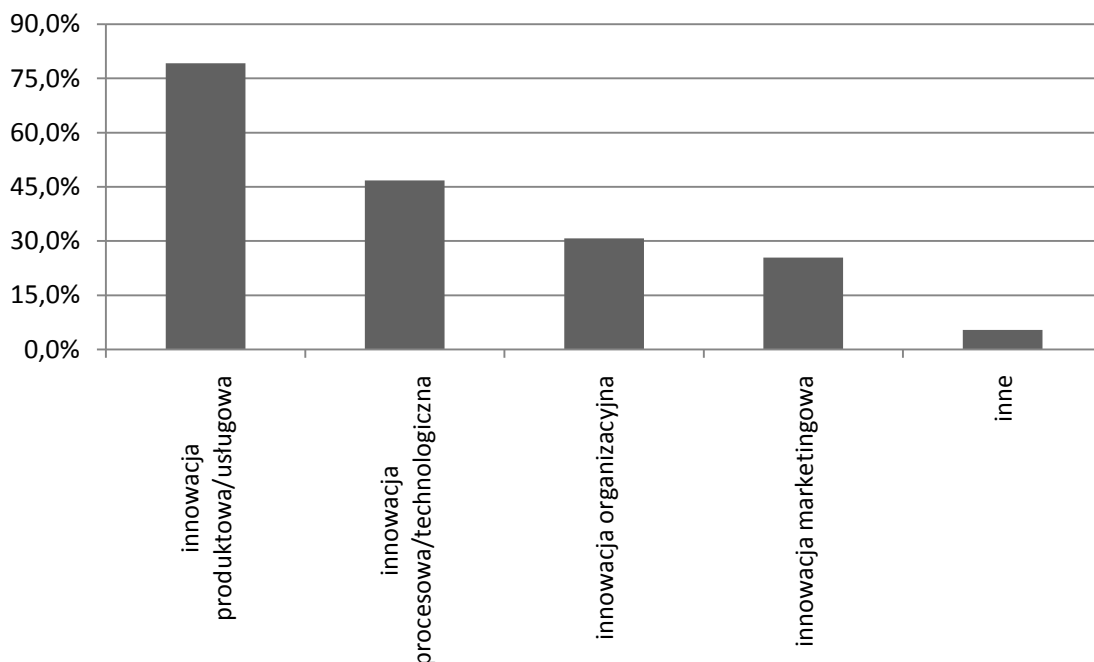

Zdecydowana większość respondentów (78,4%) spośród 449 odpowiadających na to pytanie udzieliło odpowiedzi twierdzącej. Z pogłębionej analizy statystycznej wynika, że najczęściej ma to miejsce w przedsiębiorstwach produkcyjnych (91,4%; $\chi^2=14,60$, $df=1$, $p<0,001$), a najrzadziej w sektorze usług (76,0%; $\chi^2=5,51$, $df=1$, $p<0,05$). Ponadto, podmiotami wdrażającymi innowacje są częściej duże przedsiębiorstwa ($\chi^2=10,63$, $df=3$, $p<0,05$).

Jedną z tendencji obserwowanych w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat jest tzw. offshoring, tj. przenoszenie całych fabryk produkujących określone dobra do państw o znacznie niższych kosztach pracy. Kraje, z których ma miejsce odpływ miejsc pracy bezpośrednio produkcyjnej, rozwijają szeroko rozumiany sektor usług, a także wspierają różnego rodzaju inicjatywy proinnowacyjne dążąc do stworzenia gospodarki opartej na wiedzy. Przedsiębiorstwom innowacyjnym łatwiej jest sprostać konkurencji zarówno na rynku lokalnym, jak i międzynarodowym. Innowacyjność pozwala bowiem na zmniejszeniu znaczenia cenowej formy konkurencji. Tworzenie i rozwijanie innowacyjnej gospodarki jest ponadto wspierane systemowo poddziałaniem 8.2.2. Regionalne Strategie Innowacji.

Spśród 355 przedsiębiorstw, które odpowiedziały na pytanie o typ stosowanych innowacji, w 281 podmiotach mają miejsce innowacje produktowe, bądź usługowe (wykres 21., zob. również wykres 5. w aneksie). Niestety ponad połowa badanych przedsiębiorstw nie wdraża innowacji procesowych, organizacyjnych, lub marketingowych.

Wykres 21. Typ wdrażanych innowacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Analiza statystyczna wskazuje, że innowacje produktowe najczęściej wprowadzają przedsiębiorstwa budowlane (75,0% vs. 61,5%; $\chi^2=4,32$, $df=1$, $p<0,05$). Im większe przedsiębiorstwo, tym częściej wprowadzane są innowacje procesowe. Najczęściej wdrażają je podmioty produkcyjne (69,8% vs. 25,7%; $\chi^2=71,37$, $df=1$, $p<0,001$), a firmy usługowe najrzadziej (31,8% vs. 50,4%; $\chi^2=13,45$, $df=1$, $p<0,001$). Natomiast innowacje organizacyjne są wdrażane częściej w przedsiębiorstwach posiadających filie poza regionem lubelskim (38,8% vs. 22,1%; $\chi^2=8,58$, $df=1$, $p<0,01$).

W ramach działań 1.1.-1.5. można uzyskać dotacje inwestycyjne dla przedsiębiorstw lokujących inwestycje na terenie województwa lubelskiego¹. Pomoc przyznawana jest przedsiębiorstwom, które zakwalifikują się do wsparcia finansowego w procedurze konkursowej. Wśród cech przedsiębiorstw, które podlegają ocenie w tej procedurze, wymienia się m.in. zakres korzyści osiągnięty w wyniku realizacji projektu. Zakres korzyści obejmuje: wprowadzenie do oferty nowych produktów/usług, wzmocnienie konkurencyjności na rynku lokalnym, regionalnym i krajowym (nie uwzględnia się rynku zagranicznego)².

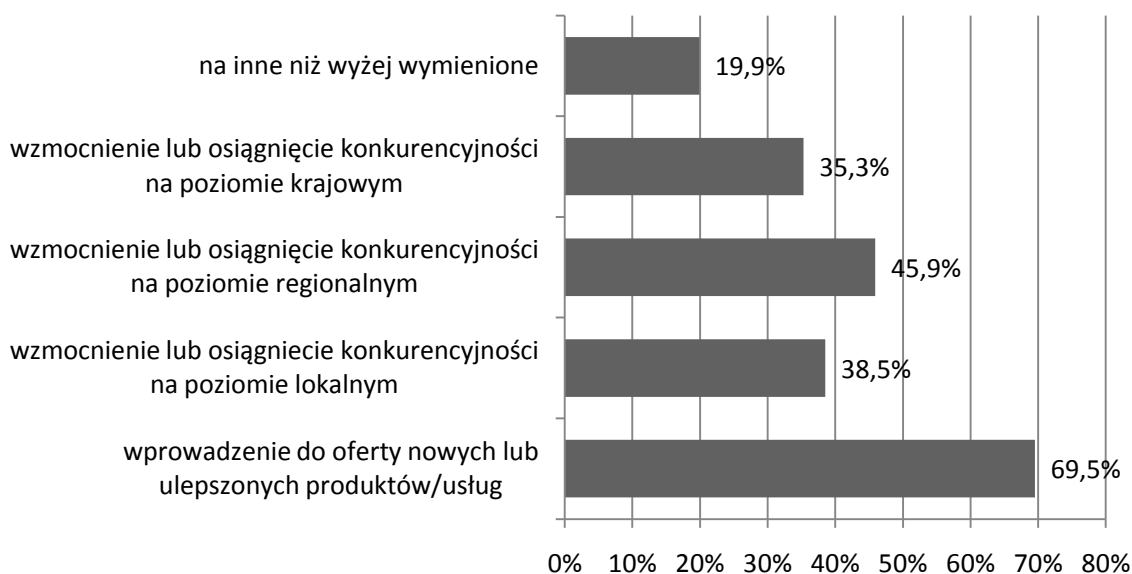
W kwestionariuszu zadano przedsiębiorcom pytanie, na jakie cele inwestycyjne chcieliby uzyskać dotacje z funduszy UE podając odpowiedzi do wyboru nawiązujące do wcześniej wymienionych korzyści. Największa liczba przedsiębiorców wskazywała na „wprowadzenie do oferty nowych lub ulepszonych produktów/usług (69,5%), co może potwierdzać wnioski o dużej ich innowacyjności (wykres 22., zob. również wykres 1. w aneksie). Zainteresowanie wzmocnieniem bądź też osiągnięciem konkurencyjności jest niekorzystne z punktu widzenia ekspansji przedsiębiorstw na rynki poza regionem lubelskim. Najwięcej przedsiębiorstw wskazywało zainteresowanie rynkiem regionalnym (45,9%), następnie lokalnym (38,5%) oraz krajowym (35,3%).

---

¹ RPOWL, s. 110.

² Lubelska Agencja Wspierania Przedsiębiorczości w Lublinie, Kryteria wyboru projektów w ramach I osi priorytetowej „Przedsiębiorczość i innowacje” oraz II osi priorytetowej „Infrastruktura ekonomiczna” Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013, s. 10.

Wykres 22. Zainteresowanie dotacjami z funduszy europejskich na realizację celów inwestycyjnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Wzmocnieniem lub osiągnięciem konkurencyjności na poziomie lokalnym jest zainteresowanych 38,5% zbadanych przedsiębiorstw. Są to częściej przedsiębiorstwa o lokalnym zasięgu działania, czyli przedsiębiorstwa które nie mają filii/oddziałów poza regionem lubelskim (41,0% vs. 22,0%; $\chi^2=8,31$, $df=1$, $p<0,005$). Ponadto analiza statystyczna wskazała, że bardziej zainteresowany tym poziomem konkurencyjności jest sektor usług (42,4% vs. 27,9%; $\chi^2=8,09$, $df=1$, $p<0,005$) w porównaniu z innymi sektorami. Prawidłowością jest, że im więcej osób zatrudnia przedsiębiorstwo, tym mniej jest zainteresowane wzmocnieniem lub osiągnięciem konkurencyjności na poziomie lokalnym ($\chi^2=19,51$, $df=3$, $p<0,001$).

Najliczniejszą grupę (45,9%) stanowią przedsiębiorstwa zainteresowane wzmocnieniem lub osiągnięciem konkurencyjności na poziomie regionalnym. Bardziej konkurencyjnością regionalną są zainteresowane firmy posiadające rozbudowane geograficzne struktury organizacyjne, czyli przedsiębiorstwa posiadające file poza regionem lubelskim (48,4% vs. 31,3%; $\chi^2=6,67$, $df=1$, $p<0,010$). W układzie sektorowym większe zainteresowanie wykazują przedsiębiorstwa z sektora budowlanego (57,8% vs. 43,8%; $\chi^2=4,33$, $df=1$, $p<0,05$). Ponadto skalą tej działalności bardziej jest zainteresowany podregion chełmsko-zamojski (55,6 vs. 43,3%; $\chi^2=4,31$, $df=1$, $p<0,05$) niż pozostałe

podregiony według klasyfikacji NUTS.

Wzmocnieniem lub osiągnięciem konkurencyjności na poziomie krajowym wskazywała najmniejsza grupa zbadanych przedsiębiorstw (35,3%). Co ciekawe większe zainteresowane wskazują przedsiębiorstwa, które nie mają filii/oddziałów poza regionem lubelskim (52,2,0% vs. 32,2%; $\chi^2=10,03$, $df=1$, $p<0,01$). Bardziej zainteresowany tym poziomem konkurencyjności jest: sektor produkcji (54,3% vs. 28,4%; $\chi^2=25,11$, $df=1$, $p<0,001$); region lubelski (40,0% vs. 27,7%; $\chi^2=6,94$, $df=1$, $p<0,01$) oraz duże przedsiębiorstwa ($\chi^2=25,00$, $df=3$, $p<0,001$). Naturalne jest, że duże przedsiębiorstwa szukają rynków zbytu poza regionem lubelskim.

Zainteresowanie dotacjami z funduszy Unii Europejskiej na zwiększenie konkurencyjności na poziomie krajowym wzrasta wraz ze wzrostem liczby zatrudnionych w przedsiębiorstwie ($\chi^2=25,00$, $df=3$, $p<0,001$) oraz najczęściej występuje wśród przedsiębiorstw z sektora produkcyjnego (54,3% vs. 28,4%; $\chi^2=25,11$, $df=1$, $p<0,001$). Firmy usługowe są zainteresowane przede wszystkim zwiększeniem konkurencyjności lokalnej.

W ramach działania 1.4. schemat B zaplanowano podejmowanie przez sektor MŚP działań dotyczących inwestycji w zakresie produkcji i wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych, w tym: m. in. a) budowę, rozbudowę i modernizację infrastruktury służącej do produkcji energii odnawialnej (energia słoneczna, wiatrowa, biomasa, geotermalna i inne) oraz umożliwiającej przyłączenie jednostek wytwarzania energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych; oraz b) inwestycje wykorzystujące nowoczesne technologie oraz know-how w zakresie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych.³

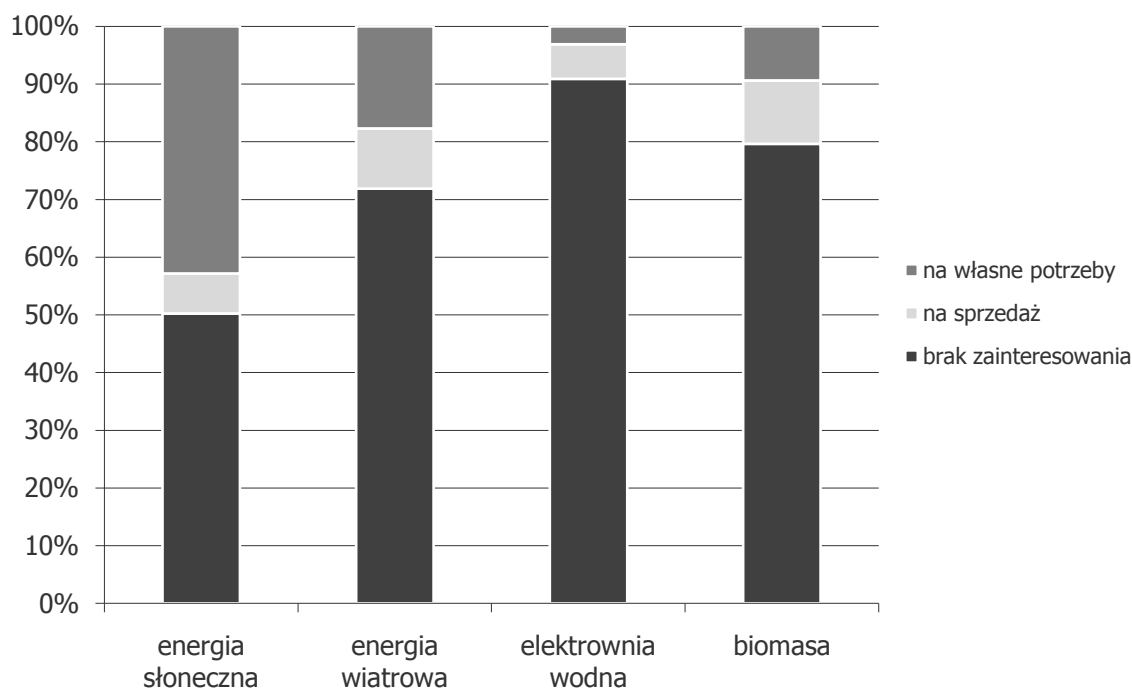
Badane przedsiębiorstwa z województwa lubelskiego deklarują stosunkowo wysokie zainteresowanie pozyskiwaniem środków unijnych i krajowych na wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych. Najwięcej, gdyż ponad połowa firm chciałaby uzyskać środki na wytwarzanie energii słonecznej (43% na własne potrzeby, 7% na sprzedaż; patrz wykres 23., zob. również tabela 4. w aneksie). Prawie 30% przedsiębiorstw jest zainteresowana inwestycjami w pozyskiwanie energii wiatrowej (18% na własne potrzeby, prawie 11% na sprzedaż). Około 20% ankietowanych podmiotów gospodarczych zgłosiło zapotrzebowanie na dotacje na pozyskiwanie biomasy. Niewielki odsetek firm, co jest zrozumiałe z uwagi na

---

³ Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013. Uszczegółowienie programu, Zarząd Województwa Lubelskiego, Lublin, 25 sierpnia 2009, s. 30-35.

różne uwarunkowania biznesowe, prawne lokalizacyjne i geograficzne, chce inwestować w elektrownie wodne (niecałe 10%, w większości produkcja energii na sprzedaż).

Wykres 23. Zainteresowanie przedsiębiorstw dotacją na wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Na podstawie analizy statystycznej zbadano jak kształtowały się preferencje firm odnośnie pozyskiwania dotacji na wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych w zależności od wybranych zmiennych grupujących (lokalizacja firmy, sektor itp.). W przypadku energii słonecznej na własne potrzeby, której wytwarzaniem chciałby się zajmować największy odsetek firm, największe zainteresowanie wykazują przedsiębiorstwa zlokalizowane poza Lublinem i podregionem lubelskim (jest to związane m. in. z lepszymi warunkami naturalnymi i lepszym nasłonecznieniem – np. na terenie Zamojszczyzny). Z kolei badając preferencje podmiotów gospodarczych chcących produkować energię z kolektorów słonecznych w celu dalszej odsprzedaży, zaobserwowano iż są to głównie firmy zarejestrowane w Lublinie (9,6% vs. 4,7% w pozostałych lokalizacjach; $\chi^2=4,15$; $df=1$; $p<0,05$), oraz co interesujące, firmy z sektora handlu i budownictwa. Ten ostatni sektor jest także w większym stopniu niż sektor produkcji, zainteresowany pozyskaniem dotacji i wytwarzaniem energii z wiatru zarówno na sprzedaż, jak też na własne potrzeby. Najczęściej

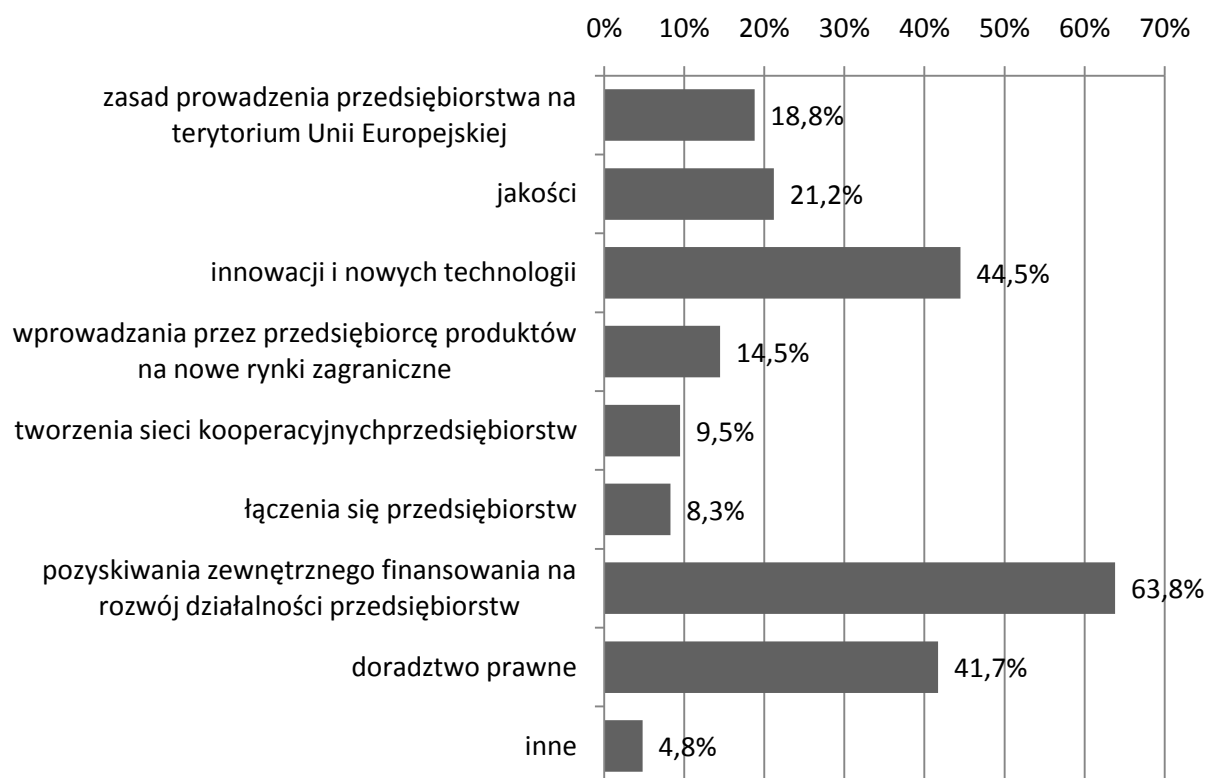
produkcją energii wiatrowej na własne potrzeby zainteresowane są firmy z powiatów niebędących w przeszłości miastami wojewódzkimi (w tym zwłaszcza powiaty z podregionu bialskiego). Dużo mniejsze zainteresowanie produkcją na własne potrzeby deklarują firmy z Lublina (8,4% vs. 18,8%; $\chi^2=8,75$, $df=1$, $p<0,001$). Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku produkcji biomasy na sprzedaż i własne potrzeby, gdzie w tym pierwszym przypadku największe zainteresowanie rozwojem tego typu działalności zaobserwowano w podregionie chełmsko-zamojskim, zaś w drugim przypadku w podregionach bialskim i puławskim. Aby zwiększyć efektywność środków przeznaczanych na wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych, alokacja największych środków powinna dotyczyć inwestycji w pozyskiwanie energii słonecznej, a następnie budowy elektrowni wiatrowych. Warto także rozważyć wyższy poziom wsparcia dla podmiotów gospodarczych zlokalizowanych głównie poza Lublinem i podregionem lubelskim (wspieranie zwłaszcza inwestycji w podregionie chełmsko-zamojskim i bialskim).

RPO I Przedsiębiorczość i innowacje

Działanie 1.7. Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw przez doradztwo

Poza diagnozą potrzeb szkoleniowych firm w województwie lubelskim, w badaniach analizowano także zapotrzebowanie przedsiębiorstw na specjalistyczne usługi doradcze (podobnie jak w przypadku szkoleń, firmy mogą uzyskać dofinansowanie zakupu usług doradczych ze środków UE alokowanych na poddziałanie 8.1.1 PO KL). Szczegółowe odpowiedzi zamieszczono na wykresie 24 (zob. również wykres 8. w aneksie).

Wykres 24. Zapotrzebowanie przedsiębiorstw na specjalistyczne formy pomocy doradczej dla przedsiębiorstw w poszczególnych zakresach

* Ankietowane przedsiębiorstwa mogły wskazać maksymalnie trzy obszary doradztwa, którymi były zainteresowane.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Zdecydowanie największym zainteresowaniem cieszyło się doradztwo w zakresie pozyskiwania zewnętrznego finansowania na rozwój działalności przedsiębiorstw (63,8% badanych firm). Oznacza to z jednej strony, iż wiedza podmiotów gospodarczych na Lubelszczyźnie w tej dziedzinie jest niewystarczająca, ale także świadczy o określonych planach rozwojowych przedsiębiorców. Dużym zapotrzebowaniem w opinii ankietowanych cieszy się ponadto doradztwo w zakresie innowacji i nowych technologii (44,5% wskazań), a także doradztwo prawne (41,7%).

Wskazywanie na doradztwo prawne przez tak dużą grupę przedsiębiorców jest uwarunkowane dwoma podstawowymi czynnikami. Po pierwsze, firmy mają bardzo duże problemy w poruszaniu się w gąszczu niespójnych przepisów prawnych. Po drugie, monopol korporacji prawniczych sprawia, iż usługi doradztwa prawnego są dla przedsiębiorstw relatywnie drogie (zwłaszcza dla małych firm), co powoduje, iż są one zainteresowane zewnętrznym wsparciem finansowym. Niestety, obecna perspektywa unijna w zasadzie nie przewiduje środków finansowych na doradztwo prawne dla przedsiębiorstw.

Za bardzo pozytywny należy uznać sięgający prawie 20% wskaźnik odpowiedzi firm, które zgłaszają zapotrzebowanie na pomoc doradczą w zakresie zasad prowadzenia przedsiębiorstwa na terytorium UE oraz wprowadzania przez przedsiębiorcę nowych produktów na rynki zagraniczne (14,5% odpowiedzi). Świadczy to o sporym potencjale umiędzynarodowienia regionalnych firm, co bezwzględnie powinno zostać zauważone przez instytucje wdrażające programy unijne na szczeblu regionalnym. Mniej korzystnie przedstawiają się wskaźniki odpowiedzi związane z popytem na doradztwo w zakresie tworzenia sieci kooperacyjnych przedsiębiorstw (np. klastrów) (9,5%) oraz łączenia się przedsiębiorstw (8,3%). Przytoczone dane wyraźnie świadczą o wysokim poziomie nieufności między firmami z regionu (uwarunkowanym historycznie) oraz o braku informacji wśród przedsiębiorców, jakie korzyści niesie ze sobą współpraca między przedsiębiorstwami.

Na decyzje firm dotyczące preferencji i zapotrzebowania na poszczególne usługi doradcze ma wpływ wiele czynników (w poniższej analizie zaprezentowano wyłącznie zależności statystyczne). Dla przykładu, bardziej zainteresowane od pozostałych pozyskaniem doradztwa w zakresie prowadzenia przedsiębiorstwa na terytorium UE są firmy budowlane (29,7% vs. 15,8%; $\chi^2=7,18$, $df=1$, $p<0,01$). Ten sam sektor jest z kolei najmniej zainteresowany doradztwem w zakresie jakości, które z kolei w największym stopniu preferują firmy małe (zatrudniające od 10 do 49 pracowników; $\chi^2=8,30$, $df=1$, $p<0,05$). Jest to związane z tym, iż rozwijając swoją działalność (nowe produkty, rynki, nowe struktury) potrzebują rozwiązań w zakresie jakości, które we wcześniejszym etapie cyklu życia przedsiębiorstwa (etap mikroprzedsiębiorstw) nie były potrzebne. Doradztwa w zakresie innowacji i nowych technologii poszukują przede wszystkim firmy z sektora produkcji (56,9% vs. 37,0%; $\chi^2=13,89$, $df=1$, $p<0,001$), firmy z podregionów chełmsko-zamojskiego (55,6% vs. 38,8%; $\chi^2=8,24$, $df=1$, $p<0,01$), a najrzadziej z podregionu lubelskiego (37,8% vs. 49,1%; $\chi^2=5,57$, $df=1$, $p<0,05$). Z kolei wejściem na rynki zagraniczne jest zainteresowany przede wszystkim sektor produkcji (31,0%; $\chi^2=39,45$, $df=1$, $p<0,001$) oraz średnie i duże przedsiębiorstwa, a najrzadziej – sektor usług (10,8% vs. 20,9%; $\chi^2=7,86$, $df=1$, $p<0,01$). Popyt na doradztwo w zakresie łączenia się przedsiębiorstw dotyczy częściej sektora usług (9,6% vs. 3,9%; $\chi^2=4,05$, $df=1$, $p<0,05$), natomiast w zakresie pozyskiwania zewnętrznych środków na rozwój – sektora handlu (68,2% vs. 57,7%; $\chi^2=3,86$, $df=1$, $p<0,05$). Sektor handlu jest ponadto najbardziej zainteresowany doradztwem prawnym (47,3% vs. 36,9%; $\chi^2=3,70$, $df=1$, $p<0,05$) w porównaniu z innymi sektorami działalności.

Podsumowując analizę zapotrzebowania przedsiębiorstw z regionu lubelskiego na specjalistyczne formy pomocy doradczej, można sformułować następujące rekomendacje dla instytucji wdrażających programy finansowane ze środków UE dla firm:

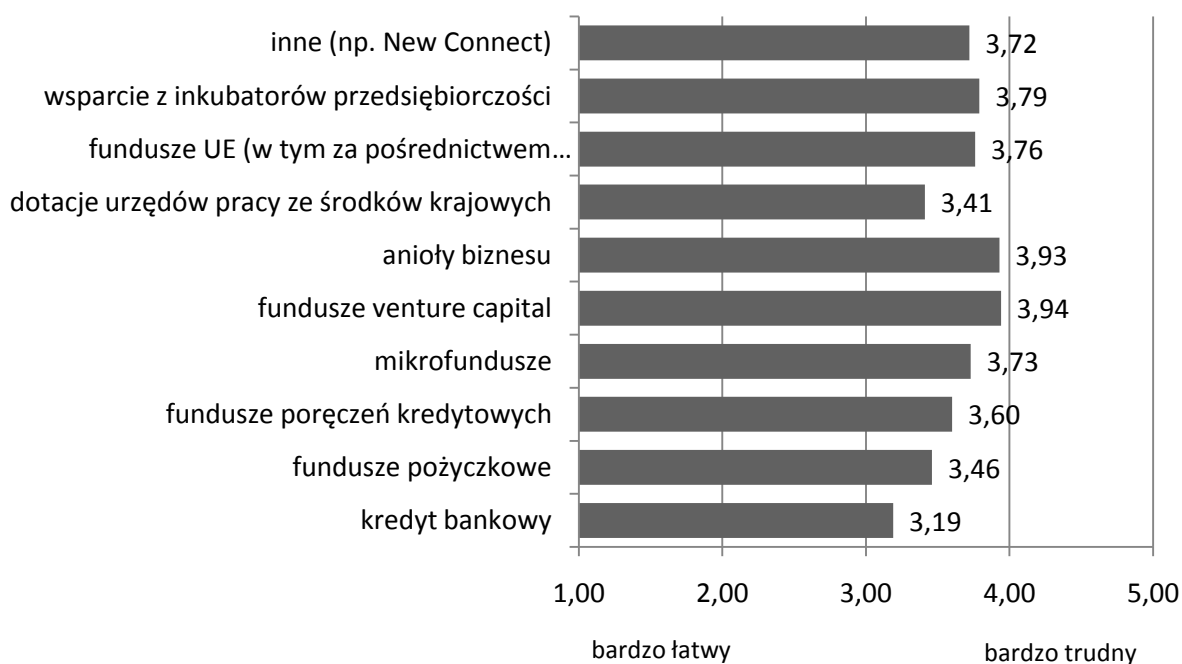
- zwiększenie wsparcia projektów doradczych dla przedsiębiorstw w zakresie pozyskiwania środków finansowych na rozwój, a także na wdrażanie innowacji i nowych technologii,
- przygotowanie w przyszłości systemu wsparcia dla firm w zakresie doradztwa prawnego,
- zwiększenie pomocy doradczej dla firm, które chcą wchodzić na rynki zagraniczne,
- zaprojektowanie i przeprowadzenie akcji promocyjnej w regionie dotyczącej korzyści ze współpracy klastrowej i innych form współdziałania przedsiębiorstw,
- uruchomienie programów doradczych dla sektora budowlanego pragnącego eksportować swoje usługi na rynki krajów UE,
- dofinansowanie zindywidualizowanego doradztwa z zakresu jakości - dla małych firm,
- wzmocnienie sektora produkcji działaniami doradczymi w zakresie wdrażania innowacji i nowych technologii.

RPO II Infrastruktura ekonomiczna

Działanie 2.1. Instrumenty pożyczkowe i doradcze dla przedsiębiorstw

W ramach II osi priorytetowej Infrastruktura ekonomiczna przewidziano działania mające na celu ułatwienie dostępu przedsiębiorstwom do zewnętrznych źródeł finansowania. W kwestionariuszu zapytano przedsiębiorców o ocenę dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania skali od bardzo łatwy, łatwy, średnio trudny, trudny, bardzo trudny. Wyniki badania przedstawia wykres 25. (zob. również tabela 3. w aneksie).

Wykres 25. Ocena dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Przeważająca liczba przedsiębiorstw odpowiadała na zadane pytanie „nie mam zdania”, co może sugerować, że nie korzystało z wymienionych źródeł finansowania (szczegółowe dane zawarte są w tabeli 7.).

Tabela 7. Udział przedsiębiorstw nie mających zdania o pytanych zewnętrznych źródłach finansowania działalności

źródło finansowania	nie mam zdania
kredyt bankowy	5,9
fundusze pożyczkowe	53,0
fundusze poręczeń kredytowych	56,0
mikrofundusze	66,7
fundusze venture capital	79,9
anioły biznesu	80,3
dotacje urzędów pracy ze środków krajowych	27,5
fundusze UE (w tym za pośrednictwem urzędów pracy)	21,1
wsparcie z inkubatorów przedsiębiorczości	75,1
inne (np. New Connect)	87,0

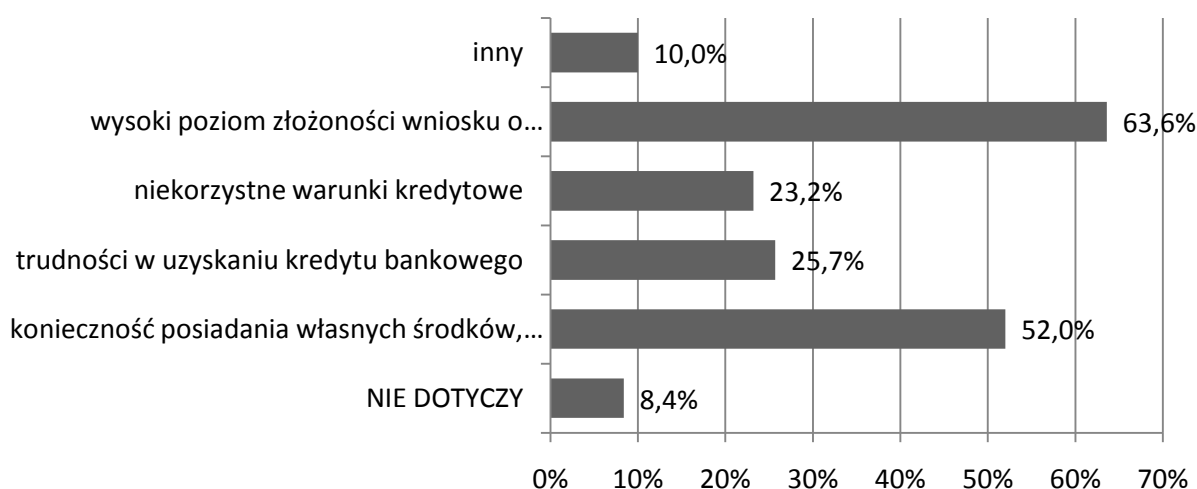
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Najłatwiejsza w dostępie, według oceny przedsiębiorców, jest tradycyjna forma finansowania inwestycji – kredyt bankowy. Prawie jedna trzecia oceniła dostęp do kredytu jako średnio trudny (144 przedsiębiorstwa) oraz 23% jako łatwy (100 przedsiębiorstw). Przy czym dostęp do kredytów bankowych gorzej oceniają przedsiębiorstwa z Lublina, a lepiej z powiatów nie będących wcześniej miastami wojewódzkimi. Wyżej oceniają przedsiębiorstwa z regionu bialskiego. W drugiej kolejności oceniany był dostęp do funduszy Unii Europejskiej (w tym za pośrednictwem urzędów pracy). Przedsiębiorstwa oceniały go jako trudny (25%), średnio trudny (23,2%) oraz bardzo trudny (22,2%). Odpowiedzi na kolejne pytania potwierdzają tę ocenę, która ze względu na powszechny pogląd w kraju nie powinna być zaskoczeniem. Ze względu na niewielką liczbę odpowiedzi dotyczących oceny pozostałych źródeł zewnętrznego finansowania ich analiza została pominięta.

Ocena dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania wskazuje na wciąż bardzo słabo rozwinięty rynek instrumentów finansowania działalności przedsiębiorstw. Zasadniczym źródłem finansowania działalności przedsiębiorstw jest nadal kredyt bankowy.

Dostęp do funduszy Unii Europejskiej oceniany jest przez przedsiębiorców w województwie lubelskim jako trudny (wykres 26., zob. również wykres 2. w aneksie). Ponad 63% zbadanych przedsiębiorstw (280 przedsiębiorstw) za najtrudniejsze wskazało duży stopień złożoności wniosku o refundację, w następnej kolejności wskazywano konieczność posiadania własnych środków, dopiero później refundowanych (52%).

Wykres 26. Ocena trudności spełnienia wymogów związanych z refundacją inwestycji z funduszy Unii Europejskiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Analiza statystyczna wykazała, że konieczność posiadania własnych środków (później refundowanych) jest przede wszystkim przeszkodą dla mikroprzedsiębiorstw (56,4%) oraz małych przedsiębiorstw (48,3%). Wraz ze wzrostem wielkości zatrudnienia, a więc i wielkości przedsiębiorstwa, udział przedsiębiorstw zgłaszających trudność maleje.

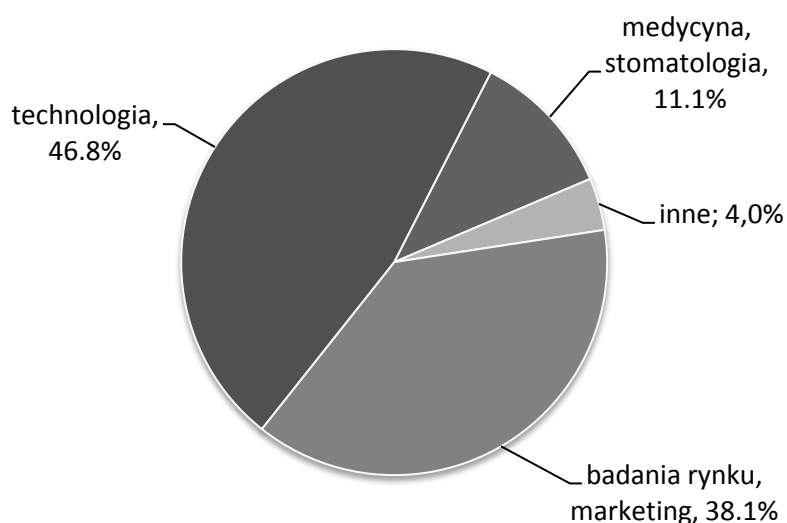
W zawiązku z powyższym wydaje się, że należy przemyśleć zmianę polityki informowania o funduszach Unii Europejskiej dla przedsiębiorstw. Ze względu na procedury, nie zapominając o popycie i podaży tych środków, można odnieść wrażenie, że nie są to środki przeznaczone dla przedsiębiorców „mających dobry pomysł”, czy też reklamowane brody. Ważniejszym kryterium alokacji funduszy stają się procedury biurokratyczne (administracyjne), a nie meritum. A w konsekwencji być może urzędnik niż przedsiębiorca.

RPO II Infrastruktura ekonomiczna
Działanie 2.2. Regionalna infrastruktura B+R

W ramach działania 2.2. Regionalna infrastruktura B+R realizowane są projekty dotyczące wykorzystania specjalistycznych laboratoriów badawczych do badań prowadzonych na rzecz przedsiębiorstw zainteresowanych pozyskaniem nowych rozwiązań technologicznych oraz doświadczenia usług specjalistycznych o udokumentowanym popycie rynkowym.

Respondenci zapytani o gotowość korzystania z wyników badań prowadzonych przez instytucje naukowo-badawcze wskazali 126 interesujących ich obszarów badawczych (poddziałanie 8.2.1.; wykres 27.).

Wykres 27. Główne kierunki badań naukowych interesujące przedsiębiorców

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Po pogrupowaniu odpowiedzi (pytanie miało charakter otwarty), okazało się, że przedsiębiorcy są najbardziej zainteresowani wynikami badań związanych z szeroko rozumianymi nowymi technologiami (46,8%) oraz badaniami rynku i marketingiem (38,1%). Lubelszczyzna dysponuje przecież odpowiednim potencjałem naukowo-badawczym, który choćby częściowo spełniłby oczekiwania przedsiębiorców. Zatem stworzenie zespołu mającego za zadanie kojarzenie i ciągłe wspieranie współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a instytucjami naukowo-badawczymi wydaje się być zasadne.

RPO II Infrastruktura ekonomiczna

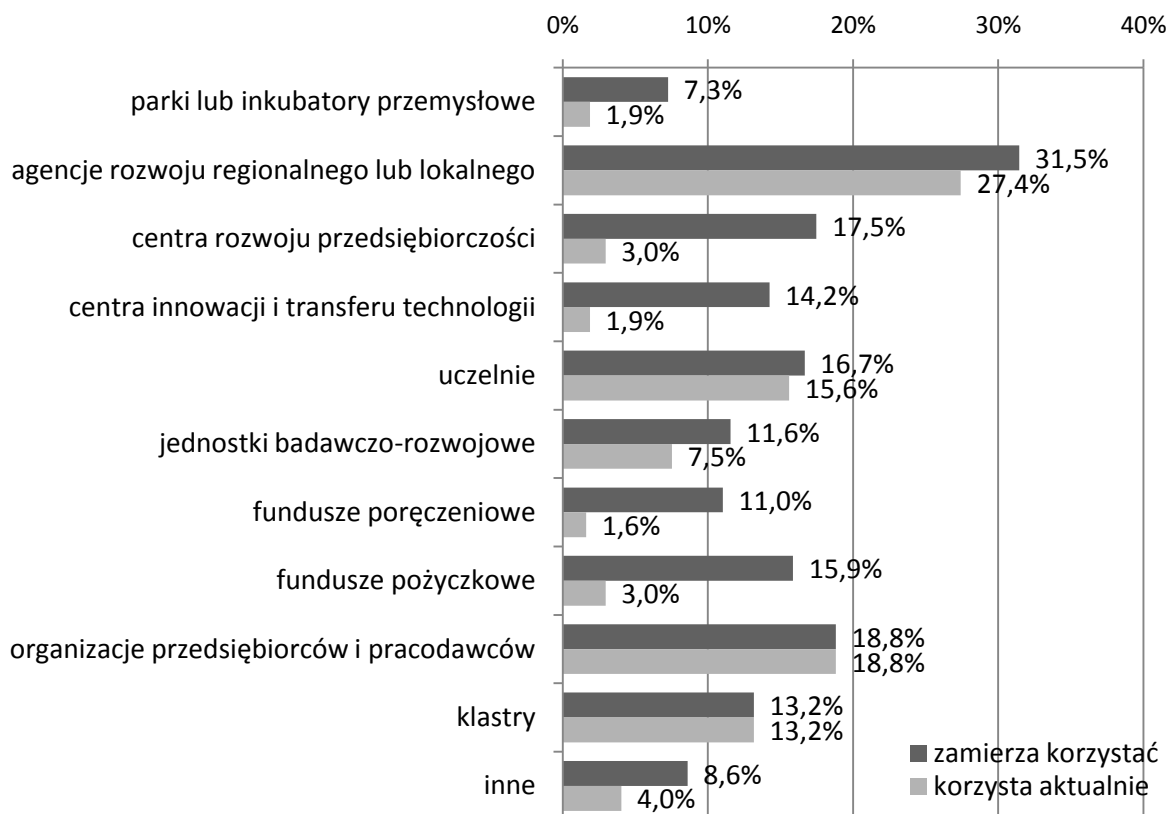
Działanie 2.3. Wsparcie instytucji otoczenia biznesu i transferu wiedzy

Wsparcie instytucji otoczenia biznesu i transferu wiedzy jest realizowane w województwie lubelskim przede wszystkim za pośrednictwem Lubelskiej Agencji Wspierania Przedsiębiorczości, ale także innych instytucji otoczenia biznesu i transferu wiedzy. W badaniu zapytano przedsiębiorców, z których instytucji korzystają lub zamierzają korzystać w najbliższej przyszłości.

Zdecydowanie najwięcej zbadanych firm korzysta ze wsparcia agencji rozwoju regionalnego i lokalnego (27,4%) oraz organizacji branżowych przedsiębiorców i pracodawców (18,8%) (patrz wykres 28., zob. również tabela 7. w aneksie). Ważną rolę we wsparciu merytorycznym przedsiębiorców odgrywają ponadto uczelnie wyższe (15,6% wskazań). Za dalece niewystarczające należy uznać pomoc dla firm realizowaną przez parki i inkubatory przemysłowe, centra innowacji i transferu technologii oraz fundusze poręczeniowe (mniej niż 2% odpowiedzi). Ankietowani przez autorów raportu przedsiębiorcy są zdeterminowani, aby korzystać w przyszłości z coraz większego i bardziej zróżnicowanego systemu i spektrum wsparcia oferowanego przez instytucje otoczenia biznesu. Największą różnicę pomiędzy faktycznym (obecnym) a pożądanym wsparciem w przyszłości zaobserwowano w przypadku następujących IOB: centra innowacji i transferu technologii (1,9% obecnie i 14,2% planowane w przyszłości), fundusze poręczeniowe (1,6% i 11,0%) oraz fundusze pożyczkowe (3% i 15,9%). Warto podkreślić, iż wymienione instytucje otoczenia biznesu powinny uzyskać wyższy poziom wsparcia finansowego i merytorycznego, niż miało to miejsce w przeszłości. Analizując faktyczne i pożądane wsparcie ze strony IOB, należy także zwrócić uwagę na stosunkowo niski poziom współpracy przedsiębiorstw

w ramach klastrów (oraz co jest niepokojące, brak artykułowania przez firmy takiej potrzeby w przyszłości).

Wykres 28. Instytucje otoczenia biznesu, z których badani przedsiębiorcy korzystali lub zamierzają korzystać w najbliższej przyszłości

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Analizując zapotrzebowanie na usługi poszczególnych instytucji otoczenia biznesu warto skonfrontować je z poszczególnymi charakterystykami badanych przedsiębiorstw. W przypadku agencji rozwoju regionalnego i lokalnego, najrzadziej z ich usług korzystają przedsiębiorcy z Lublina i podregionu lubelskiego, (którzy mają w porównaniu do innych miast i powiatów Lubelszczyzny najlepszy dostęp do wielu innych, konkurencyjnych IOB zlokalizowanych w Lublinie). Najczęściej wsparcie, jakiego udzielają agencje rozwoju regionalnego i lokalnego, otrzymują firmy z podregionu chełmsko-zamojskiego (32,2% vs. 20,7%; $\chi^2=5,39$, $df=1$, $p<0,05$). Znamienne jest to, iż ze wsparcia uczelni, najczęściej korzystają firmy połączone współpracą w klastrach (20,8% vs. 10,9%; $\chi^2=6,57$, $df=1$, $p<0,01$). Są one wtedy lepszym i bardziej wiarygodnym partnerem dla uniwersytetów. Ponadto, w większym stopniu z usług uczelni korzystają, co zrozumiałe, przedsiębiorstwa z Lublina i podregionu lubelskiego (15,9% vs. 8,7%; $\chi^2=4,88$, $df=1$, $p<0,05$). Także w

przyszłości więcej firm z Lublina (w porównaniu z firmami spoza Lublina) chce uzyskiwać wsparcie ze strony uczelni (18,7% vs. 11,2%; $\chi^2=4,83$, $df=1$, $p<0,05$). Jeśli chodzi o jednostki badawczo-rozwojowe, to statystyki wyraźnie wskazują, iż głównym obecnie ich klientem (a także w najbliższej przyszłości) będzie sektor produkcyjny oraz duże przedsiębiorstwa. Udział firm mikro korzystających ze wsparcia jednostek B+R był w badanej próbie przedsiębiorstw zatrudniających do 9 osób znikomy (3,3%), natomiast w grupie firm dużych analogiczny wskaźnik wyniósł 28,6%. Stosunkowo regularnie ze wsparcia sfery B+R korzystały także firmy uczestniczące w klastrach. W przypadku funduszy poręczeniowych i pożyczkowych, zaobserwowano, iż w przyszłości największe zainteresowanie wsparciem ze strony tych instytucji będzie dotyczyło sektora usług. W ujęciu regionalnym, największe zapotrzebowanie na wsparcie pożyczkowe zgłosiły przedsiębiorstwa z podregionu bialskiego. Na Lubelszczyźnie charakterystyczne jest niskie zainteresowanie mikroprzedsiębiorców korzystaniem ze wsparcia organizacji branżowych przedsiębiorców i pracodawców (jedynie 10% z ankietowanych mikroprzedsiębiorstw otrzymywała pomoc od wspomnianych instytucji). W grupie firm średnich i dużych wskaźniki te oscylowały w granicach 30%. W najbliższej przyszłości ze wsparcia instytucji branżowych zamierza korzystać w największym stopniu sektor usług i handlu, a także firmy uczestniczące w klastrach.

W naszym przekonaniu konieczne są następujące działania dynamizujące zakres korzystania przez przedsiębiorstwa z IOB w województwie lubelskim. Po pierwsze, należy zwiększyć zakres wsparcia dla instytucji finansowych i pożyczkowych otoczenia biznesu. Po drugie niezbędne jest wzmocnienie finansowe i organizacyjne uczelni wyższych, które są jednymi z kluczowych instytucji wsparcia przedsiębiorstw. Trzecim postulowanym działaniem jest tworzenie i dokapitalizowanie agencji rozwoju w najuboższych podregionach województwa lubelskiego. Szczególnie ważne wydaje się także wspieranie struktur klastrowych przedsiębiorstw, **które są najbardziej aktywne** we współpracy z instytucjami otoczenia biznesu w województwie lubelskim (w tym w perspektywicznej współpracy z jednostkami B+R i uczelniami wyższymi).

RPO II Infrastruktura ekonomiczna Działanie 2.4. Marketing gospodarczy
---

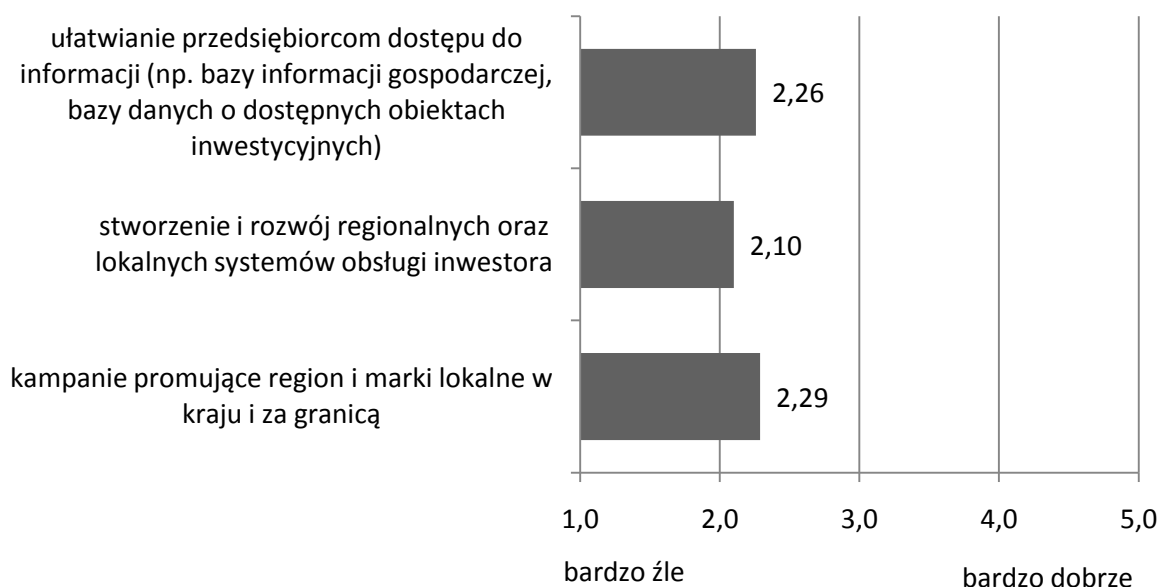
W ramach rozwoju infrastruktury ekonomicznej został postawiony następujący cel:
Stworzenie przyjaznego otoczenia dla prowadzenia działalności gospodarczej na

Lubelszczyźnie. Cel ten zostanie osiągnięty m.in. poprzez promocję gospodarczą przedsiębiorstw województwa lubelskiego, w tym ułatwianie nawiązywania kontaktów i współpracy z innymi podmiotami. Oceniając dotychczasowe działania w tym zakresie zapytano przedsiębiorców, jak oceniają działania podejmowane na szczeblu województwa lubelskiego zwiększające konkurencyjność ich przedsiębiorstwa na rynkach zagranicznych. Większość przedsiębiorstw nie miała zdania na wymienione w pytaniu działania (wykres 29., zob. również tabela 6. w aneksie). Oceny pozostałych przedsiębiorców to przede wszystkim oceny negatywne (bardzo źle, źle) odnoszące się do:

- kampanii promujących region i marki lokalne w kraju i za granicą – łącznie 42%;
- stworzenia i rozwoju regionalnych oraz lokalnych systemów obsługi inwestora – łącznie 45,5% i jest to najniższa średnia ocena;
- ułatwienia przedsiębiorstwom dostępu do informacji (np. bazy informacji gospodarczej, bazy danych o dostępnych obiektach informacyjnych) – łącznie 41,9%.

Zdarzały się również oceny pozytywne, przy czym ocena „bardzo dobra” przyznana została przez przedsiębiorców stanowiących grupę o udziale poniżej 1%.

Wykres 29. Ocena działań, podejmowanych na szczeblu województwa lubelskiego, zwiększających konkurencyjność przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

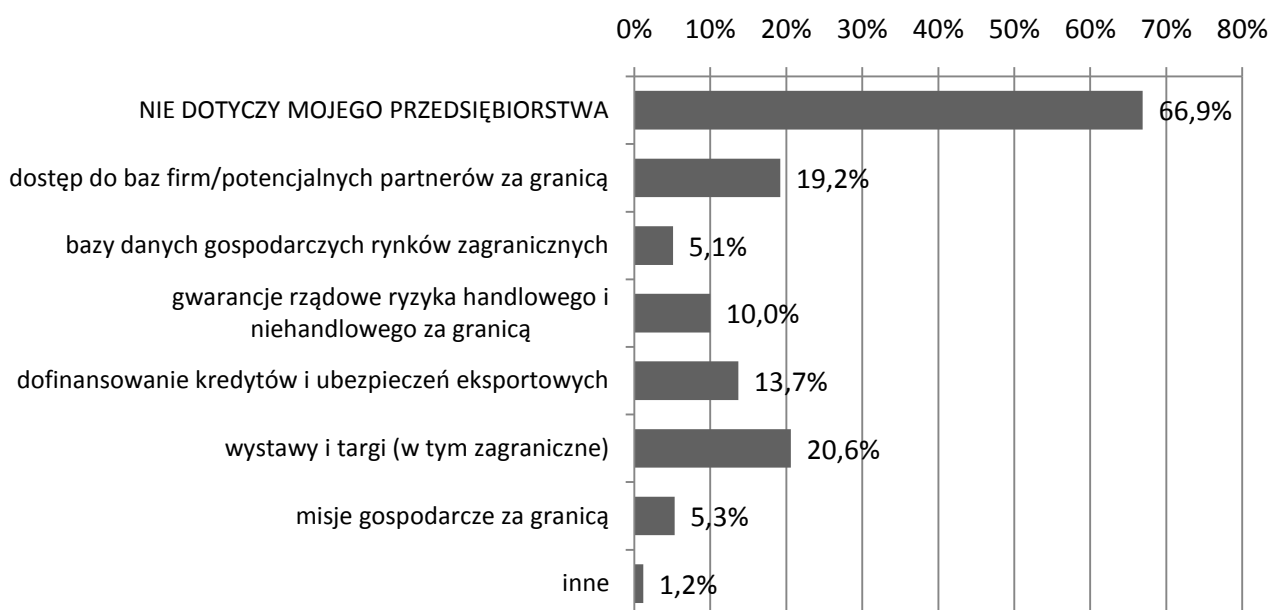
W związku z powyższym, wydaje się, że należy zdecydowanie wzmocnić podejmowane już działania mające na celu promocję gospodarczą przedsiębiorstw

województwa lubelskiego, w tym ułatwianie nawiązywania kontaktów i współpracy z innymi podmiotami oraz zintensyfikować kampanię informacyjną dotyczącą tego typu działań.

W kolejnym pytaniu, dotyczącym marketingu gospodarczego i wsparcia działalności eksportowej przedsiębiorstw, zapytano o instrumenty zewnętrznego wsparcia eksportu, które przedsiębiorcy uważają za najbardziej wskazane. Przedsiębiorcy mogli wskazać maksymalnie trzy instrumenty. Najczęściej odpowiadano „nie dotyczy mojego przedsiębiorstwa”, co sugeruje że prawdopodobnie przedsiębiorstwo nie eksportuje (wykres 30., zob. również wykres 9. w aneksie). Wśród pozostałych wskazań znajdowały się: wystawy i targi, w tym zagraniczne (20,6%); dostęp do baz firm/potencjalnych partnerów za granicą (19,2%) oraz dofinansowanie kredytów i ubezpieczeń eksportowych (13,7%).

Wykres 30. Zapotrzebowanie na zewnętrzne wsparcie działalności eksportowej badanych przedsiębiorstw

* Ankietowani przedsiębiorcy mogli wskazać maksymalnie trzy odpowiedzi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Interesujące jest, że najmniej użytecznymi instrumentami okazały się rządowe gwarancje ryzyka handlowego (9,8%), zagraniczne misje gospodarcze (5,3%), oraz na ostatnim miejscu zdefiniowanych instrumentów bazy danych zawierające informacje o rynkach zagranicznych (5%). Stąd, w planowaniu działań dotyczących organizacji kampanii promocyjnych należałoby uwzględnić przede wszystkim wystawy i targi, w tym zagraniczne, oraz

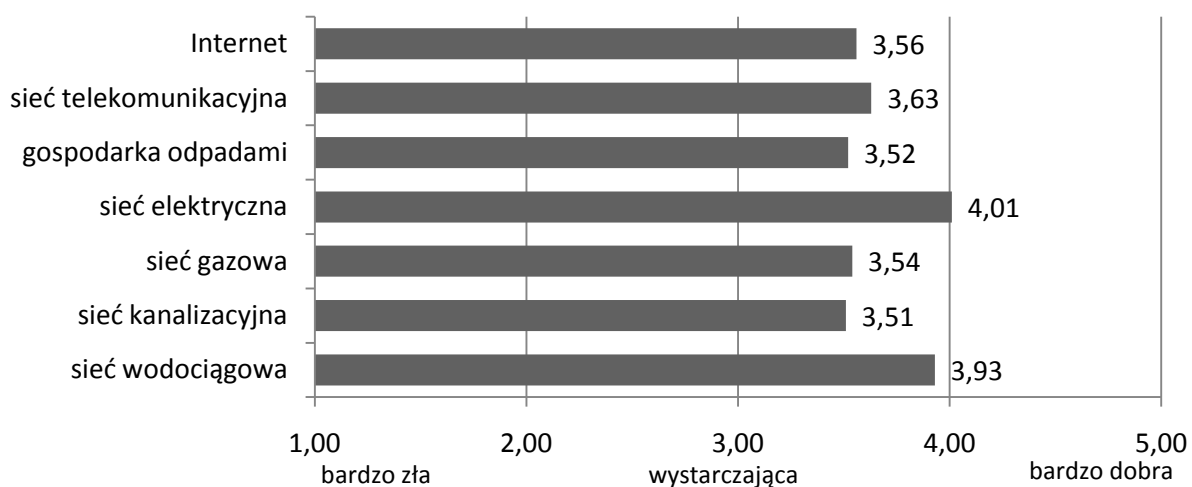
uwzględnić zapotrzebowanie przedsiębiorców na stworzenie i udostępnienie baz firm/potencjalnych partnerów za granicą.

RPO III Atrakcyjność obszarów miejskich i tereny inwestycyjne
Działanie 3.1. Tworzenie terenów inwestycyjnych

Zwiększenie atrakcyjności obszarów miejskich i terenów inwestycyjnych, zgodnie z założonym celem „Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez wsparcie dla obszarów rewitalizowanych i terenów inwestycyjnych” zostanie osiągnięte poprzez wsparcie w ramach priorytetu III. W jaki sposób przedsiębiorcy oceniają atrakcyjność inwestycyjną regionu sprawdzano m.in. zadając im pytanie o dostępność do mediów.

Respondenci ocenili dostęp do infrastruktury jako wystarczający (wykres 31, zob. również tabela 1. w aneksie). Najlepiej oceniono dostęp do energii elektrycznej i wodociągu. Natomiast najgorzej – do kanalizacji i możliwości zagospodarowania odpadów.

Wykres 31. Ocena dostępności do mediów

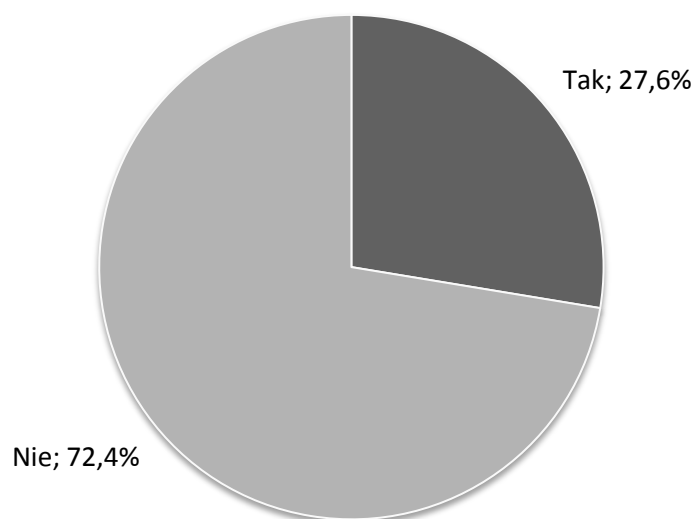

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Przedsiębiorstwa z podregionu białskiego gorzej ocenia dostępność do sieci gazowej, a w podregionie lubelskim najgorzej oceniono dostęp do sieci elektrycznej. Energia elektryczna jest mniejszym problemem dla podmiotów handlowych, natomiast większym dla przedsiębiorstw sektora budowlanego. Dostęp do sieci kanalizacyjnej gorzej oceniają powiaty spoza dawnych miast wojewódzkich, lepiej oceniają natomiast przedsiębiorstwa z dawnych miast wojewódzkich z wyjątkiem Lublina.

Istotnym elementem procesu inwestycyjnego jest uzyskanie przez przedsiębiorstwa decyzji w sprawie warunków zagospodarowania i zabudowy terenu. Dla zdecydowanej większości zbadanych firm (prawie 3/4) uzyskanie tej decyzji nie było barierą dla ich działalności (patrz wykres 32.). Niemniej jednak wciąż część przedsiębiorstw boryka się z brakiem planów zagospodarowania przestrzennego w swoich gminach. Dotyczy to zwłaszcza podmiotów z sektora handlu, które w większym stopniu niż pozostałe firmy zgłaszały problemy i bariery z uzyskaniem warunków zagospodarowania i zabudowy terenu (35,5% vs. 25,0%; $\chi^2=4,50$, $df=1$, $p<0,05$).

Wykres 32. Czy uzyskanie warunków zagospodarowania i zabudowy jest barierą działalności dla przedsiębiorstw w województwie lubelskim?

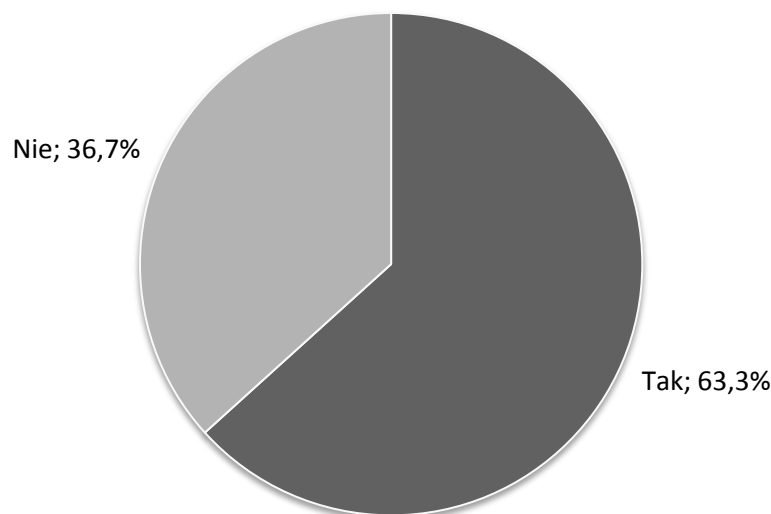
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

W związku z powyższym, koniecznym staje się przyspieszenie opracowywania planów zagospodarowania przestrzennego przez poszczególne gminy oraz usprawnienie i przyspieszenie procesu wydawania warunków zagospodarowania terenu i zabudowy przez samorządy.

Badane firmy z województwa lubelskiego w większości (63%) planują inwestycje budowlane w najbliższych pięciu latach. Świadczy to o ich dużym potencjale rozwojowym oraz optymistycznej ocenie sytuacji rynkowej w przyszłości. Zamiar podjęcia inwestycji częściej deklarowały po pierwsze przedsiębiorstwa z sektora produkcji niż z pozostałych

sektorów (73,7% vs. 59,6%; $\chi^2=7,23$, $df=1$, $p<0,01$), oraz pod drugie przedsiębiorstwa zatrudniające 10 i więcej pracowników (77,0% vs. 54,8%; $\chi^2=22,75$, $df=3$, $p<0,001$).

Wykres 33. Przedsiębiorstwa w województwie planujące inwestycje budowlane w najbliższych pięciu latach

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Jednym z działań w osi priorytetowej III jest poddziałanie 3.1 Tworzenie terenów inwestycyjnych. Jego celem jest wsparcie projektów dotyczących kompleksowego uzbrojenia terenów inwestycyjnych „greenfield” i „brownfield”.⁴ W RPO złożono określone preferencje odnośnie wsparcia terenów inwestycyjnych objętych podstrefą Specjalnej Strefy Ekonomicznej, natomiast w mniejszym zakresie preferencje te dotyczą innych terenów potencjalnego zainwestowania.

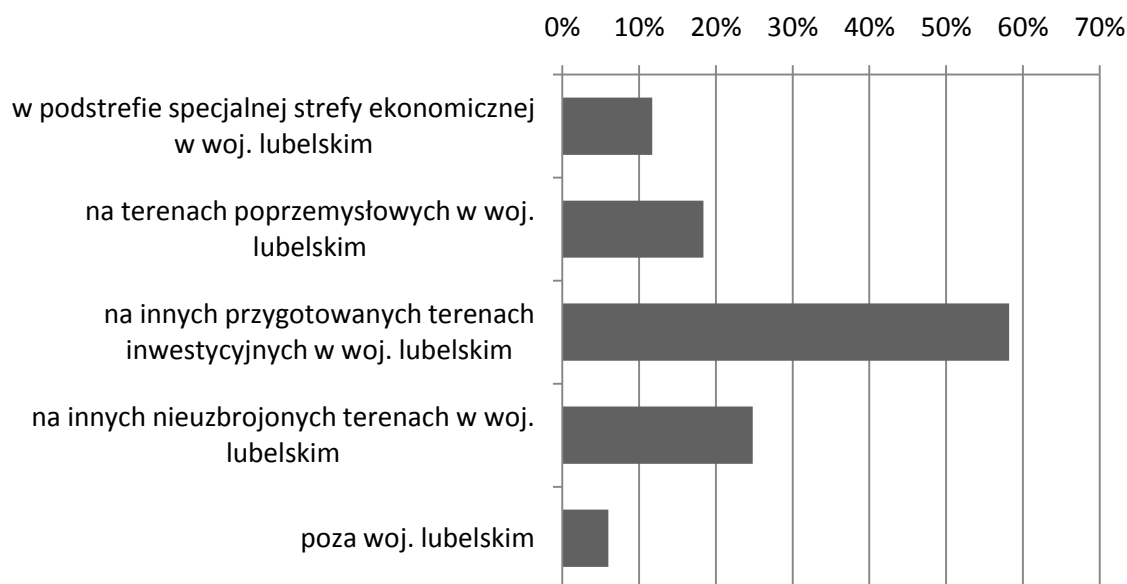
Bardzo interesujące wyniki uzyskano zadając pytanie przedsiębiorcom z województwa o miejsce przyszłej inwestycji (głównie w kontekście rodzaju preferowanych terenów inwestycyjnych; patrz wykres 34., zob. również wykres 3. w aneksie). Aż 58% ankietowanych przedsiębiorstw, jako miejsca lokalizacji swojej przyszłej inwestycji nie wskazało jednej z 8 podstref SSE funkcjonujących w województwie lubelskim, lecz na inne **uzbrojone** tereny inwestycyjne (zobacz wykres 34.). Prawie 25% firm zadeklarowało inwestycje na terenach nieuzbrojonych, co należy rozumieć głównie jako te inwestycje, które przedsiębiorcy chcą zlokalizować na terenie już posiadanych przez siebie nieruchomości. Na

---

⁴ Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego..., s. 65-69.

terenach przemysłowych (brownfield) inwestować chce 18% badanych firm, natomiast w podstrefach SSE jedynie niecałe 12%.

Wykres 34. Preferencje firm z regionu lubelskiego odnośnie lokalizacji przyszłych swoich inwestycji

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Zaprezentowane dane wskazują, iż dotychczasowe działania samorządów i instytucji wdrażających nie w pełni wychodziły na potrzeby firm z regionu. Wydaje się, iż należy zwiększyć działania promujące i przygotowujące uzbrojone, niewielkie powierzchniowo tereny inwestycyjne typu „greenfield” (nie objęte SSE) w różnych lokalizacjach w województwie, tak, aby przybliżyć je potencjalnym i lokalnym (ale jednocześnie często perspektywicznym) inwestorom. Duży potencjał tkwi także w przemysłowych obszarach „brownfield”, które wciąż pozostają w wielu przypadkach w województwie niewykorzystane gospodarczo (z różnych przyczyn, wśród których wymienić trzeba przede wszystkim problemy własnościowe, infrastrukturalne oraz braku właściwego zarządcy). Obszary te powinny uzyskać dodatkową pomoc finansową, techniczną i prawną – na co powinno zwrócić się szczególną uwagę, programując pomoc i środki finansowe na wsparcie terenów inwestycyjnych. Należy także podkreślić, co jest bardzo pozytywnym zjawiskiem, iż jedynie 6% badanych firm planuje zlokalizować przyszłą inwestycję poza regionem. Oznacza to, iż przy odpowiednim wsparciu przedsiębiorstw z województwa w zakresie przygotowania

odpowiednich dla nich terenów inwestycyjnych, może nastąpić dynamiczny rozwój stref przemysłowo-usługowych, które będą kreować dodatkowe miejsca pracy na Lubelszczyźnie.

W ujęciu szczegółowym, inwestycjami na terenach objętych podstrefą SSE bardziej zainteresowany jest sektor produkcyjny niż pozostałe sektory (12,1% vs. 5,8%; $\chi^2=4,87$, $df=1$, $p<0,05$). Analogicznie sytuacja przedstawia się, jeśli chodzi o deklaracje inwestycyjne firm na terenach poprzemysłowych („brownfield”), gdzie także większe zainteresowanie zgłaszają przedsiębiorstwa produkcyjne. Dodatkowo firmy średnie zatrudniające od 50 do 249 osób także bardziej preferują omawianą lokalizację poprzemysłową niż firmy małe (30,2% vs. 14,0% (10-49 osób); vs. 7,7% (do 9 osób); $\chi^2=19,24$, $df=3$, $p<0,001$). Ponadto w regionie firmami najbardziej zainteresowanymi inwestycjami na uprzednio przygotowanych i uzbrojonych terenach inwestycyjnych są przedsiębiorstwa z podregionu bialskiego (ponad 51% wskazań w tej grupie firm). Z kolei realizacją inwestycji na posiadanych już przez siebie nieruchomościach zainteresowane w największym stopniu są podmioty gospodarcze posiadające filie poza województwem oraz firmy z sektora budowlanego.

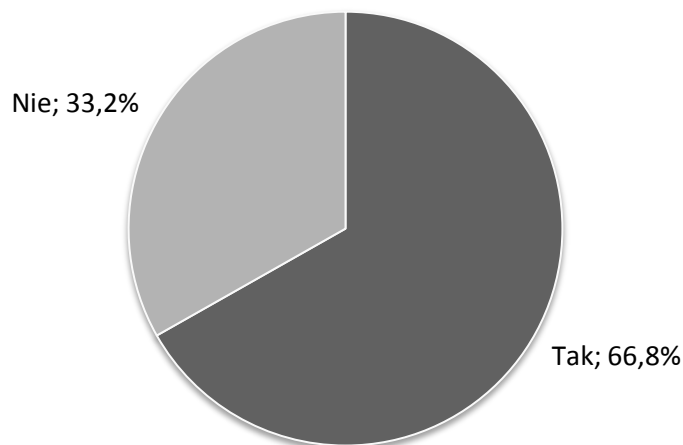
RPO IV Społeczeństwo informacyjne Działanie 4.1. Społeczeństwo informacyjne
--

Na atrakcyjność inwestycyjną danego obszaru wpływa m.in. zakres świadczonych usług „społeczeństw informacyjnego”. W Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Lubelskiego podejmowane są działania mające na celu „Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój lokalnej i regionalnej infrastruktury oraz usług społeczeństwa informacyjnego”. Cel ten zostanie osiągnięty m.in. poprzez zwiększenie dostępu do szerokopasmowego Internetu oraz przygotowania instytucji publicznych do elektronicznego obiegu dokumentów, elektronicznej archiwizacji dokumentów, rozwoju systemów baz danych oraz rozwoju elektronicznych usług dla ludności z wykorzystaniem podpisu elektronicznego.

Ważną i coraz bardziej znaczącą rolę odgrywa w prowadzeniu działalności gospodarczej sieć Internet. Rozwój społeczeństwa informacyjnego jest ponadto przedmiotem wsparcia ze strony Unii Europejskiej w związku z realizacją celu „Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój lokalnej i regionalnej infrastruktury oraz usług społeczeństwa informacyjnego”. Ponad dwie trzecie spośród 440 respondentów (tj. 66,8%) zapytanych o chęć wzięcia udziału w szkoleniu z efektywnego wykorzystania Internetu w prowadzeniu działalności gospodarczej odpowiedziało twierdząco (patrz wykres 35.).

Warto zatem rozważyć zorganizowanie cyklu szkoleń z efektywnego wykorzystywania Internetu w prowadzeniu działalności gospodarczej.

Wykres 35. Zainteresowanie szkoleniem w zakresie efektywnego wykorzystania Internetu w prowadzeniu działalności gospodarczej

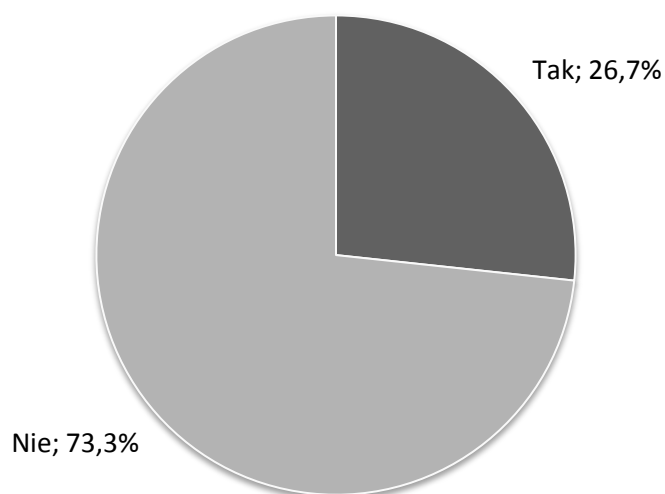

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

W jaki sposób przedsiębiorstwa przygotowane są do rozwoju elektronicznych usług sprawdzano w ankiecie poprzez pytanie o posiadanie podpisu elektronicznego. Następnie pytano, w jakim zakresie podpis elektroniczny jest używany.

Na pytanie o posiadanie podpisu elektronicznego pozytywnie odpowiedziała jedna czwarta respondentów, tj. około 120 przedsiębiorców (wykres 36.).

Wykres 36. Udział przedsiębiorstw posiadających podpis elektroniczny

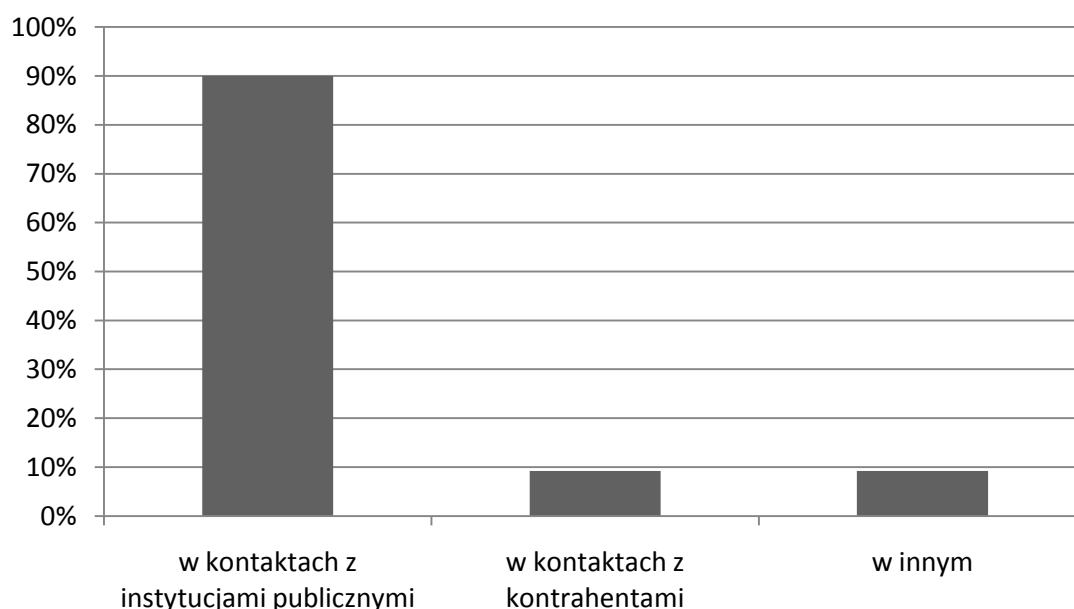

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Częściej pozytywnie na to pytanie odpowiadały przedsiębiorstwa z oddziałami poza województwem lubelskim (42,4% vs. 23,7%; $\chi^2=10,05$, $df=1$, $p<0,005$). Wraz ze wzrostem wielkości przedsiębiorstw także wzrastała liniowo częstotliwość posiadania podpisu elektronicznego ($\chi^2=89,95$, $df=1$, $p<0,001$). W grupie przedsiębiorstw do 9 pracowników wynosił on 10,9%, w przedsiębiorstwach zatrudniających od 10 do 49 pracowników 47,5%, od 50 do 250 wzrósł do 58,1%, a w przedsiębiorstwach powyżej 250 wynosi 71,4%.

W grupie 120 przedsiębiorców posiadających podpis elektroniczny podpis ten najczęściej używany jest w kontaktach z instytucjami publicznymi (90%), sporadycznie w innych kontaktach, w tym w kontaktach z kontrahentami (wykres 37.).

Wykres 37. Zakres wykorzystania podpisu elektronicznego w zbadanych przedsiębiorstwach

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

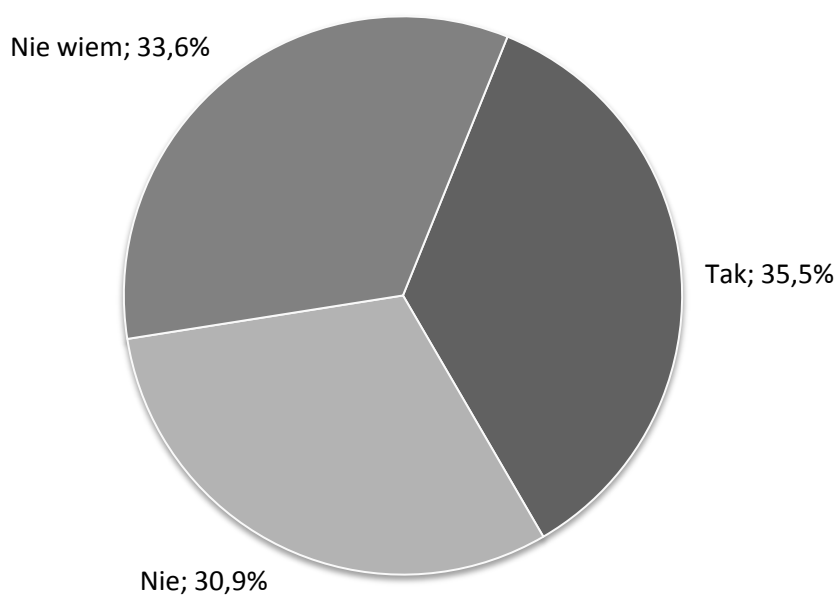
Zbadane przedsiębiorstwa tylko w 25% przypadków wykorzystują podpis elektroniczny, przede wszystkim w kontaktach z instytucjami publicznymi. Wykorzystanie podpisu elektronicznego jest znaczącą oszczędnością czasu, a tym samym zmniejszeniem kosztów działalności, zarówno dla przedsiębiorców jak i instytucji publicznych. Zaleca się popularyzację podpisu elektronicznego.

RPO V Transport
Działanie 5.5. Transport lotniczy

W Regionalnym Programie Operacyjnym zaplanowano wsparcie dla inwestycji w transport lotniczy. W wykazie kluczowych projektów inwestycyjnych Województwa Lubelskiego znalazła się budowa Regionalnego Portu Lotniczego Lublin – Świdnik wraz z infrastrukturą dojazdową (drogową i kolejową). Przedsiębiorstwom w regionie lubelskim zadano w badaniu pytanie: czy prowadzona przez nich działalność gospodarcza będzie wiązała się z korzystaniem z usług regionalnego lotniska w Świdniku w zakresie na przykład wyjazdów lotniczych pracowników, przylotów kontrahentów, gości itp.? Najwięcej ankietowanych firm – 155 (35,5%) zadeklarowało korzystanie z usług Portu, zaś 33,6% przedsiębiorstw nie jest jeszcze zdecydowanych. Korzystać z usług lotniska regionalnego nie zamierza 31% badanych podmiotów gospodarczych (patrz wykres 38.). W celu zwiększenia zainteresowania potencjalnych klientów i kontrahentów regionalnego lotniska, warto rozważyć przeprowadzenie akcji promocyjnej skierowanej dla przedsiębiorców (głównie mikro i małych), na co najmniej 1 rok przed uruchomieniem Portu.

Wykres 38. Deklaracja przedsiębiorstw z regionu lubelskiego odnośnie korzystania w ramach swojej działalności gospodarczej z usług projektowanego regionalnego lotniska w Świdniku

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Deklaracje korzystania z Portu Lotniczego Lublin-Świdnik częściej składały firmy z Lublina i podregionu lubelskiego (43,1% vs. 23,7%; $\chi^2=29,61$, $df=2$, $p<0,001$), natomiast rzadziej podmioty gospodarcze z podregionu chełmsko-zamojskiego, oddalonego od projektowanego lotniska od 50 do prawie 130 kilometrów. Wydaje się, iż po dokładnej analizie prognozowanego ruchu lotniczego oraz po wstępnej ocenie funkcjonowania regionalnego portu w Świdniku, należy rozważyć uruchomienie środków z UE na budowę małych lotnisk biznesowych zlokalizowanych pod Chełmem **lub** pod Zamościem (w następnej perspektywie finansowej UE).

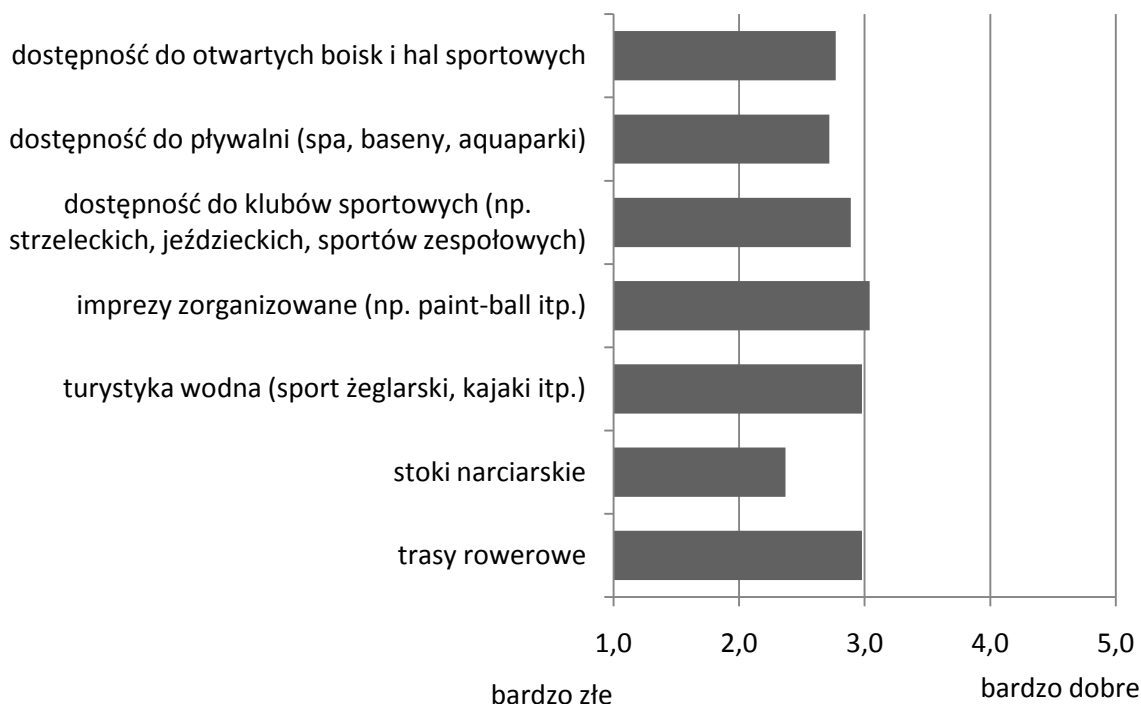
RPO VIII Infrastruktura społeczna

Działanie 8.1. Infrastruktura społeczna i dydaktyczna szkół wyższych

Jednym z ostatnich pytań skierowanych do przedsiębiorców w województwie lubelskim było pytanie o możliwości wypoczynku i aktywnego spędzania czasu w województwie lubelskim. Działania skierowane na zwiększenie dostępności do dóbr kultury i infrastruktury turystycznej podejmowane są w ramach VIII osi priorytetowej RPO.

Odpowiedzi udzielone przez firmy są ważną rekomendacją dla władz samorządowych w celu podejmowania odpowiednich działań wspierających przedsięwzięcia sportowe, turystyczne, kulturalne i inne w regionie. W literaturze uważa się powszechnie, iż jakość otoczenia społecznego przedsiębiorstw (rozumianego m. in. jako miejsca, gdzie pracownicy i właściciele firm mogą spędzać czas wolny), jest istotnym czynnikiem nie tylko lokalizacji nowych firm na danym obszarze, ale także utrzymania przedsiębiorstw już istniejących (i pośrednio wzrostu ich efektywności). Ocenę taką zamieszczono na wykresie 39. (zob. również tabela 9. w aneksie).

Wykres 39. Ocena możliwości wypoczynku i aktywnego spędzania czasu w regionie lubelskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

W województwie lubelskim jakość infrastruktury turystycznej jest oceniana zazwyczaj przeciętnie. Firmy najlepiej oceniały trasy rowerowe, możliwości uprawiania turystyki wodnej oraz jakość imprez zorganizowanych. Bardzo dobrze i dobrze na temat tras rowerowych w województwie wypowiadało się prawie 30% ankietowanych przedsiębiorstw. Po drugiej stronie sytuuje się ocena możliwości turystyki narciarskiej (stoki narciarskiej), co jest jednakże zrozumiałe na określone warunki geograficzne w regionie lubelskim. Bardzo źle i źle (około 40% odpowiedzi) oceniały firmy dostępność do pływalni (baseny, Spa, Aquaparki). Jest to związane z wieloletnimi zaniedbaniami w zakresie inwestycji w bazę wypoczynkową i sportową w Polsce Wschodniej.

W celu poprawy zasygnalizowanej sytuacji, konieczne jest istotne zwiększenie alokacji środków na poprawę i budowę infrastruktury sportowej i wypoczynkowej w regionie, a także rozwój najbardziej perspektywicznych obszarów aktywności i wypoczynku (trasy rowerowe, sporty wodne) – w tym wspieranie podmiotów gospodarczych i samorządów inwestujących w niekonwencjonalne sposoby wypoczynku.

Ocena usług świadczonych przez instytucje publiczne na rzecz przedsiębiorstw

Prowadzenie działalności gospodarczej jest ściśle związane z korzystaniem z usług świadczonych przez różne instytucje publiczne na rzecz przedsiębiorstw. W Polsce, jakość tych usług i zakres wsparcia ze strony administracji rządowej jest od wielu lat oceniana przez podmioty gospodarcze krytycznie (w określonych przypadkach nawet bardzo krytycznie).

Ocena usług świadczonych przez instytucje publiczne dokonana przez przedsiębiorców z województwa lubelskiego jest zbieżna z wynikami uzyskiwanymi w całym kraju. Najgorzej oceniana jest szybkość postępowania w sądownictwie (pytano o postępowanie w sądach administracyjnych i w sądach gospodarczych) oraz działania administracji drogowych (uzyskiwanie pozwoleń na włączenie działki do pasa drogowego) (patrz wykres 40., zob. również tabela 2. w aneksie). W przypadku sądownictwa administracyjnego ponad 50% zbadanych przedsiębiorstw uznało szybkość postępowania za bardzo złą i złą (dla sądownictwa gospodarczego łączny wskaźnik odpowiedzi bardzo zła i zła wyniósł 44%). Wskazuje to na natychmiastową potrzebę podejmowania działań naprawczych w tych instytucjach (przez Ministerstwo Sprawiedliwości). Zwraca ponadto uwagę fakt, iż ponad 37% przedsiębiorstw źle i bardzo źle ocenia organy wydające decyzje środowiskowe. Brak decyzji środowiskowych stanowi istotną barierę absorpcji środków z UE. Z drugiej strony, najlepiej oceniana jest jakość pracy administracji skarbowej, którą 31,5% ankietowanych firm uznało za wystarczającą, zaś 14,5% za dobrą i bardzo dobrą.

Wykres 40. Ocena przez przedsiębiorców usług świadczonych przez instytucje publiczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Szczegółowa analiza statystyczna wskazuje, iż szybkość postępowania w sądach administracyjnych wyżej ocenia sektor handlu. Z kolei szybkość uzyskania pozwolenia na włączenie działki do pasa drogowego gorzej ocenia sektor produkcji, natomiast lepiej – sektor budownictwa. Interesujące wyniki przynosi analiza postrzegania sprawności instytucji przez przedsiębiorstwa z różnych części województwa lubelskiego. Przykładowo, podmioty gospodarcze zarejestrowane w Lublinie niżej niż zarejestrowane poza Lublinem oceniają szybkość postępowania skarbowego i wydania decyzji środowiskowej. Dla kontrastu, firmy zarejestrowane w powiatach ziemskich lepiej oceniają szybkość wydania decyzji środowiskowej, niż ma to miejsce w przypadku przedsiębiorstw zlokalizowanych w Lublinie i byłych miastach wojewódzkich (powiaty grodzkie Biała Podlaska, Chełm i Zamość). Dodatkowo szybkość postępowania skarbowego wyżej oceniają duże przedsiębiorstwa.

W opinii autorów raportu działania naprawcze powinny zostać podjęte natychmiast przez organy władzy sądowej. Zdecydowanej poprawy wymaga funkcjonowanie organów wydających decyzje środowiskowe w Lublinie i byłych miastach wojewódzkich. Zalecane jest także usprawnienie prac administracji drogowej w zakresie wydawania pozwoleń o włączeniu do pasa drogowego.

Rekomendacje przedsiębiorców dla instytucji zarządzających i jednostek samorządu terytorialnego
---

W celu diagnozy potrzeb przedsiębiorców i oczekiwanych inicjatyw wspierających ze strony samorządu lokalnego w kwestionariuszu umieszczono pytanie jakie inicjatywy, zdaniem przedsiębiorców, powinien podejmować samorząd lokalny, aby wspierać ich działalność. Na to pytanie otwarte udzielono aż 264 odpowiedzi (59,6%) – co należy uznać za bardzo dużą liczbę, biorąc pod uwagę brak presji ze strony ankietera w procesie wypełniania kwestionariusza oraz otwarty charakter pytania. Udzielone odpowiedzi, przytoczone poniżej, stanowią w pewnym sensie uzupełnienie oceny przez przedsiębiorców instrumentów zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej regionu oraz samoistne rekomendacje dla instytucji zarządzających funduszami Unii Europejskiej.

W pierwszej kolejności, co nie może być zaskoczeniem, przedsiębiorcy wskazywali na inicjatywy, w wyniku których samorząd lokalny mądrze rozwijałby INFRASTRUKTURĘ, nie uciekając od trudnych a niezbędnych inwestycji. Przede wszystkim wskazywano na konieczność budowy nowej (i naprawy istniejącej) infrastruktury drogowej, ale obejmującej także m.in.: chodniki, oświetlenie uliczne oraz PARKINGI W CENTRUM MIASTA.

W wielu wypowiedziach wskazywano na konieczność poprawy komunikacji z innymi regionami kraju, budowę lotniska, budowę szybkiej kolei (modernizację kolei), metra, a jednocześnie budowę spójnej komunikacji publicznej. Drugim ważnym dla przedsiębiorców elementem było uzbrajanie terenów, wyposażenie miejscowości w niezbędne media – przy czym najczęściej wskazywano na kanalizację (remont infrastruktury wodno kanalizacyjnej). Wskazywano także na inicjatywy zmierzające do rozwoju sieci internetowej w województwie i tańszego dostępu do stałych łączy internetowych (darmowy Internet). Wiele wypowiedzi wskazywało na nieodzowność poprawy w tym zakresie wydajności inwestycyjnej samorządu, który powinien przy tym bardziej zdecydowanie zabiegać i pozyskiwać środki i fundusze UE na ten cel i rozwijać infrastrukturę województwa z szerokim zaangażowaniem sektora MŚP. Pojawiły się także postulaty o tworzenie i UATRAKCYJNIENIE INFRASTRUKTURY OKOŁOTURYSTYCZNEJ (m.in. wspierać działania mające na celu rozbudowę infrastruktury turystycznej i zagospodarowania okolic j. Białego).

Drugi obszar najczęściej wskazywany przez przedsiębiorców jako wymagający inicjatywy samorządu, to budowa nowej, sprawnej, kompetentnej, dostępnej i przyjaznej przedsiębiorcom administracji, która charakteryzowałaby się mniejszą biurokracją (minimum biurokracji, jak najmniej papierologii), zaangażowaniem i chęcią pomocy oraz indywidualnym podejściem do każdego przypadku (kreatywność i ludzkie decyzje), a nie koncentrowała na biernym wypełnianiu i przekładaniu papierów. W bardzo wielu wypowiedziach podkreślano aspekt czasu, którego nikt nie ma na zbyciu, żeby go tracić w urzędach. Wskazywano w tym względzie przede wszystkim na inicjatywy, w wyniku których skróceniu ulegną terminy wydawania niezbędnych decyzji i pozwoleń (nieodwlekanie w czasie, 8 razy szybciej), ale również zwiększony zostanie „dostęp do urzędników” (postulowano dostosowanie godzin pracy w urzędach do czasu wolnego ludzi, likwidację kolejek w samorządzie poprzez spotkania umawiane na ustalone godziny, więcej możliwości załatwiania spraw przy bezpośrednim użyciu Internetu, czy nawet docieranie bezpośrednio do firm z ofertami i pomocą, gdyż brak czasu uniemożliwia to przedsiębiorcom). Istotnym elementem takich inicjatyw miałyby być także uproszczenie (zminimalizowanie) wszelkich procedur: administracyjnych i urzędniczych. Wskazywano wreszcie na konieczność zatrudniania kompetentnych urzędników, którzy w przedsiębiorcy będą widzieć partnera do pracy a nie uciążliwego petenta – bowiem „to przedsiębiorczość, a nie administracja jest motorem gospodarki i magnesem przyciągającym kapitał na teren samorządu”. Zaproponowano między innymi nagrywanie każdej rozmowy, by można było zmobilizować urzędników do profesjonalnego udzielania odpowiedzi. Znalazły się także głosy o działania

przeciwko korupcji pracowników urzędów oraz samowoli inspektorów sanitarnych w interpretacji prawa, jak i postulaty o „brak zawiści, mniej lansowania” i nieutrudnianie przedsiębiorcom otrzymania pozwolenia na budowę z uwagi na własne interesy na danym obszarze!!!

Podobne sugestie wyrażali przedsiębiorcy wymieniając inicjatywy związane z UŁATWIANIEM DOSTĘPU DO ŚRODKÓW UNIJNYCH („MAKSYMALIZACJA MOŻLIWOŚCI WYKORZYSTANIA CELOWYCH FUNDUSZY”), których cel główny sformułowano jako postulat „ZORGANIZOWAĆ NORMALNY ROZSĄDNY I BEZPROBLEMOWY DOSTĘP DO FUNDUSZY EU OPARTY NA MERYTORYCE A NIE SZUKANIU HAKA – ZASTANOWIĆ SIĘ CZY ODRZUCANIE WNIOSKÓW Z BYLE POWODU JEST WŁAŚCIWYM SPOSOBEM WSPIERANIA POLSKICH FIRM!!!”. Wskazywano w tym względzie na „mieralne cele - np. zmniejszenie liczby wniosków do poprawy o 50%, co ma w istocie przełożenie na jasne informacje dla beneficjentów, uproszczanie procedury, lepszą komunikację”. A zatem, przedsiębiorcy są zainteresowani szybszymi i prostszymi procedurami uzyskiwania środków unijnych, proponując m.in. wpływanie na LAWP w celu uproszczenia procedur i zwracając uwagę, że większość programów wymusza coraz to większe nakłady na poprawne przygotowanie wniosków i załączników - ze względu na ich ilość i objętość. Bardzo ważna jest dla nich przy tym prawidłowa informacja: tworzenie czytelnych i łatwych w realizacji wytycznych dotyczące wniosków, dopracowanie i wdrożenie spójnych dokumentów wykonawczych, dotyczących zaliczek na poczet przyznanych funduszy, zwłaszcza bałagan w klasyfikacji PKD do poszczególnych działań operacyjnych. Jeden z przedsiębiorców postulował przede wszystkim rezygnację z systemu LSI jako generatora wniosków, który utrudnia proces i niezwykle komplikuje wnioskowanie o fundusze europejskie, wskazując, że generator wniosków funkcjonujący w LAWP przed wdrożeniem systemu LSI był o wiele bardziej funkcjonalny i przyjazny przedsiębiorcom-wnioskodawcom! Sugerowano także przyjęcie w tym względzie zasady stałości przepisów. Kolejna grupa inicjatyw w tym obszarze odnosiła się do kadr urzędniczych: przedsiębiorcy postulowali wyszkolenie pracowników, w tym zatrudnianie wykwalifikowanego personelu w LAWP, zwiększenie kompetencji pracowników LAWP, tak by nie słyszeć odpowiedzi: "wszystko jest opisane w informatorze" – bo nie jest! Liczne głosy wnioskowały o spowodowanie życzliwości u urzędników opiniujących wnioski dla inicjatyw przedsiębiorców oraz współpracę przy realizacji projektów z przedsiębiorcami (w szczególności by jasno odpowiadać na pytania dotyczące rozliczania). Wnoszono także o weryfikację długości oceny wniosków (póki co winą, za

przedłużenie terminu oceny wniosków obarcza się beneficjentów, tymczasem w praktyce przez 4 miesiące od złożenia wniosku beneficjent nie otrzymuje ani jednej informacji), ewentualnie zwiększenie obsady LAWP, tak by projekty były rozpatrywane zgodnie z założonym harmonogramem. Pewna grupa przedsiębiorców wskazała na potrzebę (bezpłatnej) pomocy w uzyskaniu funduszy unijnych, pomocy w wypełnianiu wniosków, a także inicjatywy edukacyjne – szkolenia, np. dotyczące pozyskiwania środków z funduszy, stworzenia wniosku o fundusz z UE.

W jednej z wypowiedzi zasugerowano, by dostosować rodzaj wsparcia finansowanego z UE do tego co najbardziej potrzebne firmom.

Duża grupa przedsiębiorców wnioskowała, aby (SZYBKO) ZROBIĆ PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO, postulowano także dostosowanie planu zagospodarowania miasta i gminy, by w miejscach gdzie istnieją warsztaty, hale możliwa była zmiana prowadzonej działalności gospodarczej bez zbędnej biurokracji z uzyskaniem decyzji środowiskowej. Sugerowano sporządzenie planu zagospodarowania na cele rozwoju lokalnego biznesu, odrolnienie gruntów bądź szybsze wydawanie decyzji w przekształcaniu działek rolnych w budowlane oraz szybkie i kompetentne załatwianie spraw związanych z inwestycjami budowlanymi.

Szereg wypowiedzi wskazywało, że samorząd powinien BUDOWAĆ POZYTYWNY KLIMAT DO INWESTOWANIA: dbać o rozwój przedsiębiorczości, wzrost inwestycji i pozyskanie inwestorów; likwidowanie barier dla przedsiębiorców, a nie ich pomnażanie; mieć dobrze przygotowaną ofertę inwestycyjną i mieć faktycznie przygotowane tereny inwestycyjne: mapa terenów inwestycyjnych z opisaną infrastrukturą, decyzje w 24 godz., oferować potencjalnym inwestorom uzbrojone tereny pod inwestycje. W ocenie wielu przedsiębiorców potrzebne są szybkie i skuteczne działania podobne do tych zmierzających do uruchomienia strefy ekonomicznej: TWORZENIE STREF EKONOMICZNYCH i wydzielonych stref przemysłowych, organizowanie w pełni uzbrojonych stref gospodarczych, skomunikowanych, w stałych rozsądnych cenach (cena sprzedaży gruntu powinna być niska). Ponadto działania w tym zakresie powinny obejmować ułatwienia w OOS dla firm, których inwestycje nie wpływają na środowisko, aby nie trzeba było uzyskiwać tych samych decyzji z kilku organów, a w zamian za inwestycje w rozwój i tworzenie nowych miejsc pracy samorząd mógłby zwalniać z podatków w pierwszym okresie inwestowania (lub do czasu rozpoczęcia produkcji), wprowadzać podatkowe ulgi inwestycyjne i preferencje dla inwestorów, czy też proponować darmową reklamę, np. na stronie internetowej miasta.

Wielu przedsiębiorców postulowało w ogóle zmniejszenie OBCIĄŻENIA PODATKAMI LOKALNYMI, które są zbyt wysokie: obniżyć (a nie zwiększać jak na początku 2009 roku) podatki lokalne; obniżyć podatki od nieruchomości, w szczególności komercyjnych w Lublinie.

Postulowano generalnie o WIĘKSZE ZAINTERESOWANIE I ZAANGAŻOWANIE samorządu W ROZWÓJ REGIONU (w ocenie niektórych brak jest dostatecznego zainteresowania tym np. ze strony Miasta). Zdaniem przedsiębiorców samorząd powinien aktywnie interesować się rozwojem województwa, a nie tylko polityką, i zważając na potrzeby mieszkańców, umożliwiać przedsiębiorcom tworzenie np. nowych obiektów handlowych, bądź przemysłowych, nie blokując ich bezdurnie przez spory polityczne. Wskazywano przy tym na konieczność spójności działania i inicjatyw.

Wśród propozycji inicjatyw w tym obszarze znalazły się sugestie, aby tworzyć inkubatory przedsiębiorczości, partnerstwa publiczno–prywatne oraz korzystne warunki do powstawania nowych przedsiębiorstw, podejmować NOWE INICJATYWY GOSPODARCZE, ŻEBY PRZEDSIĘBIORCY MIELI ODBIORCÓW, podejmować inicjatywy z obszaru OZE (w szczególności MEW), z obszaru ICT i współpracy nauka-biznes, a także pomagać w promocji ciekawych rozwiązań technologicznych.

Przedsiębiorcy wskazywali, że samorząd powinien współpracować z przedsiębiorcami, współpracować i wspierać lokalne organizacje gospodarcze (lokalne izby gospodarcze itp.), przejawiać jakiegokolwiek zainteresowanie małymi przedsiębiorstwami (większa szansa dla mikro i mini – zrobić rozeznanie dotyczące potrzeb oraz problemów mikro i małych przedsiębiorstw), a przede wszystkim w przyjazny sposób podchodzić do przedsiębiorców, zapewniając swobodę gospodarczą dla podmiotów operujących na rynku danego samorządu. Jednocześnie postulowano o patriotyzm lokalny we wzajemnej współpracy, preferowanie firm lokalnych w przedsięwzięciach realizowanych na swoim terenie, m.in. sugerowano ograniczenie przez Lubelski Urząd Marszałkowski dostęp do środków Unijnych przez firmy z innych regionów (projekty wygrywają podstawione firmy z innych miast); proponowano w tym zakresie także stworzenie specjalnej komórki do obsługi inwestora lokalnego, czy też współfinansowanie przedsięwzięć, z których będą korzystać ludzie miejscowi.

Postulowano także o prawdziwe, a nie tylko udawane, reklamowanie regionu lubelskiego. (promocję miasta i regionu). Przedsiębiorcy wskazywali na potrzebę promocji firm lubelskich na rynku lokalnym, krajowym i zagranicznym poprzez organizację misji gospodarczych, czy inicjowanie kontaktów gospodarczych z innymi miastami, a także

reklamy województwa lubelskiego jako ośrodka o dużym potencjale gospodarczym w prasie zachodniej i mediach. Proponowano otwarte i nieodpłatne udostępnienie stron internetowych, informujących o różnych formach działalności w regionie, organizowanie imprez, spotkań i kontaktów z przedsiębiorcami z miast partnerskich. Część z tych głosów odnosiło się w szczególności do promocji turystyki i obszarów o potencjale turystycznym w regionie (POMOC W PROMOCJI, zaaktywizowanie działań promocyjnych powiatów, skoordynowane działania promocyjne w sektorze turystyki). Zaproponowano także więcej imprez kulturalno rozrywkowych, wskazując że „imprezy lokalne i inwestycja w renowację miasta przyczyniłoby się do zwiększenia konkurencyjności miasta i naszej firmy”.

Jak się okazało, wielu przedsiębiorców oczekuje od samorządu pomocy w uzyskaniu kredytów ze źródeł poza bankowych, udzielania poręczeń dla inwestycji mających na celu zatrudnienie dużej ilości osób; uproszczenie procedury kredytowej – najlepiej przy współpracy z bankami, ponieważ dla wielu mniejszych przedsiębiorstw uzyskanie całości kredytu na kwoty rzędu 500 tys. złotych jest niezwykle trudne, jeśli nie niewykonalne; uproszczenie dostępności dotacji np. gminnych, itp. A zatem, ich zdaniem, samorząd powinien wspomagać przedsiębiorców finansowo lub świadczyć inne formy pomocy dla przedsiębiorstw, którym własne środki nie wystarczają na realizację projektów finansowanych ze środków Unijnych. Postulowano też o więcej programów umożliwiających pozyskanie środków na dofinansowanie rozwoju przedsiębiorczości, wsparcie podmiotów niepublicznych, wsparcie small biznesu, specjalne programy pomocowe; zwiększenie intensyfikacji środków dotacyjnych. Wnioskowano również o bezpłatne doradztwo finansowe i prawne, jednostki wspomagające biznesplan, działania informacyjne i organizację bezpłatnych szkoleń w zakresie przepisów KP, ZUS, US.

Proponowano także UŁATWIENIE POZYSKANIA (SPRZEDAŻ) GRUNTÓW DLA PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ (m.in. obniżyć ceny gruntów), wskazując by wyznaczać tereny pod inwestycje i działalność przedsiębiorstw i nie sprzedawać jej pośrednikom tylko przedsiębiorcom, chcącym zainwestować w działalność a nie tylko w grunty.

Duża grupa odpowiedzi przedsiębiorców sprowadzała się do prośby, aby (przede wszystkim) nie przeszkadzać, nie utrudniać; wystarczy nie stawiać dodatkowych barier przed inwestorami.

Pozostałe, bardziej kierunkowe sugestie inwestycyjne, obejmowały:

1) wprowadzenie motywacyjnego dofinansowania nauki i szkolnictwa, zachęcanie szkół i uczelni do współpracy z przedsiębiorcami oraz tworzenie szkół technicznych na

poziomie zawodowym i średnim (edukacji zgodnej z profilem zakładu, gdyż zamknięto szkołę kształcąca w zawodach nam potrzebnych) – brak takich szkół doprowadzi do deficytu pracowników technicznych, dotychczasowe szkolenia w kierunkach technicznych nie mają szans wykształcić pracownika wykwalifikowanego;

2) poprawę infrastruktury sanitarnej, popieranie niepublicznej służby zdrowia jako równego partnera z zakładami publicznymi w świadczeniu usług zdrowotnych;

3) wspomaganie w procesie pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych (energia słoneczna, pompa ciepła); wspieranie działalności przy projektach dotyczących bioelektrowni rolniczych; dotować inwestycje odnawialnych źródeł energii w domach jednorodzinnych

4) stworzenie systemu sortowania odpadów i recyklingu; utrzymanie czystości;

5) wzrost liczby inwestycji, pociągający rozwój budownictwa i usług budowlanych w regionie, w tym budownictwo mieszkaniowe;

6) dostępność do listy hodowców mięsa drobiu i przepiórek oraz producentów owoców i warzyw.

Jeden z przedsiębiorców odpowiedział, że samorząd nie ma wpływu na jego działalność, jeden zaś nie oczekuje ze strony samorządu wsparcia jego działalności.

Aneks

Tabela 1.

Proszę ocenić obecną dostępność Państwa Przedsiębiorstwa do następujących mediów:

Opcje odpowiedzi	bardzo zła	zła	wystarczająca	dobra	bardzo dobra	Nie dotyczy mojej firmy	Średnia ocena	Odpowie- dzi
sieć wodociągowa	4.1% (18)	5.4% (24)	18.7% (83)	29.7% (132)	35.4% (157)	6.8% (30)	3.93	444
sieć kanalizacyjna	13.3% (59)	9.5% (42)	16.3% (72)	21.7% (96)	30.7% (136)	8.6% (38)	3.51	443
sieć gazowa	9.6% (42)	9.4% (41)	13.0% (57)	17.8% (78)	25.8% (113)	24.4% (107)	3.54	438
sieć elektryczna	2.3% (10)	5.7% (25)	18.8% (83)	32.2% (142)	37.9% (167)	3.2% (14)	4.01	441
gospodarka odpadami	5.0% (22)	11.2% (49)	28.7% (125)	28.4% (124)	20.9% (91)	5.7% (25)	3.52	436
sieć telekomunikacyjna	6.1% (27)	7.9% (35)	27.6% (122)	29.9% (132)	26.0% (115)	2.5% (11)	3.63	442
Internet	7.3% (32)	11.7% (51)	22.9% (100)	30.9% (135)	25.2% (110)	2.1% (9)	3.56	437
odpowiedzi na pytania								444
pytania pominięte								0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Tabela 2.

Proszę ocenić wybrane cechy poniższych usług świadczonych przez instytucje publiczne:

Opcje odpowiedzi	bardzo zła	zła	wystarczająca	dobra	bardzo dobra	Nie mam zdania	Średnia ocena	Odpowiedzi
szybkość postępowania w sądach administracyjnych	14.6% (65)	34.0% (151)	10.8% (48)	3.8% (17)	0.2% (1)	36.5% (162)	2.07	444
szybkość postępowania w sądach gospodarczych	14.6% (65)	29.3% (130)	16.2% (72)	5.2% (23)	0.7% (3)	34.0% (151)	2.21	444
szybkość wydania decyzji środowiskowej	12.4% (55)	25.3% (112)	20.6% (91)	8.8% (39)	2.3% (10)	30.5% (135)	2.47	442
szybkość postępowania celnego	4.5% (20)	9.0% (40)	22.9% (101)	6.8% (30)	0.9% (4)	55.9% (247)	2.78	442
szybkość postępowania skarbowego	7.5% (33)	23.1% (102)	31.5% (139)	12.0% (53)	2.5% (11)	23.4% (103)	2.72	441
szybkość uzyskania pozwolenia na włączenie działki do pasa drogowego	11.9% (52)	16.5% (72)	10.5% (46)	2.7% (12)	1.4% (6)	57.0% (249)	2.19	437
odpowiedzi na pytania								444
pytania pominięte								0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Tabela 3.

Proszę ocenić dostęp do niżej wymienionych zewnętrznych źródeł finansowania:

Opcje odpowiedzi	bardzo łatwy	łatwy	średnio trudny	trudny	bardzo trudny	Nie mam zdania	Średnia ocena	Odpowiedzi
kredyt bankowy	3.8% (17)	22.6% (100)	32.6% (144)	21.5% (95)	13.6% (60)	5.9% (26)	3.19	442
fundusze pożyczkowe	0.9% (4)	8.5% (37)	15.6% (68)	11.9% (52)	10.1% (44)	53.0% (231)	3.46	436
fundusze poręczeń kredytowych	0.2% (1)	5.8% (25)	15.3% (66)	12.7% (55)	10.0% (43)	56.0% (242)	3.60	432
mikrofundusze	0.7% (3)	3.3% (14)	8.6% (37)	12.6% (54)	8.1% (35)	66.7% (287)	3.73	430
fundusze venture capital	0.2% (1)	0.7% (3)	6.8% (29)	4.7% (20)	7.7% (33)	79.9% (342)	3.94	428
anioły biznesu	0.5% (2)	0.5% (2)	5.4% (23)	7.0% (30)	6.3% (27)	80.3% (342)	3.93	426
dotacje urzędów pracy ze środków krajowych	2.1% (9)	13.2% (57)	24.0% (104)	19.6% (85)	13.6% (59)	27.5% (119)	3.41	433
fundusze UE (w tym za pośrednictwem urzędów pracy)	0.9% (4)	7.6% (33)	23.2% (101)	25.0% (109)	22.2% (97)	21.1% (92)	3.76	436
wsparcie z inkubatorów	0.5% (2)	2.3% (10)	6.5% (28)	8.1% (35)	7.4% (32)	75.1% (323)	3.79	430
inne (np. New Connect)	0.2% (1)	0.7% (3)	4.7% (19)	4.2% (17)	3.2% (13)	87.0% (355)	3.72	408
odpowiedzi na pytania								443
pytania pominięte								1

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Tabela 4.

Czy Państwa Przedsiębiorstwo jest zainteresowane dotacją na wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych?

Opcje odpowiedzi	na własne potrzeby	na sprzedaż	brak zainteresowania	Odpowiedzi
energia słoneczna	43.8% (180)	7.1% (29)	51.3% (211)	411
energia wiatrowa	18.0% (66)	10.7% (39)	73.2% (268)	366
elektrownia wodna	3.1% (11)	6.0% (21)	90.9% (320)	352
biomasa	9.5% (35)	11.2% (41)	80.9% (297)	367
odpowiedzi na pytania				438
pytania pominięte				6

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Tabela 5.

Czy Państwa Przedsiębiorstwo sponsoruje następujące dziedziny:

Opcje odpowiedzi	regularnie	nieregularnie	nie sponsoruje	Odpowiedzi
kultura	9.1% (34)	38.2% (143)	52.7% (197)	374
sport	12.2% (44)	30.9% (112)	56.9% (206)	362
służba zdrowia	2.3% (7)	16.4% (51)	81.4% (253)	311
inna dziedzina	7.1% (24)	29.4% (99)	63.5% (214)	337
odpowiedzi na pytania				434
pytania pominięte				10

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Tabela 6.

Jak Państwo oceniają działania, podejmowane na szczeblu województwa lubelskiego, zwiększające konkurencyjność (dostępność) Państwa Przedsiębiorstwa na rynkach zagranicznych?

Opcje odpowiedzi	bardzo źle	źle	zadowolająco	dobrze	bardzo dobrze	Nie mam zdania	Średnia ocena	Odpowiedzi
kampanie promujące region i marki lokalne w kraju i za granicą	13.5% (59)	28.8% (126)	18.1% (79)	6.9% (30)	0.5% (2)	32.3% (141)	2.29	437
stworzenie i rozwój regionalnych oraz lokalnych systemów obsługi inwestora	12.2% (53)	33.3% (144)	12.5% (54)	3.0% (13)	0.0% (0)	39.0% (169)	2.10	433
ułatwianie przedsiębiorcom dostępu do informacji (np. bazy informacji gospodarczej, bazy danych o dostępnych obiektach inwestycyjnych)	13.0% (56)	28.9% (125)	17.4% (75)	5.3% (23)	0.7% (3)	34.7% (150)	2.26	432
odpowiedzi na pytania								439
pytania pominięte								5

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Tabela 7.

Z których instytucji otoczenia biznesu Państwa Przedsiębiorstwo korzysta lub zamierza korzystać w najbliższej przyszłości?

Opcje odpowiedzi	korzysta aktualnie	zamierza korzystać	Odpowiedzi
parki lub inkubatory przemysłowe	20.6% (7)	79.4% (27)	34
agencje rozwoju regionalnego lub lokalnego	50.5% (102)	57.9% (117)	202
centra rozwoju przedsiębiorczości	14.5% (11)	85.5% (65)	76
centra innowacji i transferu technologii	11.9% (7)	89.8% (53)	59
uczelnie	54.2% (58)	57.9% (62)	107
jednostki badawczo-rozwojowe	42.4% (28)	65.2% (43)	66
fundusze poręczeniowe	13.0% (6)	89.1% (41)	46
fundusze pożyczkowe	16.2% (11)	86.8% (59)	68
organizacje przedsiębiorców i pracodawców	52.6% (70)	52.6% (70)	133
klastry	53.8% (49)	53.8% (49)	91
inne	33.3% (15)	71.1% (32)	45
odpowiedzi na pytania			372
pytania pominięte			72

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Tabela 8.

Jak oceniają Państwo kwalifikacje i umiejętności osób pozyskiwanych na rynku pracy w województwie lubelskim?

Opcje odpowiedzi	bardzo niskie	niskie	przeciętne	wysokie	bardzo wysokie	Nie mam zdania	Średnia ocena	Odpowiedzi
kwalifikacje językowe	11.5% (50)	30.0% (130)	38.7% (168)	6.5% (28)	0.5% (2)	12.9% (56)	2.48	434
kwalifikacje zawodowe	4.4% (19)	16.6% (72)	56.2% (244)	14.7% (64)	2.3% (10)	5.8% (25)	2.94	434
obsługa podstawowego oprogramowania	3.0% (13)	12.1% (52)	52.7% (227)	23.4% (101)	1.4% (6)	7.4% (32)	3.09	431
umiejętności interpersonalne	3.5% (15)	15.3% (65)	56.3% (240)	14.8% (63)	1.2% (5)	8.9% (38)	2.94	426
kreatywność	4.2% (18)	19.3% (83)	52.0% (223)	14.2% (61)	3.0% (13)	7.2% (31)	2.92	429
doświadczenie zawodowe	4.0% (17)	22.6% (97)	55.0% (236)	10.7% (46)	1.6% (7)	6.1% (26)	2.82	429
odpowiedzi na pytania								438
pytania pominięte								6

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Tabela 9.

Proszę ocenić możliwości wypoczynku i aktywnego spędzania czasu w REGIONIE LUBELSKIM:

Opcje odpowiedzi	bardzo złe	złe	przeciętne	dobrze	bardzo dobre	Nie mam zdania	Średnia ocena	Odpowiedzi
trasy rowerowe	8.0% (35)	18.1% (79)	38.1% (166)	23.6% (103)	4.4% (19)	7.8% (34)	2.98	436
stoki narciarskie	17.4% (76)	31.3% (137)	33.1% (145)	8.0% (35)	0.5% (2)	9.8% (43)	2.37	438
turystyka wodna (sport żeglarski, kajaki itp.)	3.2% (14)	20.8% (91)	40.6% (178)	20.1% (88)	2.5% (11)	12.8% (56)	2.98	438
imprezy zorganizowane (np. paint-ball itp.)	3.0% (13)	14.2% (61)	39.5% (170)	18.6% (80)	2.3% (10)	22.3% (96)	3.04	430
dostępność do klubów sportowych (np.	3.7% (16)	22.4% (97)	37.4% (162)	17.1% (74)	1.8% (8)	17.6% (76)	2.89	433
dostępność do pływalni (spa, baseny,	14.0% (61)	25.5% (111)	31.0% (135)	19.5% (85)	3.9% (17)	6.2% (27)	2.72	436
dostępność do otwartych boisk i hal	7.1% (31)	27.7% (121)	35.9% (157)	16.2% (71)	2.5% (11)	10.5% (46)	2.77	437
odpowiedzi na pytania								440
pytania pominięte								4

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

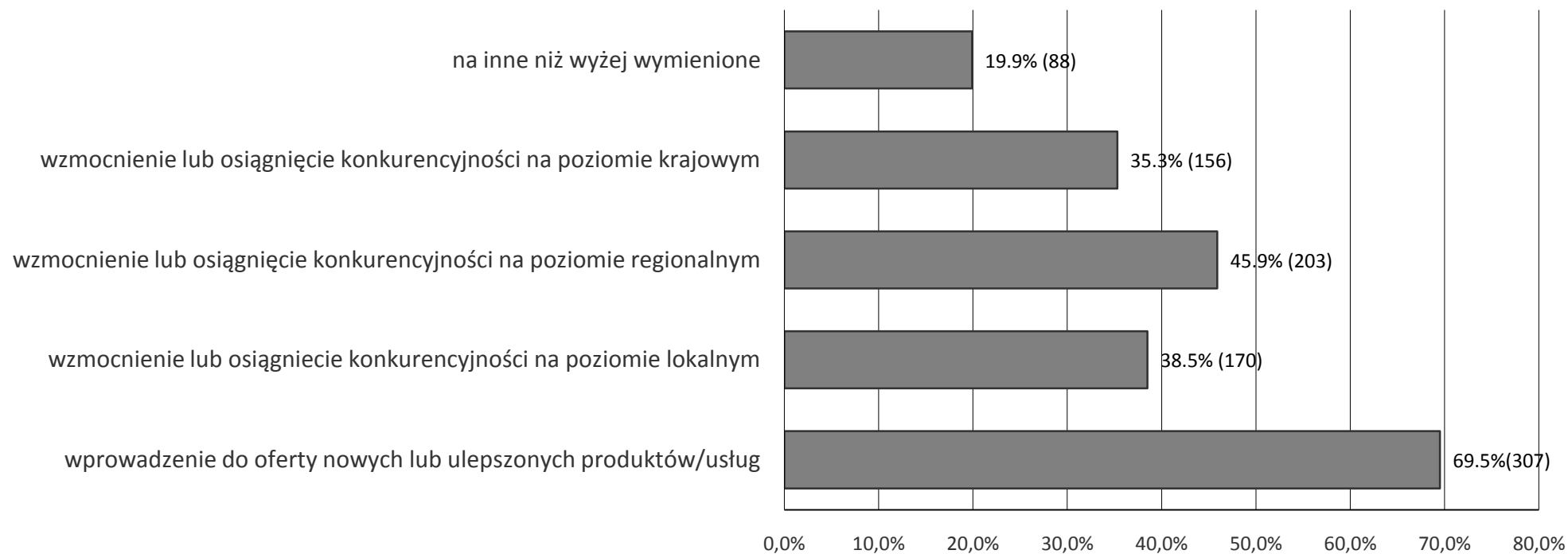
Tabela 10.

Proszę określić w przybliżeniu udziały sprzedaży Państwa produktów na wymienionych rynkach:

Opcje odpowiedzi	0%	20%	40%	60%	80%	100%	Średnia ocena	Odpowiedzi
lokalny (miejscowość, powiat)	10.0% (34)	31.0% (105)	14.5% (49)	14.2% (48)	18.6% (63)	11.8% (40)	47.14	339
regionalny (województwo)	15.7% (50)	45.8% (146)	20.1% (64)	7.5% (24)	7.5% (24)	3.4% (11)	31.16	319
krajowy	26.4% (82)	31.2% (97)	14.1% (44)	12.5% (39)	10.9% (34)	4.8% (15)	32.99	311
zagraniczny	60.7% (128)	25.6% (54)	5.7% (12)	3.3% (7)	3.8% (8)	0.9% (2)	13.36	211
odpowiedzi na pytania								428
pytania pominięte								16

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach.

Wykres 1.
Na które z niżej wymienionych celów inwestycyjnych Państwa Przedsiębiorstwo chciałoby uzyskać dotacje z funduszy Unii Europejskiej?

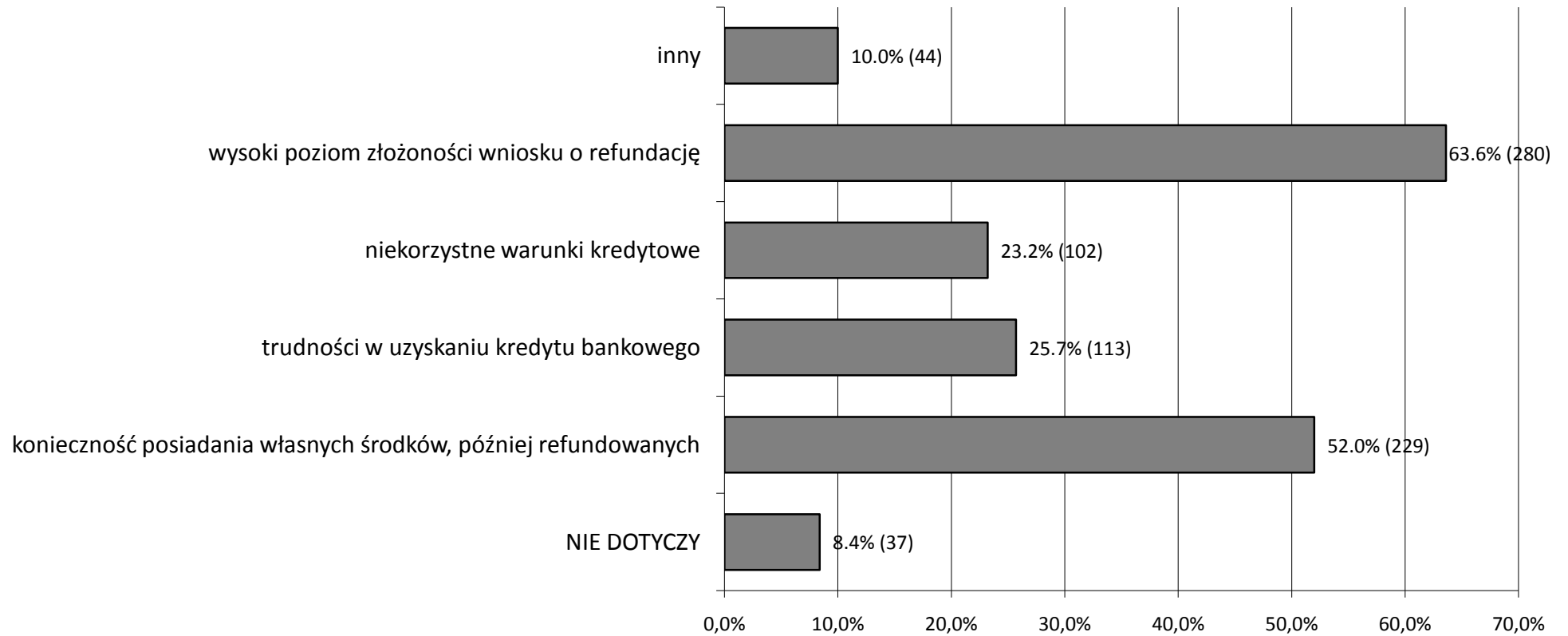

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

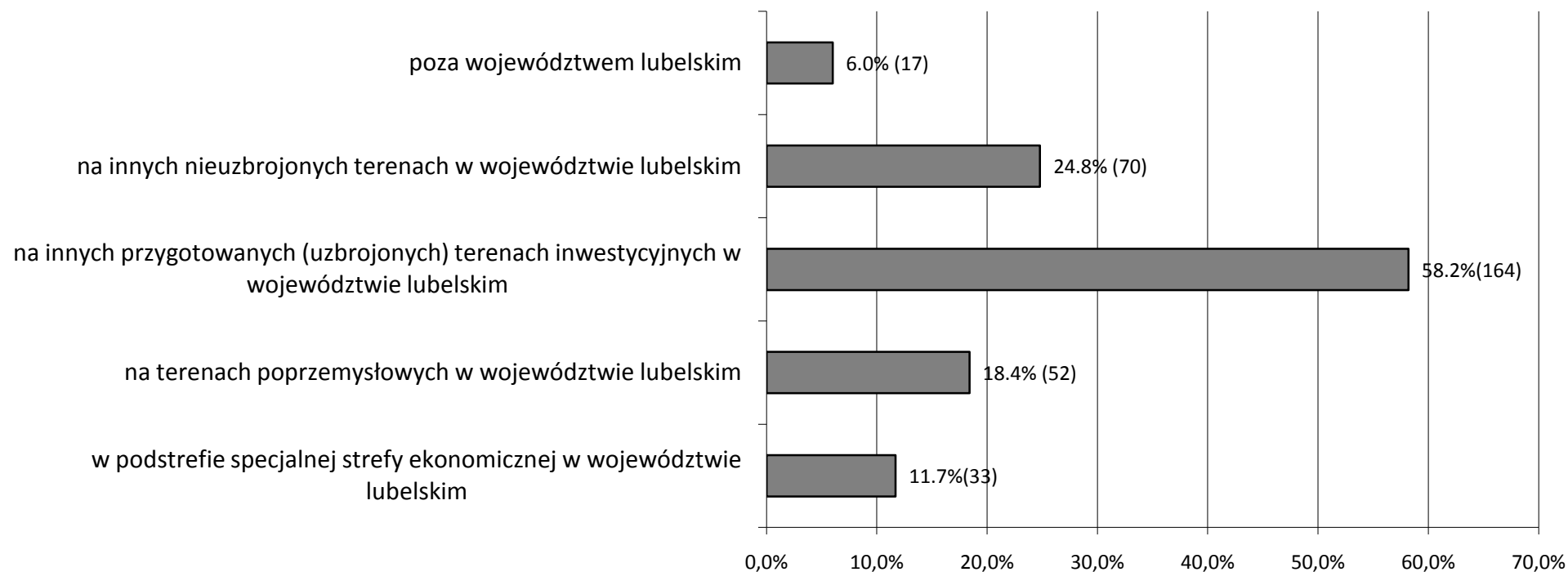
Wykres 2.

Które wymogi związane z refundacją inwestycji z funduszy UE uważają Państwo za najtrudniejsze?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

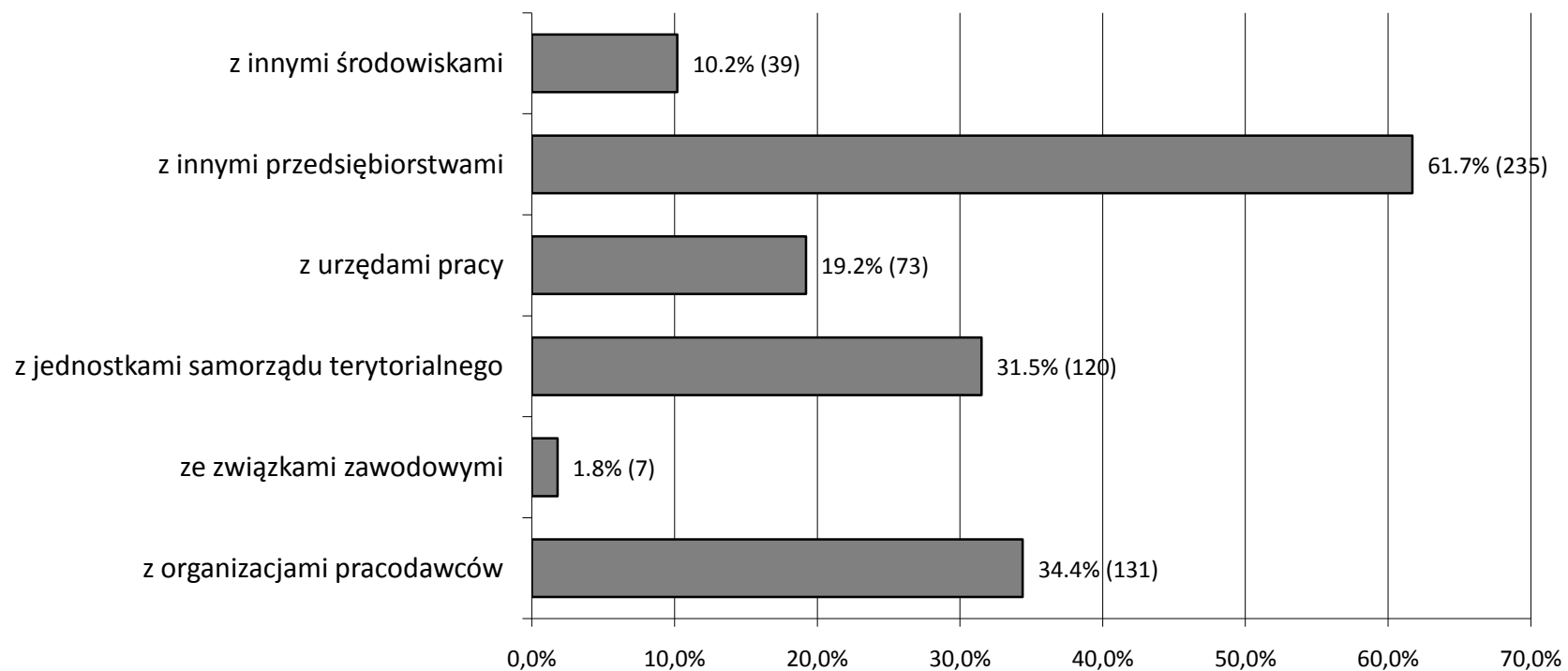
Wykres 3.

Gdzie Państwa Przedsiębiorstwo planuje zlokalizować przyszłe inwestycje?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Wykres 4.

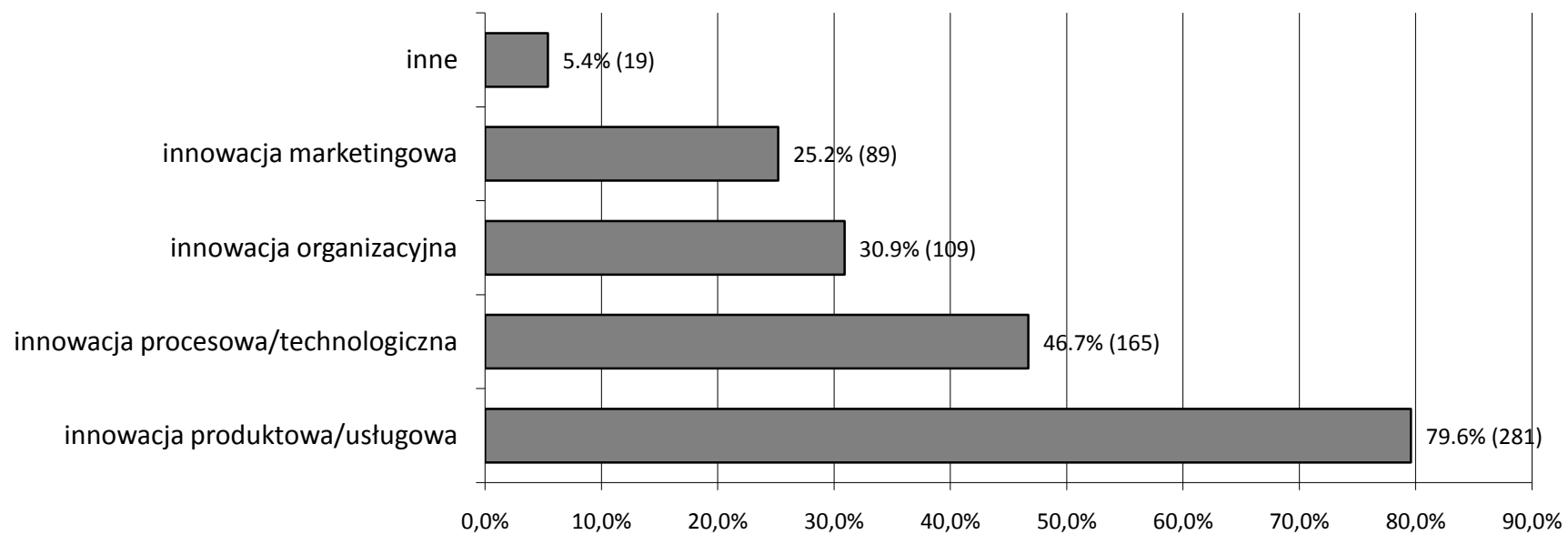
Z którymi podmiotami Państwa Przedsiębiorstwo chciałoby stworzyć partnerstwo:

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Wykres 5.

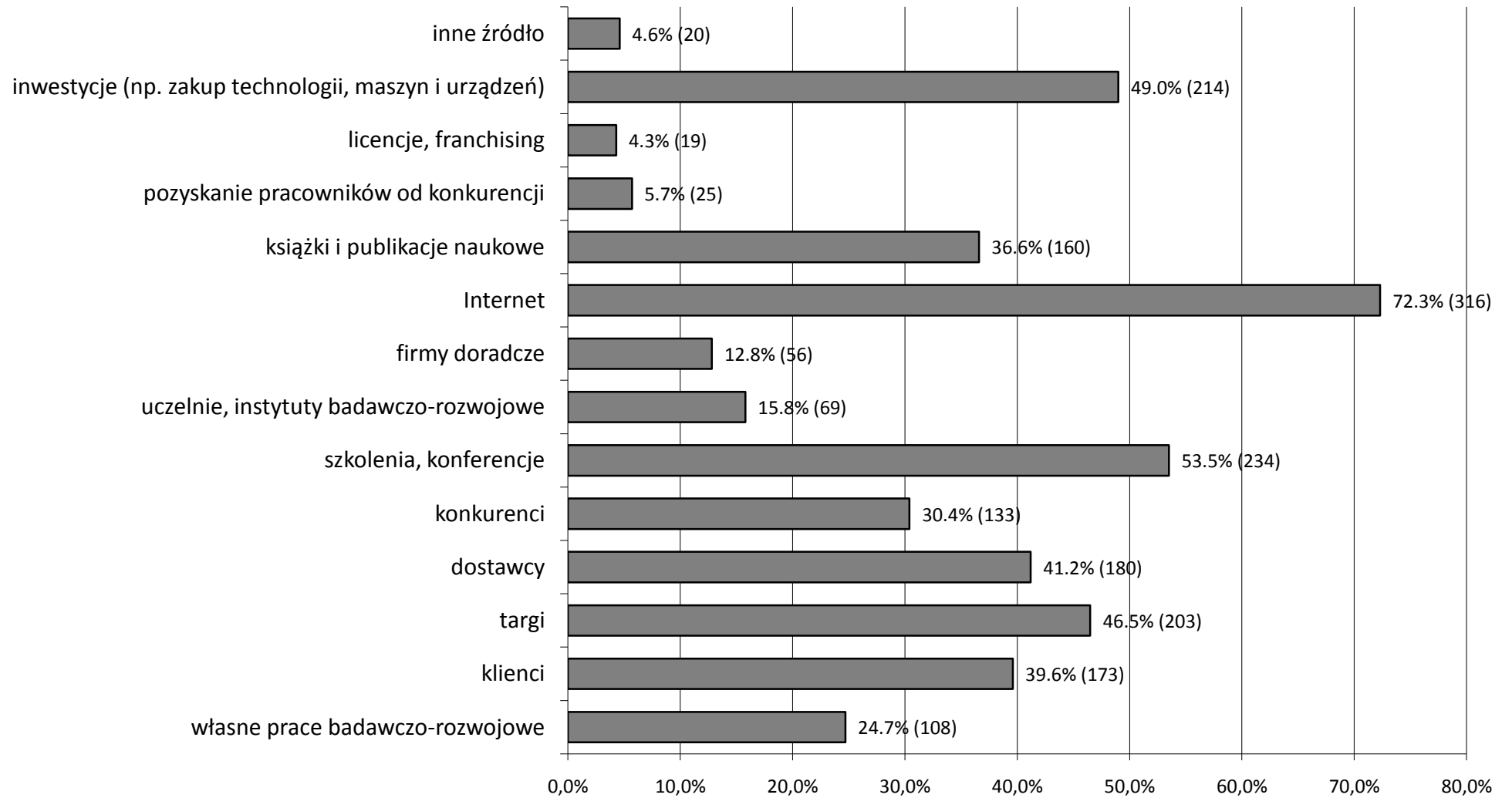
Jakiego typu innowacje są wdrażane w Państwa Przedsiębiorstwie?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Wykres 6.

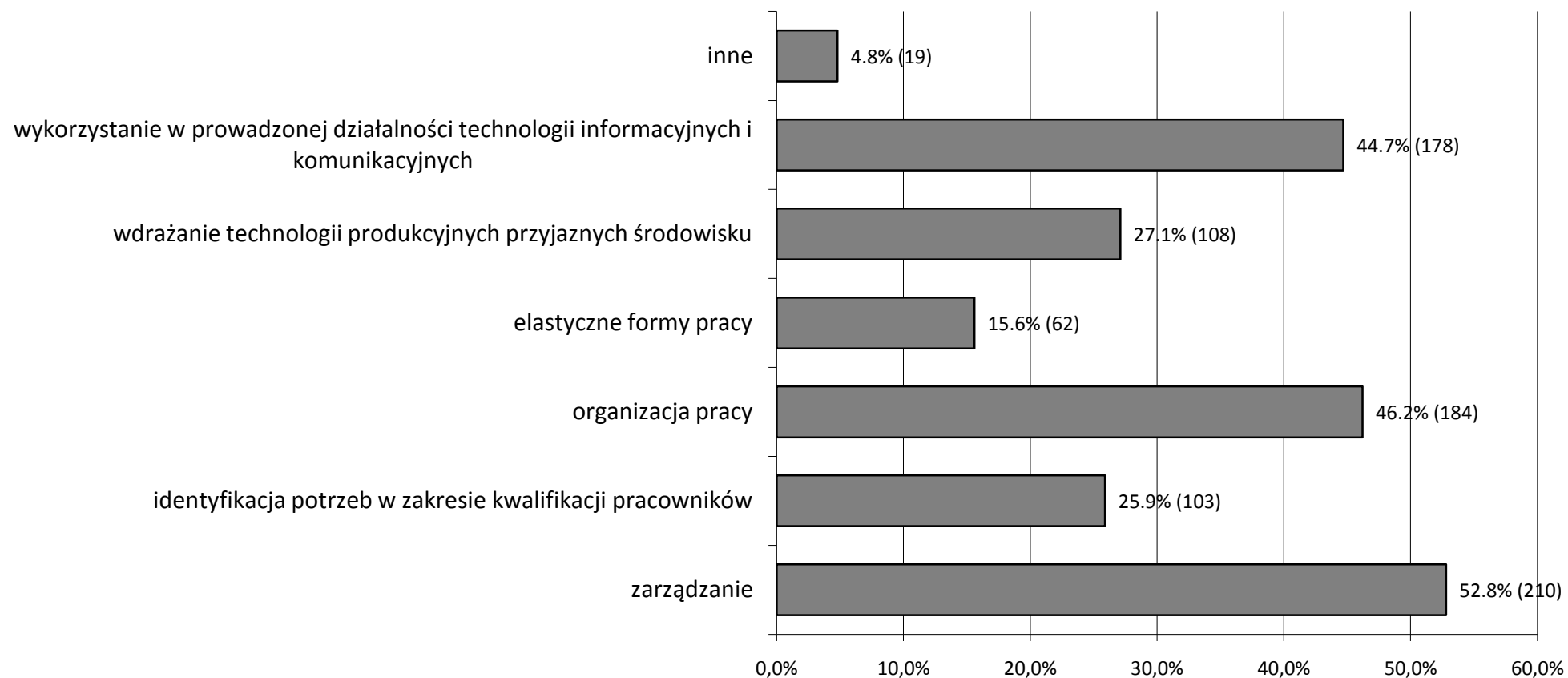
Z jakiego źródła transferu technologii (wiedzy) korzysta Państwa Przedsiębiorstwo?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Wykres 7.

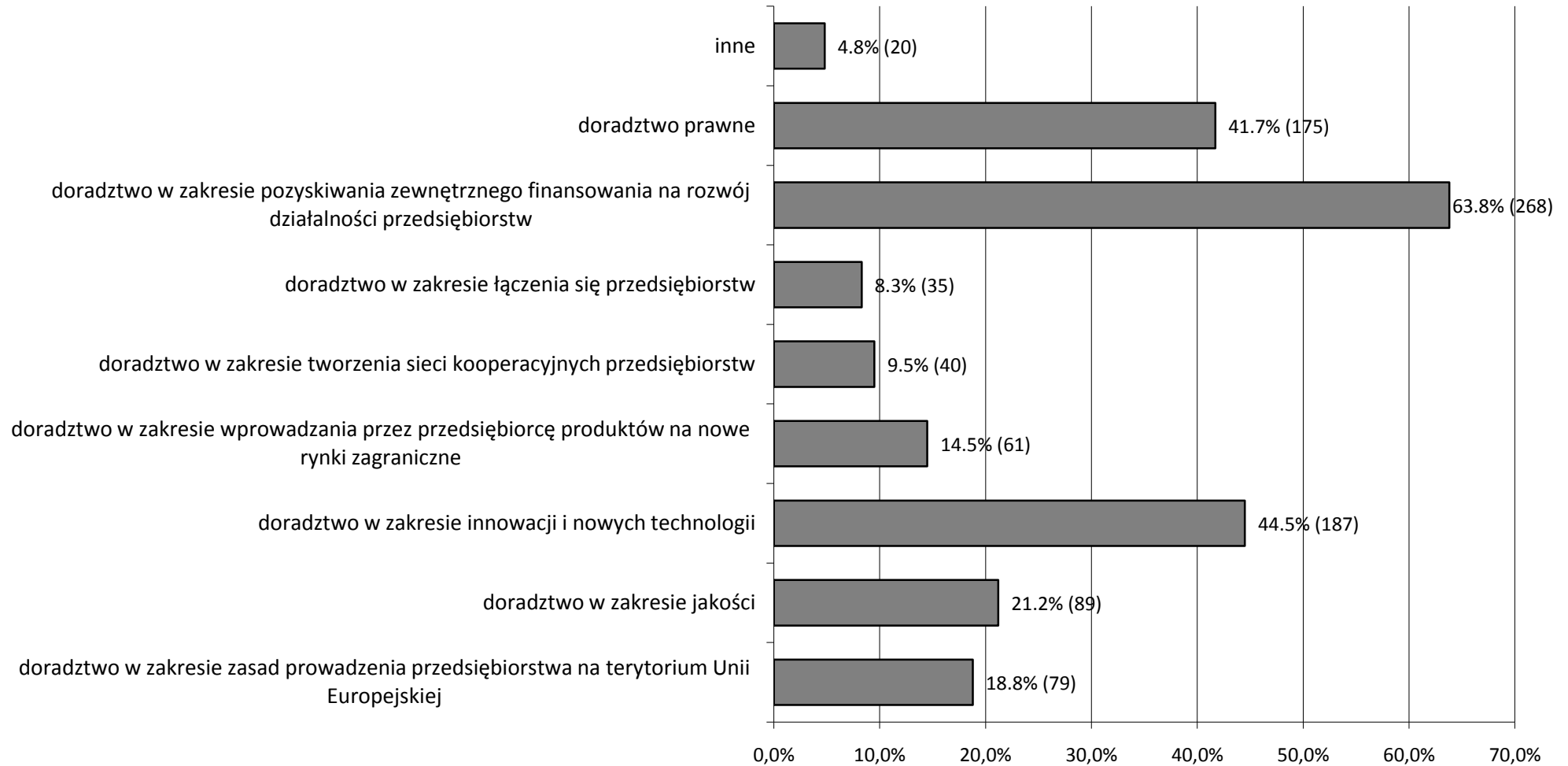
W których obszarach widzą Państwo potrzebę szkoleń w przedsiębiorstwie? (proszę wskazać maksymalnie 3 obszary)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Wykres 8.

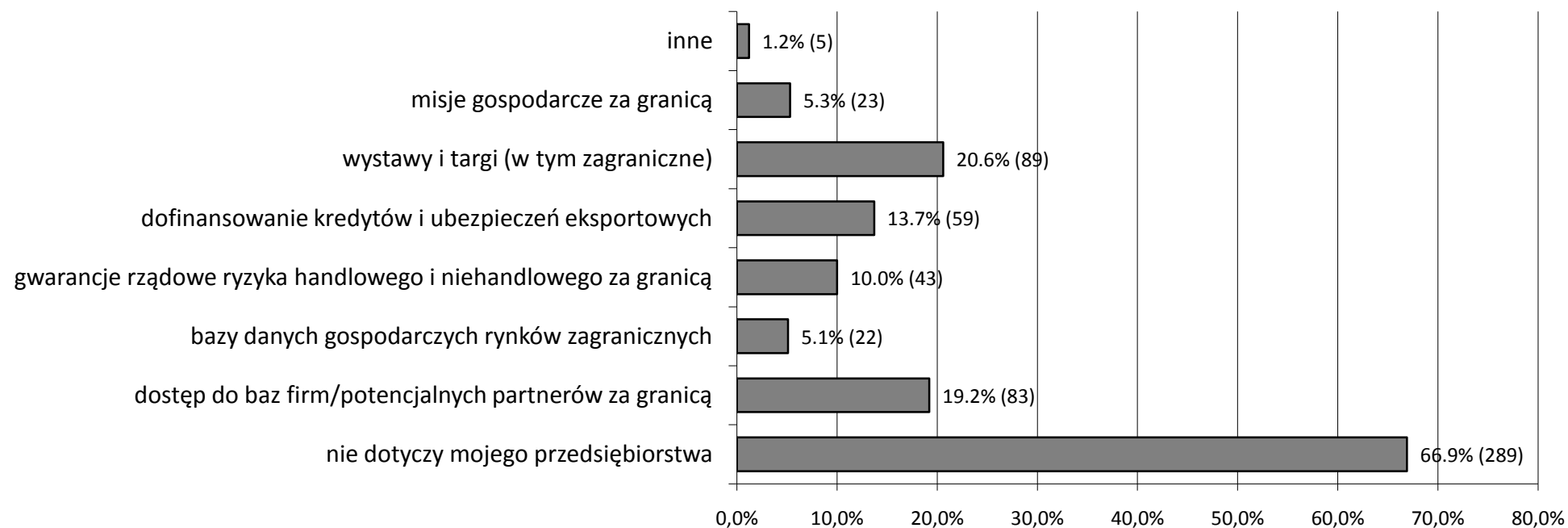
**Z których form specjalistycznej pomocy doradczej dla przedsiębiorstw chcieliby Państwo skorzystać?
(proszę zaznaczyć maksymalnie 3 odpowiedzi)**

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Wykres 9.

Które instrumenty zewnętrznego wsparcia eksportu uważają Państwo za wskazane dla Przedsiębiorstwa? (proszę wskazać maksymalnie 3 instrumenty)

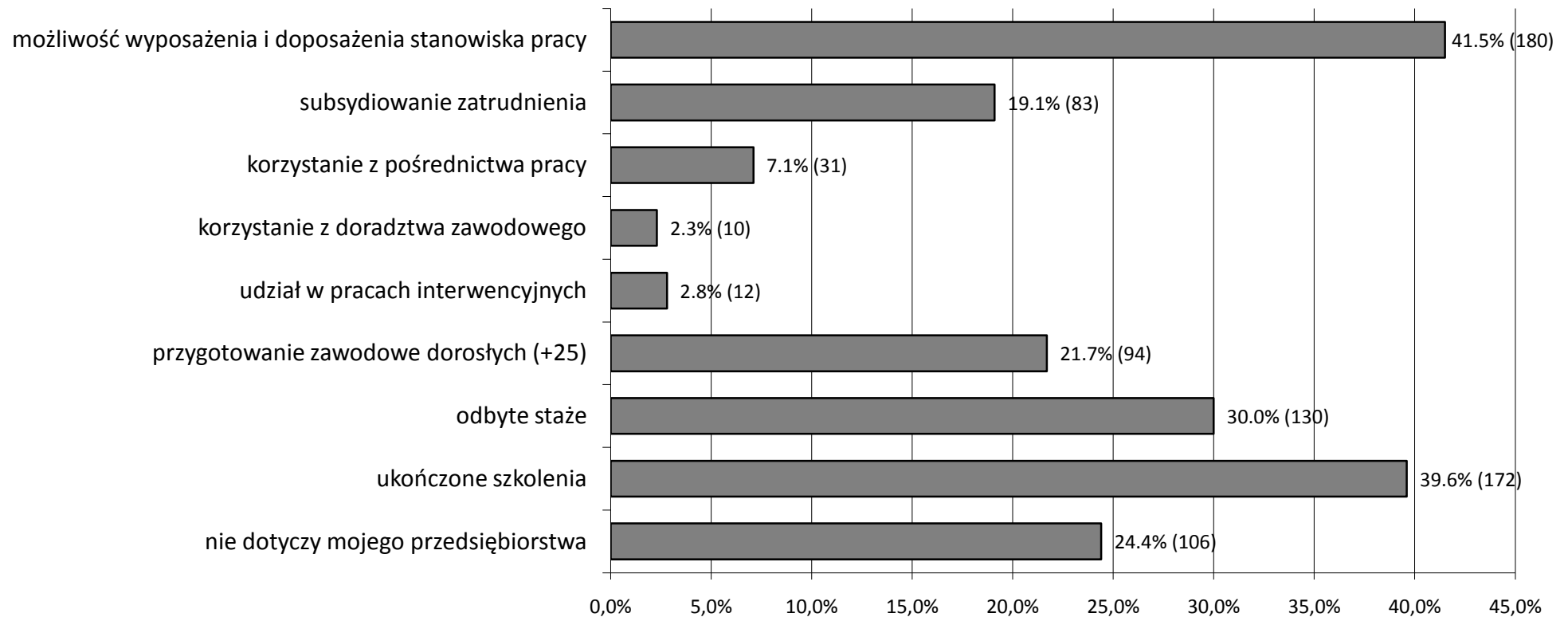

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

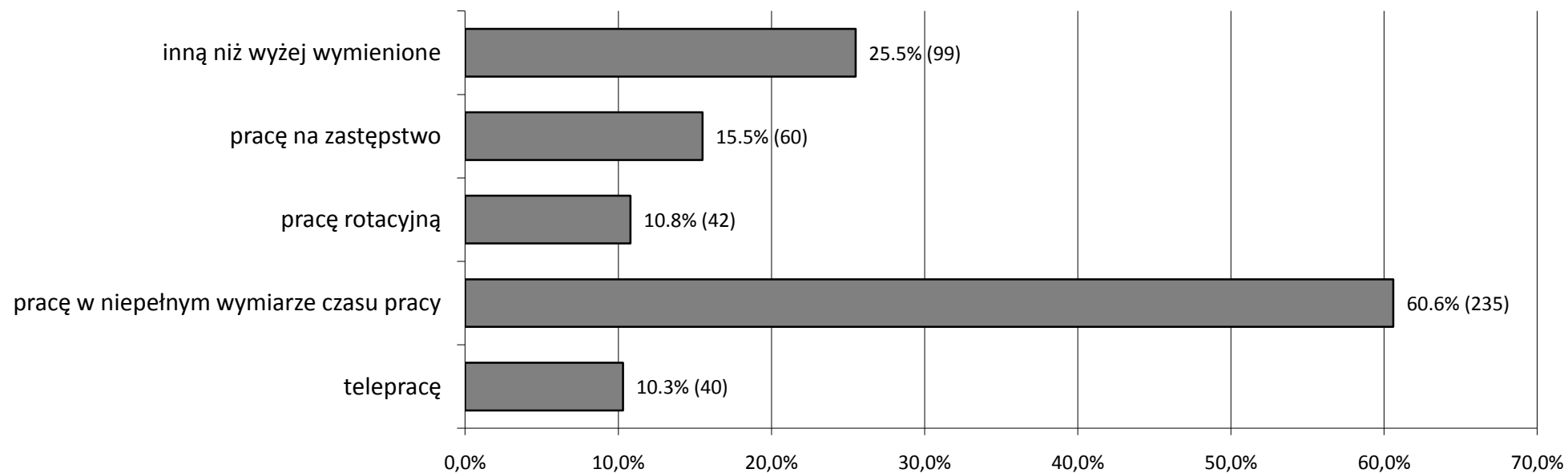
Wykres 10.

Które z form wsparcia osób poszukujących pracy mają największy wpływ na decyzję o zatrudnieniu pracownika w Państwa przedsiębiorstwie? (proszę zaznaczyć maksymalnie 3 odpowiedzi)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

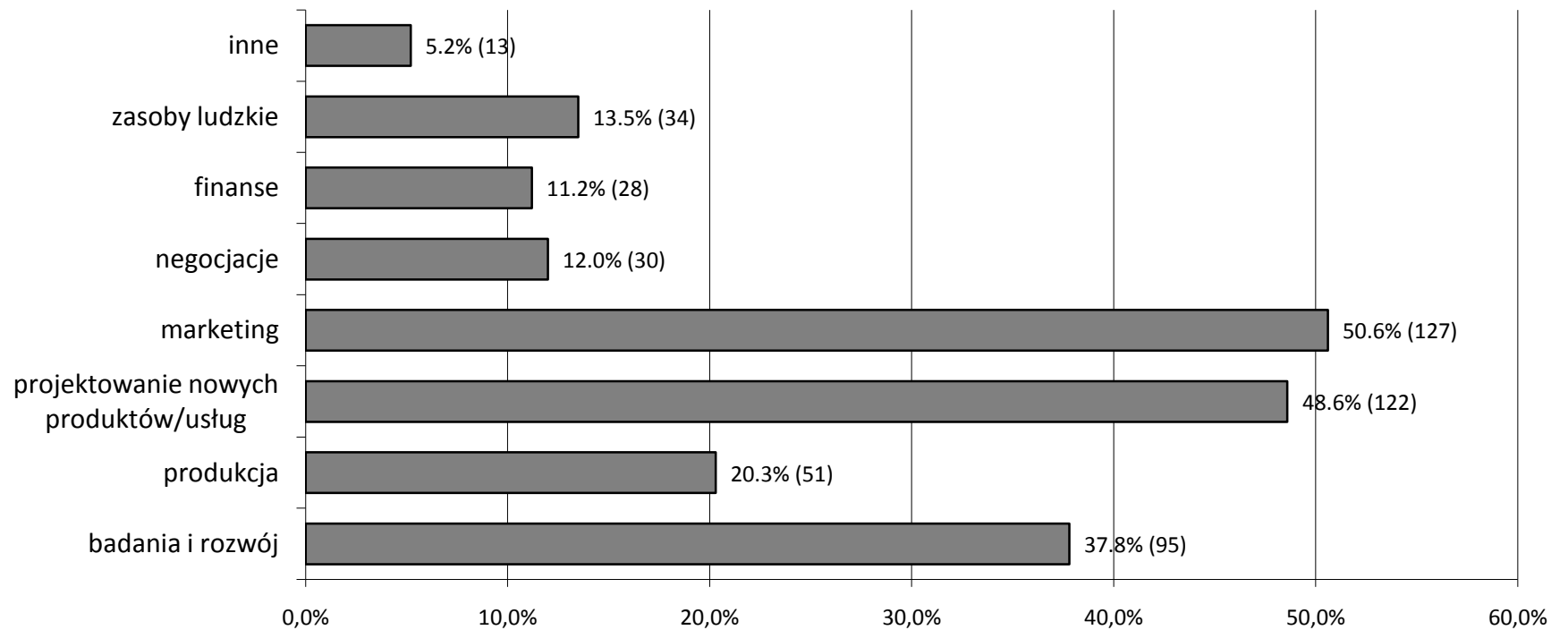
Wykres 10.

Wykorzystanie których alternatywnych/elastycznych form zatrudnienia rozważano w Państwa Przedsiębiorstwie?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Wykres 12.

Którą funkcję/zadanie w przedsiębiorstwie przewidzieliby Państwo dla niego?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych w przedsiębiorstwach

Załączniki

1. OCENA KONKURENCYJNOŚCI I INWESTYCYJNEJ WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna

NARODOWA
STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
ROZWOJU
REGIONALNEGO

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

1. Proszę ocenić obecną dostępność Państwa Przedsiębiorstwa do następujących mediów:

	bardzo zła	zła	wystarczająca	dobra	bardzo dobra	Nie dotyczy mojej firmy
sieć wodociągowa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
sieć kanalizacyjna	☐	☐	☐	☐	☐	☐
sieć gazowa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
sieć elektryczna	☐	☐	☐	☐	☐	☐
gospodarka odpadami	☐	☐	☐	☐	☐	☐
sieć telekomunikacyjna	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐

2. Proszę ocenić wybrane cechy poniższych usług świadczonych przez instytucje publiczne:

	bardzo zła	zła	wystarczająca	dobra	bardzo dobra	Nie mam zdania
szybkość postępowania w sądach administracyjnych	☐	☐	☐	☐	☐	☐
szybkość postępowania w sądach gospodarczych	☐	☐	☐	☐	☐	☐
szybkość wydania decyzji środowiskowej	☐	☐	☐	☐	☐	☐
szybkość postępowania celnego	☐	☐	☐	☐	☐	☐
szybkość postępowania skarbowego	☐	☐	☐	☐	☐	☐
szybkość uzyskania pozwolenia na włączenie działki do pasa drogowego	☐	☐	☐	☐	☐	☐

3. Na które z niżej wymienionych celów inwestycyjnych Państwa Przedsiębiorstwo chciałoby uzyskać dotacje z funduszy Unii Europejskiej?

- wprowadzenie do oferty nowych lub ulepszonych produktów/usług
- wzmocnienie lub osiągnięcie konkurencyjności na poziomie lokalnym
- wzmocnienie lub osiągnięcie konkurencyjności na poziomie regionalnym
- wzmocnienie lub osiągnięcie konkurencyjności na poziomie krajowym
- na inne niż wyżej wymienione

4. Proszę ocenić dostęp do niżej wymienionych zewnętrznych źródeł finansowania:

	bardzo łatwy	łatwy	średnio trudny	trudny	bardzo trudny	Nie mam zdania
kredyt bankowy	ja	ja	ja	ja	ja	ja
fundusze pożyczkowe	ja	ja	ja	ja	ja	ja
fundusze poręczeń kredytowych	ja	ja	ja	ja	ja	ja
mikrofundusze	ja	ja	ja	ja	ja	ja
fundusze venture capital	ja	ja	ja	ja	ja	ja
anioly biznesu	ja	ja	ja	ja	ja	ja
dotacje urzędów pracy ze środków krajowych	ja	ja	ja	ja	ja	ja
fundusze UE (w tym za pośrednictwem urzędów pracy)	ja	ja	ja	ja	ja	ja
wsparcie z inkubatorów przedsiębiorczości	ja	ja	ja	ja	ja	ja
inne (np. New Connect)	ja	ja	ja	ja	ja	ja

5. Które wymogi związane z refundacją inwestycji z funduszy UE uważają Państwo za najtrudniejsze?

- NIE DOTYCZY
- konieczność posiadania własnych środków, później refundowanych
- trudności w uzyskaniu kredytu bankowego
- niekorzystne warunki kredytowe
- wysoki poziom złożoności wniosku o refundację
- inny

Jaki?

6. Czy Państwa Przedsiębiorstwo jest zainteresowane dotacją na wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych?

	na własne potrzeby	na sprzedaż	brak zainteresowania
energia słoneczna	€	€	€
energia wiatrowa	€	€	€
elektrownia wodna	€	€	€
biomasa	€	€	€

7. Czy uzyskanie warunków zagospodarowania i zabudowy jest barierą działalności dla Państwa Przedsiębiorstwa?

Tak

Nie

8. Czy w ciągu najbliższych pięciu lat Państwa Przedsiębiorstwo planuje inwestycje budowlane?

Tak

Nie (proszę przejść do pytania nr 10)

9. Gdzie Państwa Przedsiębiorstwo planuje zlokalizować przyszłe inwestycje?

- w podstrefie specjalnej strefy ekonomicznej w województwie lubelskim
- na terenach przemysłowych w województwie lubelskim
- na innych przygotowanych (uzbrojonych) terenach inwestycyjnych w województwie lubelskim
- na innych nieuzbrojonych terenach w województwie lubelskim
- poza województwem lubelskim

10. Jakie inicjatywy, Państwa zdaniem, powinien podejmować samorząd lokalny, aby wspierać działalność Państwa Przedsiębiorstwa (maksymalnie 100 znaków)?

11. Czy widzą Państwo potrzebę tworzenia partnerstw lokalnych lub regionalnych w celu opracowania i wdrażania strategii przewidywania i zarządzania zmianą gospodarczą?

Tak

Nie

Nie mam zdania

12. Z którymi podmiotami Państwa Przedsiębiorstwo chciałoby stworzyć partnerstwo:

- z organizacjami pracodawców
- ze związkami zawodowymi
- z jednostkami samorządu terytorialnego
- z urzędami pracy
- z innymi przedsiębiorstwami
- z innymi środowiskami

Jakimi?

13. Jak Państwo oceniają działania, podejmowane na szczeblu województwa lubelskiego, zwiększające konkurencyjność (dostępność) Państwa Przedsiębiorstwa na rynkach zagranicznych?

	bardzo źle	źle	zadowalająco	dobrze	bardzo dobrze	Nie mam zdania
kampanie promujące region i marki lokalne w kraju i za granicą	☐	☐	☐	☐	☐	☐
stworzenie i rozwój regionalnych oraz lokalnych systemów obsługi inwestora	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ułatwianie przedsiębiorcom dostępu do informacji (np. bazy informacji gospodarczej, bazy danych o dostępnych obiektach inwestycyjnych)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14. Czy w Państwa Przedsiębiorstwie wdrażane są innowacje?

Tak

Nie (proszę przejść do pytania nr 16)

15. Jakiego typu innowacje są wdrażane w Państwa Przedsiębiorstwie?

- innowacja produktowa/usługowa
- innowacja procesowa/technologiczna
- innowacja organizacyjna
- innowacja marketingowa
- inne

16. Z jakiego źródła transferu technologii (wiedzy) korzysta Państwa Przedsiębiorstwo?

- własne prace badawczo-rozwojowe
- klienci
- targi
- dostawcy
- konkurenci
- szkolenia, konferencje
- uczelnie, instytuty badawczo-rozwojowe
- firmy doradcze
- Internet
- książki i publikacje naukowe
- pozyskanie pracowników od konkurencji
- licencje, franchising
- inwestycje (np. zakup technologii, maszyn i urządzeń)
- inne źródło

17. Z których instytucji otoczenia biznesu Państwa Przedsiębiorstwo korzysta lub zamierza korzystać w najbliższej przyszłości?

	korzysta aktualnie	zamierza korzystać
parki lub inkubatory przemysłowe	☐	☐
agencje rozwoju regionalnego lub lokalnego	☐	☐
centra rozwoju przedsiębiorczości	☐	☐
centra innowacji i transferu technologii	☐	☐
uczelnie	☐	☐
jednostki badawczo-rozwojowe	☐	☐
fundusze poręczeniowe	☐	☐
fundusze pożyczkowe	☐	☐
organizacje przedsiębiorców i pracodawców	☐	☐
klastry	☐	☐
inne	☐	☐

18. Czy widzą Państwo potrzebę szkolenia lub doradztwa wspomagającego rozszerzenie lub zmianę profilu działalności przedsiębiorstwa?

- Tak
- Nie

19. W których obszarach widzą Państwo potrzebę szkoleń w przedsiębiorstwie? (proszę wskazać maksymalnie 3 obszary)

- zarządzanie
- identyfikacja potrzeb w zakresie kwalifikacji pracowników
- organizacja pracy
- elastyczne formy pracy
- wdrażanie technologii produkcyjnych przyjaznych środowisku
- wykorzystanie w prowadzonej działalności technologii informacyjnych i komunikacyjnych
- inne

Jakie?

20. Z których form specjalistycznej pomocy doradczej dla przedsiębiorstw chcieliby Państwo skorzystać? (proszę zaznaczyć maksymalnie 3 odpowiedzi)

- doradztwo w zakresie zasad prowadzenia przedsiębiorstwa na terytorium Unii Europejskiej
- doradztwo w zakresie jakości
- doradztwo w zakresie innowacji i nowych technologii
- doradztwo w zakresie wprowadzania przez przedsiębiorcę produktów na nowe rynki zagraniczne
- doradztwo w zakresie tworzenia sieci kooperacyjnych przedsiębiorstw
- doradztwo w zakresie łączenia się przedsiębiorstw
- doradztwo w zakresie pozyskiwania zewnętrznego finansowania na rozwój działalności przedsiębiorstw
- doradztwo prawne
- inne

21. Które instrumenty zewnętrznego wsparcia eksportu uważają Państwo za wskazane dla Przedsiębiorstwa? (proszę wskazać maksymalnie 3 instrumenty)

- NIE DOTYCZY MOJEGO PRZEDSIĘBIORSTWA
- dostęp do baz firm/potencjalnych partnerów za granicą
- bazy danych gospodarczych rynków zagranicznych
- gwarancje rządowe ryzyka handlowego i niehandlowego za granicą
- dofinansowanie kredytów i ubezpieczeń eksportowych
- wystawy i targi (w tym zagraniczne)
- misje gospodarcze za granicą
- inne

Jakie?

22. Czy w strategii przedsiębiorstwa uwzględniają Państwo badania, analizy lub prognozy zmian gospodarczych w regionie?

Tak

Nie

23. Jak oceniają Państwo kwalifikacje i umiejętności osób pozyskiwanych na rynku pracy w województwie lubelskim?

	bardzo niskie	niskie	przeciętne	wysokie	bardzo wysokie	Nie mam zdania
kwalifikacje językowe	☐	☐	☐	☐	☐	☐
kwalifikacje zawodowe	☐	☐	☐	☐	☐	☐
obsługa podstawowego oprogramowania	☐	☐	☐	☐	☐	☐
umiejętności interpersonalne	☐	☐	☐	☐	☐	☐
kreatywność	☐	☐	☐	☐	☐	☐
doświadczenie zawodowe	☐	☐	☐	☐	☐	☐

24. W jakich zawodach występują największe trudności w pozyskiwaniu do pracy w Państwa Przedsiębiorstwie wykwalifikowanej kadry na regionalnym rynku pracy?

25. Które z form wsparcia osób poszukujących pracy mają największy wpływ na decyzję o zatrudnieniu pracownika w Państwa przedsiębiorstwie? (proszę zaznaczyć maksymalnie 3 odpowiedzi)

- NIE DOTYCZY MOJEGO PRZEDSIĘBIORSTWA
- ukończone szkolenia
- odbyte staże
- przygotowanie zawodowe dorosłych (+25)
- udział w pracach interwencyjnych
- korzystanie z doradztwa zawodowego
- korzystanie z pośrednictwa pracy
- subsydiowanie zatrudnienia
- możliwość wyposażenia i doposażenia stanowiska pracy

26. Wykorzystanie których alternatywnych/elastycznych form zatrudnienia rozważano w Państwa Przedsiębiorstwie?

- telepracę
- pracę w niepełnym wymiarze czasu pracy
- pracę rotacyjną
- pracę na zastępstwo
- inną niż wyżej wymienione

27. Czy wzięliby Państwo udział w szkoleniu z efektywnego wykorzystywania Internetu w prowadzeniu działalności gospodarczej?

- Tak
- Nie

28. Czy przyjęliby Państwo na bezpłatny staż lub szkolenie pracownika naukowego z instytucji naukowej lub uczelni?

- Tak
- Nie (proszę przejść do pytania nr 30)

29. Którą funkcję/zadanie w przedsiębiorstwie przewidzieliby Państwo dla niego?

- badania i rozwój
- produkcja
- projektowanie nowych produktów/usług
- marketing
- negocjacje
- finanse
- zasoby ludzkie
- inne

Jakie?

30. Czy widzą Państwo potrzebę wysłania na staż swoich pracowników do jednostek naukowo-badawczych?

- Nie dotyczy mojego przedsiębiorstwa
- Nie
- Tak. Proszę podać, w jakiej dyscyplinie naukowej?

31. W jakiej dziedzinie badania przeprowadzone przez instytucję naukowo-badawczą byłyby użyteczne dla Państwa Przedsiębiorstwa?

32. Czy Państwa Przedsiębiorstwo posiada podpis elektroniczny?

- Tak
- Nie (proszę przejść do pytania nr 34)

33. W jakim zakresie podpis elektroniczny jest używany w Państwa Przedsiębiorstwie?

- w kontaktach z instytucjami publicznymi
- w kontaktach z kontrahentami
- w innym

Jakim?

34. Czy prowadzona przez Państwa działalność gospodarcza będzie wiązała się z korzystaniem z usług regionalnego lotniska w Świdniku (np. wyjazdy pracowników, kontrahenci: dostawcy i odbiorcy itp.)?

Tak

Nie

Nie wiem

35. Proszę ocenić możliwości wypoczynku i aktywnego spędzania czasu w REGIONIE LUBELSKIM:

	bardzo złe	złe	przeciętne	dobre	bardzo dobre	Nie mam zdania
trasy rowerowe	☐	☐	☐	☐	☐	☐
stoki narciarskie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
turystyka wodna (sport żeglarski, kajaki itp.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
imprezy zorganizowane (np. paint-ball itp.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
dostępność do klubów sportowych (np. strzeleckich, jeździeckich, sportów zespołowych)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
dostępność do pływalni (spa, baseny, aquaparki)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
dostępność do otwartych boisk i hal sportowych	☐	☐	☐	☐	☐	☐

UWAGA: ODPOWIEDZI NA PONIŻSZE PYTANIA BĘDĄ WYKORZYSTANE WYŁĄCZNIE DO WYKONYWANIA ANALIZ STATYSTYCZNYCH I ZESTAWIEŃ ZBIORCZYCH.

36. Proszę podać swój wiek (w latach):

37. Miejsce prowadzenia działalności (miejscowość albo powiat)

BIAŁA PODLASKA

kraśnicki

puławski

bialski

lubartowski

radzyński

biłgorajski

lubelski

rycki

CHEŁM

LUBLIN

świdnicki

chełmski

łęczyński

tomaszowski

hrubieszowski

łukowski

włodawski

janowski

opolski

zamojski

krasnostawski

parczewski

ZAMOŚĆ

UWAGA: UDZIELENIE ODPOWIEDZI NA PONIŻSZE 3 PYTANIA (OZNACZONYCH SYMBOLEM *) JEST KONIECZNE DO ZAKOŃCZENIA WYPEŁNIANIA ANKIETY

* 38. Czy Państwa Przedsiębiorstwo ma filie/oddziały poza regionem lubelskim?

Tak

Nie

* 39. Sektor działalności Państwa Przedsiębiorstwa to:

produkcja

handel

usługi

budownictwo

transport

rolnictwo

rybołówstwo

leśnictwo

inny

* 40. Liczba zatrudnionych pracowników w Państwa Przedsiębiorstwie (i jego filiach/oddziałach na terenie województwa lubelskiego):

do 9 pracowników

10-49 pracowników

50-249 pracowników

powyżej 250 pracowników

41. Proszę określić w przybliżeniu udziały sprzedaży Państwa produktów na wymienionych rynkach:

	0%	20%	40%	60%	80%	100%
lokalny (miejscowość, powiat)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
regionalny (województwo)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
krajowy	☐	☐	☐	☐	☐	☐
zagraniczny	☐	☐	☐	☐	☐	☐

42. Czy Państwa Przedsiębiorstwo sponsoruje następujące dziedziny:

	regularnie	nieregularnie	nie sponsoruje
kultura	☐	☐	☐
sport	☐	☐	☐
służba zdrowia	☐	☐	☐
inna dziedzina	☐	☐	☐

43. Czy Państwa Przedsiębiorstwo należy do współpracującej ze sobą grupy przedsiębiorstw (klastra)?

Tak

Nie

44. O który, spośród wymienionych rynków, Państwa Przedsiębiorstwo zamierza poszerzyć działalność gospodarczą w najbliższych 5 latach?

- lokalny (miejscowość, powiat)
- regionalny (województwo)
- krajowy
- zagraniczny
- przedsiębiorstwo nie zamierza rozszerzać działalności

BARDZO DZIĘKUJEMY ZA POMOC W REALIZACJI BADAŃ!

UWAGA: ABY ZAKOŃCZYĆ WYPEŁNIANIE PROSZĘ KLIKNĄĆ PRZYCISK "DONE"